

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND
FOR PRÆSTØ AMT

---

18. AARGANG 1929.

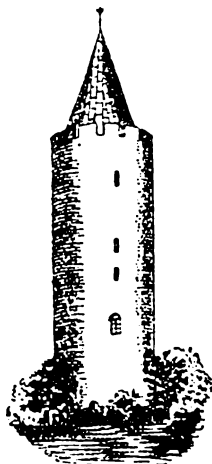
NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1929.

AARBOG
FOR
HISTORISK SAMFUND

FOR PRÆSTØ AMT

---

18. AARGANG 1929.

NÆSTVED
N. P. CHRISTENSENS BOGTRYKKERI
1929.

Fiskeriet i Susaa og Fjorden.

Af Kommunalærer, cand. phil. *R. Nielsen*, Næstved.

Fiskeriet var i gamle Dage en meget vigtig Næringsvej for Næstved. Her boede ikke saa faa Fiskere, der drev Fiskeri i Susaa, Karebæk Fjord og Smaalandsøhavet. De havde Ret til at fiske til Midtstrøms i Susaa ud for Næstved, det vil sige fra Magle Mølle til Aaderup Markskel, en Strækning paa godt 1 km. Fra Aaderup Markskel og til Susaas Udløb i Karebæk Fjord havde de ingen Rettigheder; men de fiskede vistnok af og til der.

Skønt Næstved ikke ejede nogen Grund ved Karebæk Fjord, havde Byens Fiskere fra ældgammel Tid haft Ret til at fiske der. De Jorder, der grænsede til Fjorden ved Nord- og Nordvestsiden ejedes af Ydernæsgaard og Saltø, mens Gavnø ejede Sydsiden. Ejerne af disse Godser havde altsaa egentlig Ret til Fiskeriet i Fjorden.

Susaa og Fjorden var dengang meget fiskerige.

Næstved Fiskere søgte nu at faa bekræftet deres Ret til Fiskeriet i Karebæk Fjord. De eller Borgmestre og Raad har muligvis henvendt sig til Kongen derom; thi den 3. Maj 1451 gav Kristian I Næstved Borgere det Privilegium, at *de maatte have, nyde og bruge frit Fiskeri i Fjorden og deromkring, som de fra Alders Tid haft og nydt haver*. Dette Privilegium var som de fleste af Næstveds Privilegier uklart og kunde let give Anledning til Strid. Der nævnes nemlig ikke engang Navnet paa Fjorden; men det er klart, at der menes Karebæk Fjord, men var det hele Fjorden fra

Kyst til Kyst, som Næstvederne havde faaet Ret til at fiske i? Ja, derom herskede der senere delte Meninger. Næstvederne holdt paa, at deres Privilegium omfattede hele Fjorden, mens senere Ejere af Fjordens Bredder mente, at Privilegiet kun gjaldt Sejlløbet eller den midterste Del af Fjorden. Herom kom Striden i de følgende Aar til at dreje sig. I denne Strid sejrede Ejerne til Dels.

Saa længe disse Godser (Gavnø, Saltø og Ydernæsgaard) var under Kronen, fiskede Næstved Fiskere saa godt som uhindret i hele Fjorden; men da Kronen mageskiftede eller solgte disse Godser, gjorde Ejerne Krav paa Fiskerirettigheder et Stykke ud i Fjorden.

I 1488 opstod der Uenighed mellem Næstved Borgere og Lensmand *Jacob Dahn* (han kaldes Jochum Daa i Trap: Danmark) til Saltø om Fiskeriet i Fjorden. Næstved Borgere har sikkert bedt Kong Hans om Hjælp; thi han kom til Næstved tillige med nogle af sine gode Mænd, og St. Hansdag 1488 afsagde han og hans Mænd i Graabrødreklosteret følgende Dom: Næstved By og menige Borgerskab bør nyde og bruge frit Fiskeri i Fjorden med Vod og Dræt, som det har været fra Arilds Tid.

Denne Dom hjalp. I over 100 Aar var der ingen Stridigheder om Fiskeriet i Fjorden.

Ganske vist havde Næstved Fiskere nogle smaa Sammenstød med Lensmand *Michel Sehested* til Gavnø (1556—1583), idet hans Foged tog nogle Vod fra dem ved Lindholm, en lille Ø nær ved Gavnø.

Langt alvorligere var det Sammenstød, Næstved Fiskere havde med Enøboerne, der med deres Vod hindrede Fiskenes Indgang i Fjorden. Borgmestre og Raad klagede herover paa Fiskernes Vegne til Kong Kristian IV, der udstedte følgende aabne Brev:

Vi Kristian IV osv. hilse eder menige, Vore og Kronens Bønder paa Enø evindeligt med Gud og Vor Naade. Vider, efter at Os elskelige Borgmestre og Raadmænd udi vor Købstad Næstved paa Menighedens Vegne der sammesteds har ladet give Os til Kende, hvorledes I eder skulde understaa, naar I

drager med eders Vod der udi Fjorden, at drage med samme eders Vod tværs over Strømmen mellem begge Lande, hvorved I stemme r for Fiskene, naar deres Tid og Indfald er med Strømmen, saa Fiskene ikke kunde komme ind udi i Fjorden, andre saavel til Hjælp som eder, som skal være imod deres Privilegier og al kristelig Ret, da efterdi det er imod al Billighed og Ret, saa og imod forskrevne Bys Privilegier, vilde Vi eder hermed alvorligt have forbudt, at naar I herefter drage med eders Fiskevod i forskrevne Fjord enten paa een Side eller anden, da skulde I endelig lade Midtstrømmen være fri og den med eders Vod ikke stemme eller tillukke, saa Fiskene kunde komme ind udi Fjorden, Vore Undersaatter udi Næstved saavel som andre til Gavn og Bedste.

Dersom nogen af eder herefter 'befindes herimod at gøre og forskrevne Strøms Indløb at stemme og Fiskenes Indfald dermed at forhindre, da skal han derfor tiltales og straffes som den, der modvillig Vore Mandater og Forbud ikke agte eller efterkomme vil, hvorefter I eder kunde vide at rette og for Skade at tage Vare.

Givet paa vort Slot København 16. Febr. 1593.

Snart efter klagede Enøboerne til Kongen over, at Borgmestre og Raad forbød dem at drage deres Vod i en Vig, der kaldtes *Sækken*, skønt det ikke kunde være nogen til Skade eller hindre Sejladsen. Kongen befalede da 17. Oktbr. 1593 Borgmestre og Raad at give Besked til de forordnede Regeringsraader Sten Brahe og Mandrup Parsberg, om dette Fiskeri i Sækken skadede Sejladsen eller hindrede Fiskene i at gaa op i Aaen. Regeringsraaderne skulde derefter give Besked om, hvad der videre skulde ske. Hvad disse Mænd foretog sig, vides ikke; men sandsynligvis er det blevet Enøboerne forbudt at fiske der; thi Sækken omtales senere blandt de Steder, hvor Næstved Fiskere maatte fiske.

Imidlertid havde Kronen ved Mageskifte overdraget Gavnø med alt dets Tilliggende, bl. a. Fiskeri i salt og fersk Vand til *Hans Johansen Lindenov* i 1584.

I Slutningen af det 16. Aarhundrede udbrød der Strid om Fiskeriet i Karebæk Fjord mellem Borgmestre og Raad i Næstved, Gavnø og Saltø, idet Saltø og dets Bønder i Stenbæksholm, Skraverup, Karebæk og Enø paastod, at de alene

havde Ret til at fiske paa et Sted i Fjorden, der kaldtes *Traadybet*, naar Sildene kom ind i Fjorden, og de vilde hindre de andre i at fiske der. Borgmestre og Raad klagede da til Kongen, der 15. Juni 1598 befalede Adelsmændene Sten Brahe til Knudstrup, Arild Hvitfeld til Odersbjerg, Christian Holck til Højsgaard, Lauge Bech til Førsløv, Oluf Daa til Ravnstrup og Ebbe Munch til Fjellebro at stifte Forlig eller dømme mellem de stridende Parter. Disse Adelsmænd stævnedes saa Borgmestre og Raad i Næstved, Lensmand *Peder Reedz* til Saltø, Fru *Margrethe Rosenkrantz*, Hans Lindenovs Enke, og hendes Sønner Holger og Hans Lindenov til Gavnø og andre Lodsejere til at møde i Karebæk 25. Aug. 1598. Borgmestre og Raad fremlagde deres Privilegier af 1451, hvori der ikke er omtalt noget Sted, hvor de ikke maatte fiske. Hertil svarede Peder Reedz, at Aamundingen, Sejldybet og Sækken tilhørte dem, mens Traadybet var en særdeles Rettighed for Saltø Slot, hvilken Rettighed hans Formænd før ham og de Bønder under Saltø, hvis Jord stødte op til Fjorden, havde haft i mange Aar, og han mente, at han ikke kunde afstaa denne Rettighed.

Det lykkedes nu disse Adelsmænd at stifte følgende Forlig: „For at menige Mand og Almue kunde nyde Guds Gaver, og de ikke skulde være i en særlig Mands Vold“, skulde Traadybet altid herefter staa aabent i 3 Dage og Nætter, som var Lørdag, Søndag og Mandag, for at Fiskene uhindret kunde gaa op i Aaen og ikke hindredes deri; men paa de 4 andre Dage skulde det staa Lensmanden til Saltø og Beboerne i Stenbæksholm, Skraverup og Karebæk frit for at fiske i Traadybet, saaledes som de hidtil havde gjort, mens Næstved og Gaunø ikke maatte fiske der. Hvis nogen fiskede paa de forbudte Steder og Tider, skulde han betale Bøde derfor.

Da der en Tid lang havde været en „Mangfoldighed af Vod“ i Brug paa Fjorden, blev det nu bestemt, at Saltø kun maatte bruge eet Vod i Traadybet i de 4 Døgn, Beboerne i Karebæk 4 Vod, Enøboerne 2, Beboerne i Stenbæksholm 2, (Skraverup nævnes ikke), Næstved 8, og Gavnø ikke flere

Vod end sædvanligt. Ingen maatte herefter tage nogen fremmed Fisker med paa Fiskeri i Fjorden. Hvis det skete, skulde en Borger bøde 40 Mk. til Byen, og en Bonde et Par gode Øksne til sit Herskab. Hverken Saltø, Næstved eller andre maatte fiske i Sækken, *Brunshul* eller *Hyllet* (Hullet), som er Sejldybet, naar Fisken gik op, men kun naar Vandet løb ud, „for at Guds Gaver ikke skulde hindres i at gaa op“. Overtrædelse heraf skulde straffes.

Næstved mistede altsaa ved dette Forlig Retten til at fiske i Traadybet.

Bedre Held havde Næstved med sig i Striden med Herlufsholm om Fiskeriet i Susaa, idet Byen der beholdt alle sine gamle Rettigheder.

Efter at Forliget med Herlufsholm om Overdrevet var sluttet 6. Maj 1567, blev der vedtaget følgende om Fiskeriet: Baade Næstved og Herlufsholm skulde holde op med at trække Vod tværs over Susaa, hvad man ellers havde gjort. Det skulde ellers være med Fiskeriet, som det hidtil havde været, nemlig at Næstved og Herlufsholm fiskede hver især til Midten af Aaen.

Ca. 1600 var *Mogens Bertelsen* Foged paa Herlufsholm, og han havde Lyst til at strides med Næstved baade om Overdrevet og Fiskeriet.

28. Januar 1600 mødte Mogens Bertelsen paa Næstved Byting og „afstod“ al den Trætte, han havde med *Laurits* Fisker, og det gjorde han for Borgmestre og Raads Skyld. Laurits lovede, at han aldrig mere skulde fare med „nogen ond Tale“ om M. Bertelsen efter denne Dag, og at han ikke oftere skulde overfalde nogen af Skolens Tjenere, „uden at han skinbarligt forarsagedes dertil“. Trætten har antagelig drejet sig om Fiskeriet.

Borgmestre og Raad kaldte 7. Marts 1601 de ældste af Aaderup Bymænd til Næstved, for at de skulde vidne om, hvorledes „de Godtfolk“ paa Herlufsholm havde fisket her for Byen i gamle Dage. Hans Joensen mindedes i 55 Aar, Morten Rasmussen i 40, Henning Jensen i 40, Oluf Andersen i 36 og Peder Nielsen i 28, at hverken i Biskop Ove Bildes,

Abbedens, Herluf Trolles eller nogen af de andre gode Mænds Tid havde Herlufsholm haft sit eget Vod eller drevet Fiskeri paa Karebæk Fjord, saaledes som det nu brugtes, men at Herlufsholm kun havde en Part sammen med dets Bønder i Appenæs. Herlufsholm havde aldrig sat Ruser eller Bundgarn tværs over Aaen mellem Grimstrup Lund og Appenæs, hvad Mogens Bertelsen nu gjorde, og derved stemmede han for Fiskenes Opgang i Aaen, hvilket var til stor Skade for „fattige Folk“ i Næstved og stridende imod Byens Privilegier. De havde heller ikke forhen hørt eller vidst, at Saltø og dets Bønder havde sat Bundgarn ud for Næstved Minde (Karebæksminde), hvorved de stemmede for Fiskenes Indgang i Fjorden, saadan som de nu gjorde.

Den 24. Oktober 1603 stævnedes M. Bertelsen Borgmestre og Raad for Næstved Byting og erklærede, at Herlufsholm alene havde Ret til Fiskeri i Aaen mellem Magle Mølle og Store Bro, hvilket han agtede at bevise ved „nøjagtige Breve“. Den 23. Januar 1604 svarede Borgmestre og Raad ham, at de ikke kunde forstaa, hvad han bildte sig ind, siden han vilde paastaa, at Næstved ingen Fiskeriret havde i Aaen mellem Magle Mølle og Store Bro, da Borgernes Gaarde og Ejendomme stødte op til Aaen. Ingen af hans Formænd havde vovet at paastaa det. De mente, at Fiskeriet oven og neden for Store Bro burde tilhøre Næstved som hidtil.

Byfoged *Christen Andersen* afsagde samme Dag følgende Dom: „Eftersom Mogens Bertelsen lader forbyde, at ingen af Næstved Fiskere eller Borgere skal driste sig til af fiske i Aaen mellem Magle Mølle og Store Bro, da efterdi Næstved holder samme Bro ved lige fra den ene Side af Aaen til den anden, og Næstved har Gaarde og Huse og Stræder, der løber ned til Aaen der saavel som andetsteds, da maa Næstved Fiskere og Borgere fiske der saavel som andetsteds i Aaen til Midtvands, uhindret efter gammel Brug“.

Efter at Adelsmændene havde stiftet Fred mellem Næstved og Herlufsholm om Overdrevet 16. Novbr. 1604, lykkedes det dem ogsaa at bilægge Trætten om Fiskeriet paa den Maade, at hverken Næstved eller Herlufsholm maatte sætte

Vod tværs over Aaen, og at Fiskeriet skulde drives under samme Forhold som hidtil.

Nogle fredelige Aar gik nu.

Den 23. Maj 1614 stævnedes Fisker *Knud Rasmussen* i Næstved *Niels Hansen*, Ladefoged paa Herlufsholm, for Næstved Byting for at høre Vidnesbyrd om, at han havde overfaldet og slaet ham i hans Baad i Aaen oven for Store Bro. Anders Koch, Borger her, vidnede efter Loven, at han en Aften i Mørkningen hørte, at Knud var slaet. Han gik gennem Lille Næstved til Aaen og saa, at Knud sad i sin Baad i Aaen ud for Jens Pedersens Port og var slaet. Han sagde til ham: „Staa op, saa vil jeg hjælpe dig hjem“. Da sagde Knud: „Jeg kan ikke rejse mig“. Da sagde Ladefogeden til Knud: „Du maa gerne tage den Fisk i Klosterets Kælder“. Saa kom Knuds Søn og roede ham hjem. Gertrud Peder Fynbos, Maren Rasmusdatter og flere andre aflagde et lignende Vidnesbyrd.

Dernæst fremkom Anders Fisker og vidnede efter Loven, at han uforment i 44 Aar havde været med til at fiske oven for Næstveds Store Bro. Hans Eriksen vidnede, at han, der var 52 Aar, havde fisket fra Barndommen af oven for Store Bro og aldrig mindedes, at det havde været Næstved Fiskere forment at fiske der. Jens Christensen Fisker vidnede, at han havde fisket her i 36 Aar og ikke vidst, at Fiskeriet oven for Store Bro havde været Næstved Fiskere forment af nogen. *Michel Lauritsen*, Foged paa Herlufsholm, var til Stede og hørte paa det.

Michel Lauritsen anlagde nu Sag mod Knud Rasmussen for ulovligt Fiskeri og stævnedes ham for Næstved Byting. Den 8. August spurgte Michel Lauritsen Borgmestre og Raad, om de vilde støtte Knud, og de svarede, at de vilde støtte ham i hans Ret til at fiske til Midtstrøms, „saa vidt Næstved Bys Forte strækker sig“. Byfogeden spurgte M. Lauritsen, om han havde mere at fremlægge i Dag om Fiskeriet oven for Store Bro. Han svarede nej.

Den 19. Sept. 1614 afsagde Byfoged *Hans Jørgensen* følgende Dom: „Eftersom Michel Lauritsen har tiltalt Knud

Fisker, for han skulde have fisket utilbørligt mellem Store Bro og Magle Mølle, blev derpaa saa afsagt af Retten; efterdi det befindes Knud Fisker at være saa slagen og ilde med-faren, hans Garn og Fisk uden lovlig Afmelding at være ham fratagen, ej heller er bevist Knud at have fisket paa ulovlige eller forbudne Steder videre, end Næstved Privilegier, Domme og gammel Brug udviser, saa vide vi efter slig Lejlighed at dømme ham til ingen Bøde for den Sag, men finder ham kvit at være for Michels Tiltale, uden den bedre end vi den Sag anderledes kan forstaa“.

Imidlertid besluttede Borgmestre og Raad at erhverve et Tingsvidne. De stævnedes derfor 17. Oktbr. 1614 *Mogens Gøye* til Gunderslevholm, Forstander for Herlufsholm, og Ladefoged Niels Hansen til at møde i Næstved Bytingsret 31. Oktbr. for at høre de Vidnesbyrd, de agtede at føre om Fiskeriet mellem Store Bro og Magle Mølle. Nogle Vidner blev ogsaa indstævnet.

Den 31. Oktbr. mødte Laurits Jensen fra Stenbæksholm i Bytingsretten og vidnede, at han mindedes i 50 Aar, baade i Herluf Trolles Tid og siden, at Næstved Fiskere uforment havde fisket fra Store Bro til Magle Mølle og „Ellet“ i Fællesskab med Herlufsholms Fiskere. Jens Mortensen i Aaderup vidnede, at den Tid, han gik i Skole i Næstved, hvilket var godt 32 Aar siden, fiskede Næstved Fiskere i Aen oven for Store Bro og i „Ellet“ i Fællesskab med Herlufsholms Fiskere, og de forligtes vel derom, saa hver fik sin Del af den Fisk, de fangede. Mogens Skomager i Næstved vidnede, at han mindedes i 50 Aar, at Næstved Fiskere uforment havde fisket baade oven og ned for Store Bro, hvad han tit havde set, mens han tjente hos Skomager Peder Jude. Hans Skonning vidnede, at han mindedes i 53 Aar, at det ikke var forment Næstved Fiskere at fiske mellem Store Bro og Magle Mølle af nogen før i Mogens Bertelsens Tid. Anders Svertfeger, Fisker Anders Tommesen, Fisker Hans Eriksen, Jens Fisker, Søren Drager og Rasmus Glarmester aflagde et lignende Vidnesbyrd. Hans Schiøtte i Lille Næstved var mødt paa Mogens Gøyes Vegne.

Til Gengæld prøvede Mogens Gøye paa at nedlægge Forbud mod, at Næstved Fiskere fiskede mellem Store Bro og Magle Mølle. Han lod Michel Lauritsen møde paa Næstved Byting 14. November 1614 med dette Forbud; men Byfoged Hans Jørgensen „turde ikke driste sig til“ at lade dette Forbud indføre i Tingbogen, da Næstved i over 40 Aar havde haft Ret til at fiske der.

Da Mogens Gøye ikke kunde faa dette Forbud antaget af Næstved Bytingsret, besluttede han at erhverve et Tingsvidne om Fiskeriet mellem Store Bro og Magle Mølle ved Herlufsholm Birk 28. Novbr. 1614. Han stævnedes Borgmestre og Raad, Laurits Jensen fra Stenbæksholm, Hans Mortensen i Aaderup og nogle andre Vidner til at møde der.

Borgmestre og Raad var mødt. Mogens Gøye spurgte dem, om de vilde støtte Knud Fisker, skønt han havde fisket oven for Store Bro. De svarede, at de vilde støtte ham i hans Fiskeri til Midtstrøms ifølge kgl. Privilegier og Domme. Han spurgte dem, om de vilde kendes ved det Sted, hvor Knud Fisker havde sat sine Garn, da han fik Hug. Knud, der var til Stede, svarede, at Niels Hansen tog fat i ham, slæbte ham i Land paa Skolens Grund og slog ham.

Michel Lauritsen forlangte nu, at Vidnerne skulde føres frem. Borgmestre og Raad protesterede mod, at der førtes Vidner om deres Bys Privilegier, saa vidt deres Fiskeri angik. Mogens Gøye svarede dem, at han vilde føre Vidner mod dem og Knud Fisker.

Fra Mogens Bertelsen, der nu var Foged paa Borreby, fremlagdes et skriftligt Vidnesbyrd: Det er over 40 Aar siden, jeg kom i Herlufsholm Skole under salig Mester Hans Mikkelsen. Paa den Tid var Anders Nielsen Skriver, der nu var Borgmester i Næstved, Foged paa Herlufsholm. Fra den Tid og til denne Dag har jeg aldrig vidst, hørt eller spurgt, at Herluf Trolle eller Birgitte Gøye i al deres Levetid havde anerkendt, at Næstved havde Del i Fiskeriet mellem Store Bro og Magle Mølle. Det er mig i Sandhed vitterligt, at fra den Tid, jeg for 18 Aar siden blev Foged paa Herlufsholm, og til den Dag, jeg forlod Fogedtjenesten, mindedes jeg ikke, at nogen af Næstved Fiskere fiskede mellem Store Bro og Magle Mølle

undtagen Knud Fisker, der hemmeligt fiskede der. Jeg lod ham advare om, at han skulde holde sig borte fra Herlufsholms gamle Frihed, saafremt han ikke vilde lide Skade derfor og være Aarsag til, at Næstved og Herlufsholm kom i en vidtløftig Trætte. Jeg befalede Herlufsholms Ladefoged og Fiskere, at hvis de saa, at Knud satte sine Garn paa de forbudne Steder, skulde de tage dem fra ham, og vilde han ikke aflevere dem med det gode, skulde det ske med det onde.

I Aaen mellem Sortebrødregaard og Aaderup Vanggærde fiskede Næstved og Herlufsholm, mellem Aaderup Vanggærde og Kobberbækken, som er Markskel niellem Aaderup og Appenæs, fiskede Herlufsholm og Vordingborg Slot, og mellem Kobberbækken og Aaens Udløb i Fjorden fiskede Herlufsholm, Gavnø, Svendstrup og Ydernæs. Paa disse Steder maatte Næstved Fiskere ikke fiske i gamle Dage. Disse Meddelelser har jeg fra Herlufsholms gamle Jordebog og gamle Breve. Hvis Borgmestre og Raad ikke har nogen kgl. Breve eller andre Gavebreve om deres Ret til at fiske til Midtstrøms i Susaa, paastaar jeg, at de ingen Ret har til at fiske i Aaen, hvis Herlufsholm ikke vil give Tilladelse dertil.“

Rasmus Jacobsen i Vredsløse vidnede, at da han for 33 Aar siden tjente paa Herlufsholm, var der ingen af Næstved Fiskere, der maatte fiske oven for Store Bro, og efter at han kom til at bo i Vredsløse, har han ikke hørt, at de maatte fiske der.

Per Olsen i Ladby vidnede, at da han for 20 Aar siden var Ladefoged paa Herlufsholm, var der ingen Næstved Fiskere undtagen Knud Fisker, som fiskede oven for Store Bro.

Anders Vrang i Lille Næstved vidnede, at da han for 48 Aar siden tjente i Lille Næstved, befalede Anders Nielsen, som da var Foged paa Herlufsholm, ham at gaa til Hr. Søffren i Næstved*) og bede ham aflyse fra Prædikestolen, at ingen af Næstved Fiskere maatte fiske oven for Store Bro; hvis nogen overtraadte Forbudet, vilde han blive straffet.

Vidnesbyrd stod nu mod Vidnesbyrd om Fiskeriet mellem Store Bro og Magle Mølle.

For at faa en Ende paa Striden om dette Fiskeri stævnedes

---

*) Søren Pedersen var Sognepræst i Næstved St. Peders Sogn fra 1531—1575.

Borgmestre og Raad Mogens Gøye for Sjællands Landsting i 1615, og Sagen blev behandlet 3. Maj 1615. Borgmestre og Raad fremlagde Kristian I's Privilegium af 1451, Kong Hanses Dom af 1488, Forliget af 1567, Byfogedens Dom af 23. Jan. 1604 og Kontrakten af 16. Novbr. 1604. De meddelte, at Mogens Gøye vilde gøre Forbud mod, at Næstved Borgere fiskede i Fjorden, under Ydernæs og i Aaen mellem Store Bro og Magle Mølle, hvilket de mente var stridende mod Kristian I's Privilegium osv. De paastod derfor, at deres Privilegier, Domme og Breve burde staa ved deres fulde Magt.

Mogens Gøye henviste blot til Herluf Trolles Mageskiftebrev af 1560.

Landstingsdommer Vilhelm Dresselberg afsagde samme Dag følgende Dom: „Angaaende Borgmestre og Raads Indstævning af Byfogedens Dom af 1604 om, at Fiskeriet skulde drives paa samme Maade som hidtil, saa efterdi der er oprettet en Kontrakt af 1604 mellem Arild Hvitfeld og Borgmester og Raad om Fiskeriet, efter at Byfogedens Dom var afsagt, ved vi os ikke pligtig noget synderligt paa det Punkt udi Dommen at kende; men Kontrakten af 1604 skal gælde, efterdi den endnu er ved Magt,“

Næstved havde altsaa vundet Sejr over Herlufsholm, og Striden om Fiskeriet mellem disse to Naboer ophørte nu.

Borgmester *Hendrich Jensen* stævnedes 15. Maj 1620 paa Borgmestre og Raads Vegne *Henning Svarer* i Lille Næstved til at møde i Næstved Bytingsret 29. Maj for at høre Vidnesbyrd. Fisker Christen Andersen var mødt og vidnede, at da han tillige med sine Stalbrødre i Fasten var sejlet ud paa Fjorden for at fiske, og da de kom til Ydernæs, satte de Laurits Bentsen i Land der tillige med deres Vinde. Henning Svarer kom da løbende til dem med en Aare og sagde: „Hvem der staaer ved denne Vinde, skal aldrig komme levende i Baaden, og I maa ikke trække med eders Vod her.“ Jens Ottesen vidnede, at Henning Svarer

og hans Medfølgere i sidste Faste tog hans og hans Stalbrødres Vinde og Reb og skar det itu. Henning Svarer stod for Retten og bekendte, at han ikke vidste andet med Christen Andersen og hans Stalbrødre end det, som var ærligt og godt.

Imidlertid havde Næstveds Strid med Gavnø om Fiskeriet i Fjorden raset i flere Aar.

Den begyndte med, at *Hans Johansen Lindenov* til Gavnø ved Niels Brun i Basnæs lod gøre Forbud paa 4 Tingdage i Træk ved Hammer Herredsting 28. Febr. 1603 mod, at nogen „tilfordristede sig“ at sætte nogen Bundgarn eller Pæle, stemme for Fiskene eller drive Fiskeri paa nogen af hans Grunde ved Gavnø, uden at man fik hans „Bevilling, Ja, Minde og Samtykke dertil.“ Dette Forbud blev bekendtgjort i alle Sogne i Hammer Herred og vel ogsaa for Næstved Fiskere, for at enhver kunde vide at rette sig derefter. Dette Forbud stred til Dels mod Næstveds Privilegier. Næstved Fiskere rettede sig derfor heller ikke efter det.

Derfor stævnedes Hans Lindenov ved sin Foged *Peder Grumsøn* følgende 13 Næstved Fiskere: Niels Pedersen, Hans Erichsen, Rasmus Sigersen, Poul Rasmussen, Rasmus Rasmussen, Jep Pedersen, Anders Tomesen, Oluf Pedersen, Christen Fisker, Christen Baadsmand, Søfren Drager, Oluf Eggertsen og Christen Andersen med 14 Dages Varsel til at møde ved Gavnø Birk 27. Febr. 1606 i Anledning af, at han agtede at erhverve sig et Tingsvidne om deres Fiskeri i Fjorden. Laurits Jude paa Gavnø vidnede, at da Næstved Fiskere for 14 Dage siden trak Vod paa Fjorden, saa han, at de trak deres Vod paa det Sted mellem Lindholmen og Gavnø, som kaldtes Stengrunden, lige op til Gavnøs Grund, og fangede Fisk, og han handlede med dem. 5 andre Mænd fra Gavnø aflagde et lignende Vidnesbyrd. Niels Svendsen fra Svinø vidnede, at han for 14 Dage siden saa, at Næstved Fiskere stod og handlede med deres Fisk „Vesten op til Gavnøs Land“, hvor de var gaaet i Land med deres Vod. —

Christen Baadsmænd, Christen Fisker, Søfren Drager og Hans Erichsen var mødt og bekræftede disse Vidnesbyrd.

17. Juli 1606 stævnedes Hans Lindenov atter de 13 Fiskere for Gavnø Birk, hvor Hans Mogensen paa Gavnø vidnede, at afdøde Lensmand Michel Sehested til Gavnø forud tog et Vod fra en Næstved Fisker ved Navn Rasmus Jude. Hans Andersen paa Gavnø vidnede, at han for ca. 21 Aar siden — det var Aaret efter, at gamle Hans Johansen havde faaet Gavnø — var ude med Peder Skriver, som den Tid var Foged paa Gavnø, tog et Vod fra Næstved Fiskere, bar det op paa Gavnø og bredte det ud i Borggaarden; de tog dette Vod mellem Gyennisholm (Gødsholm) og Gavnø. 2 andre Mænd vidnede, at Voddet blev taget i Fasten. Erik Olsen vidnede, at han var med at tage et Vod fra Næstved Fiskere ved Magelunds Klint, og det blev bragt til Gavnø, og Fiskerne fik det aldrig mere; det skete, mens Niels Simonsen var Foged paa Gavnø.

Saa stævnedes H. Lindenov ved sin Foged P. Grumsøn Næstved Fiskere for Næstved Byting 23. Juli 1606, fordi de havde drevet ulovligt Fiskeri paa Gavnøs Grunde ifølge de to nævnte Tingsvidner. Borgmester *Anders Nielsen* og Raadmændene mødte og sagde, at de vilde være Fiskernes Hjemmelmænd (de antog sig Fiskernes Sag som deres egen eller Næstveds — et smukt Træk af Borgmestre og Raad), for saa vidt som de havde fisket paa de Steder, som deres Formænd fra Arilds Tid havde gjort; men hvis Fiskerne havde gjort noget ulovligt, maatte de selv staa til Rette derfor.

Borgmester og Raad fremlagde Kristian I's Privilegium af 1451 og Kristian IV's Bekræftelse derpaa 15. Juli 1598. og Forliget i Karebæk 1598.

Ifølge disse Privilegier havde Næstved frit Fiskeri i Fjorden og deromkring. Borgmester og Raad havde ikke hørt noget om, at Fiskerne havde hindret H. Lindenov i sit Fiskeri paa Gaunøs Grunde. De paastod derfor, at Fiskerne havde Lov til at fiske i Fjorden ifølge de kgl. Privilegier og Breve, da der ikke i dem var nævnt noget Sted, hvor de ikke maatte fiske, og at de derfor maatte være fri for H. Lindenovs Tiltale.

4. August 1606 mødte P. Grumsøn i Næstved Bytingsret med et skriftligt Indlæg fra H. Lindenov. Han paastod, at Fiskerne havde været paa ulovligt Fiskeri, da de havde draget Vod paa Gavnøs Grunde og Friheder, der strakte sig til Midtstrøms i Fjorden ifølge Frederik II's Skøde til hans Fader og ifølge Haandfæstningen og Recessen, hvori der staar, at *Adelen skulde have og nyde frit Fiskeri for sine Grunde*. Han mente, at Borgmester og Raad ved et Tingsvidne burde have bevist, hvor Fiskerne havde fisket, før de havde antaget sig deres Sag. Han mente ikke, at Næstveds Privilegier kunde hindre ham i hans Rettigheder.

P. Grumsøn fremlagde Frederik II's Mageskiftebrev til Hans Johansen af 16. Febr. 1584.

Saa spurgte Byfoged *Hans Jørgensen* Borgmester og Raad og P. Grumsøn, om de havde flere Breve eller Beviser at fremlægge; de svarede nej og begærede Dom.

Byfogeden afsagde saa følgende Dom: Da efter alle omstændige Vilkaar blev saa afsagt for Retten, at efterdi Hans Lindenov lader fremlægge en Afskrift af det kgl. Skøde paa Gavnø, og Borgmester og Raad paa Fiskernes og Menighedens Vegne i Næstved har derimod lagt Kristian I's Privilegium og Kristian IV's Stadfæstelsesbrev og Forliget i Karebæk, hvorefter Næstved og andre, der har Rettighed i Fjorden, skal have sig at rette, tør jeg efter slige kgl. Breve og gode Mænds Kontrakt ikke fordriste mig til derpaa eller imod at dømme, men finder den Sag fra mig og ind for min Overdommer [Landstinget]. — Byfogeden tør altsaa ikke dømme i denne Sag.

Saa stævnedes H. Lindenov ved sin Foged P. Grumsøn Borgmester og Raad for Sjælland Landsting i Ringsted 3. Sept. 1606, fordi de var Fiskernes Hjemmelsmænd. Desuden stævnedes han Byfoged Hans Jørgensen, fordi han ikke vilde dømme mellem H. Lindenov og Fiskerne.

Sagen blev først behandlet i Landstingsretten 29. Oktbr. 1606. P. Grumsøn mødte og mente, at Borgmester og Raads Hjemmel ikke var saa nøjagtig, som den burde være, da Lindenov derved var frataget sin lovlige Tiltale til Fiskerne.

Han paastod, at Lindenov var forurettet ved Byfogedens Dom, at den derfor burde blive gjort magtesløs, og at Byfogeden blev tiltalt derfor.

Paa Borgmester og Raads Vegne mødte Raadmand og Byskriver *Peder Jacobsen*, henviste til Byens Privilegier og Forliget i Karebæk, sagde, at Borgmester og Raad ikke vidste, at nogen af Næstved Fiskere havde forhindret H. Lindenov i sit Fiskeri, og paastod, at Borgmester og Raads Hjemmel var nøjagtig nok og burde blive ved Magt, og at Næstved Fiskere herefter som forhen burde have frit Fiskeri efter Privilegierne og være fri for H. Lindenovs Tiltale.

Byfoged Hans Jørgensen var mødt og svarede, at han ikke vidste, at Næstved Fiskere havde fisket paa andre Steder end dem, de havde Lov til at fiske paa. Han havde heller ikke hørt noget om, at Frederik II havde skødet nogen af Næstveds Privilegier til Gavnø. Han kunde derfor ikke dømme anderledes, end han havde gjort. Han mente, at han ikke havde gjort nogen Uret.

Samme Dag afsagde Landstingsdommer *Vilhelm Dresselberg* til Windinge og Landstingsskriver Jørgen Nielsen følgende Dom:

Efterdi Borgmester og Raad kun vilde være Fiskernes Hjemmelsmænd, hvis de havde fisket, som deres Formænd fra Arilds Tid havde gjort, men ikke, hvis de havde fisket paa H. Lindenovs Grunde, hvorfor de maatte selv staa til Rette, og efterdi det endnu ikke for os er bevist med nogen uvildige Vidnesbyrd, at Næstved Fiskere har draget med deres Vod op til Gavnøs Grunde mellem Lindholmen og Gavnø, hvor H. Lindenov er rette Ejer, kunde vi ikke kende, at deres Hjemmel var saa rigtig, at Fiskerne derved kunde befris for H. Lindenovs Tiltale. Derfor burde Byfogeden trods samme Hjemmel have dømt dem enten til Bøder eller fri at være. Og efterdi Byfogeden aldeles intet har dømt, men paa Grund af Borgmester og Raads urigtige Hjemmel og begge Parters Dokumenter om Fiskeriet forbigaaet Hovedsagen og henvist Sagen til sin Overdommer, kunde vi ikke andet kende, end at Byfogeden ved Misforstaaelse har forset sig deri, saa hans Afvisningsdom bør blive magtesløs og ikke hindre H. Lindenov i sin forment lovlige Tiltale til Fiskerne i nogen Maade, og at han derfor er

pligtig at give H. Lindenov en „skellig og bevislig“ Kost og Tæring efter Recessen, og desuden, naar det fordres, tage Sagen for sig igen, kende og dømme, om Fiskerne for deres Gerning bør være fri eller ikke“.

Saa stævnedes H. Lindenov ved P. Grumsøn de 13 Næstved Fiskere for Næstved Byting 19. Januar 1607, fordi de havde været paa ulovligt Fiskeri paa Gavnøs Grunde (Sagen begyndes altsaa forfra igen).

P. Grumsøn fremlagde Landstingsdommen af 29. Oktbr. 1606 og H. Lindenovs skriftlige Indlæg af 30. Novb. 1606: Efter- som det er bevist med Tingsvidner, at disse Fiskere har dristet sig til mod mit Minde at trække med deres Vod op til Gavnøs Grunde og her fanget Fisk, og eftersom Landsdommers Dom befaler, at Byfogeden skal dømme mellem Fiskerne og mig, sætter jeg i Rette, om disse Fiskere ikke bør bøde deres 3 Mk. og „være derfor Mindermænd og igen udlægge Fiskene efter Loven“.

Fiskerne svarede, at de mente, at de ikke havde fisket anderledes i Fjorden eller deromkring, end deres Formænd fra Arilds Tid havde gjort.

Borgmester og Raad var til Stede i Retten og fremlagde Frederik II's Stadfæstelsesbrev af 7. Marts 1560 og deres Indlæg: „Næstved er privilegeret af fremfarne Konger at have frit Fiskeri i Fjorden og ikke forment noget Sted, og disse kgl. Friheder er bekræftet af Kristian IV. H. Lindenov vil nu forbyde Næstved Fiskere at drage med deres Vod ved Gavnø og Lindholm, ja, til Midtstrøms i Fjorden og har erhvervet Tingsvidner derom ved Gavnø Birk ved sine egne Bønder. I tidligere Tid har der altid været et godt Nabo- skab mellem Gavnø og Næstved. De henviste til Forliget i Karebæk 1598, hvor H. Lindenov var til Stede uden at kræve noget Forbud. De vilde ikke alene forsvare deres Ret, som nu lever, men ogsaa deres, som kan fødes om 100 Aar, om Verden skal staa saa længe. De vilde lide og und- gælde for, hvad Gud og Højøvrighed med Rette vilde kende og dømme; men de vilde ikke tage mod noget Forbud“.

Byfoged Hans Jørgensen afsagde saa følgende Dom: Ifølge Forliget i Karebæk og Haandfæstningen har Gavnø de

Rettigheder, som tidligere hørte dertil. Da det ikke er bevist, at Fiskerne har gjort H. Lindenov Skade paa sit Fiskeri, tør jeg af min ringe Forstand ikke driste mig til mod slige kgl. Breve, Privilegier og gode Mænds Kontrakt af 1598 at dømme disse Fiskere til nogen Bøder, men finder dem kvit for denne Sag, indtil der af kgl. Majestæt og hans elskelige Raad eller andre, der er bedre end jeg, bliver gjort nogen anden Forordning om dette Fiskeri, uden at min Overdommer kan forstaa denne Sag anderledes.

Denne Bytingsdom indankede H. Lindenov for Lands-tinget 18. Marts 1607 for at faa den gjort magtesløs. Hans Jørgensen og Borgmester og Raad var stævnet.

P. Grumsøn fremlagde Byfogedens Dom og H. Lindenovs Indlæg, hvori det hedder, at H. Lindenov vil nyde sine Friheder efter Recessen som andre Adelsmænd. Hvem der vil fiske op til Gavnø, skal have hans Tilladelse. Han paa- stod, at Byfogedens Dom burde blive magtesløs.

Paa Borgmester og Raads Vegne mødte Raadmand *Jens Andersen Blassus* og henviste til Privilegierne. Hans Jørgensen mente, at han ikke kunde dømme anderledes.

Vilhelm Dresselberg og Jørgen Nielsen afsagde 18. Marts følgende Dom: Efterdi H. Lindenov beviser, at hans afdøde Fader Hans Johansen Lindenov er tilskødet Gavnø med til- liggende Gods og Ejendom, som fra Arilds Tid har hørt dertil, samt frit Fiskeri i salt og fersk Vand og alle andre Herligheder, hvorimod Næstved en rum Tid tilforn af Kongerne er privilegeret med frit Fiskeri i Fjorden og deromkring, og en Kontrakt om Fiskeriet er oprettet i 1598, og Byfogeden har af disse Aarsager frikendt Næstved Fiskere for H. Lindenovs Til- tale, ved vi, at vi ikke kan modsige eller underdømme Byfoge- dens Dom; men vi vil „for vore ringe Personer“ indstille denne Sag for sin tilbørlige Dommer [det er Kongen og Rigsraadet].

H. Lindenov indankede saa Sagen for Kongen og Rigs- raadet, og paa Herredagen 7. Juni 1608 blev Sagen behandlet Der var udstedt en kgl. Stævning til alle „Vore og Kronens Indvaanere“ i Næstved, som driver Fiskeri. Vilhelm Dres- selberg var ogsaa stævnet.

H. Lindenov mødte paa Herredagen, omtalte Bytings- og Landstingsdommen og sagde, at de Steder, hvor Næstved Fiskere havde drevet ulovligt Fiskeri, havde hørt til Gavnø, mens det var under Kronen, Dog havde Fiskerne i nogen Tid hemmeligt fisket der, hvorfor der var taget Vod fra dem baade i Lensmændenes og hans Faders Tid. Han mente ikke, at Næstved Borgere ikke maatte drive Fiskeri efter deres Privilegier; men de skulde blot holde sig borte fra Gavnøs Grunde.

Borgmestrene Anders Nielsen og *Engel Postfeld* mødte og erklærede, at Næstved Fiskere lige siden Kristoffer af Bajerns Tid uhindret havde fisket paa de Steder, H. Lindenov nu vilde forbyde dem. De mente, at H. Lindenovs Skøde ikke burde skade Byen. De henviste til Næstveds Privilegier.

Kristian IV og Rigsraadet afsagde da følgende Dom: „Da efter Tiltale, Gensvar og denne Sags Lejlighed og efterdi Recessen i den 31. og Haandfæstningen i den 10. Artikel melder, at Danmarks Riges Raad og Adel maa og skal nyde deres fri Fiskeri for deres egne Grunde, som de hidtil fra Arilds Tid har haft, og de Privilegier, fremfarne Konger har givet Næstved, og som Vi har konfirmeret, alene melder, at de skal have, nyde og bruge frit Fiskeri i Fjorden og deromkring, som de fra Arilds Tid har haft og nydt, og Privilegierne ikke lyder paa nogen visse Steder, afsagde Vi saaledes for Retten, at Næstved Borgere ikke kan med deres Privilegier bruge H. Lindenovs Grunde ved Gavnø med noget Fiskeri, uden de kunde have det med hans Vilje og Minde“.

Næstved havde altsaa nu tabt Sagen med Gavnø. Fiskerne maatte herefter ikke fiske paa Gavnøs Grunde uden Ejerens Tilladelse. Næstveds aarhundredgamle Ret til uhindret Fiskeri paa Fjorden var nu blevet formindsket.

Denne Herredagsdom skulde dog snart give Anledning til ny Stridigheder.

Samtidig med denne Retssag havde H. Lindenov en anden Sag med Næstved.

Den 21. Juli 1606 mødte H. Lindenov ved Næstved Byting og begærede indskrevet i Tingbogen følgende Forbud:

Han forbød Næstved Fiskere at fiske paa Gavnøs Grunde til Midtstrøms i Fjorden, og hvis de overtraadte Forbudet, maatte de tage Skade for Hjemgæld. Forbudet blev skrevet ind i Tingbogen. H. Lindenov begik nu den Fejl, at han ikke gentog sit Forbud 4. Tingdag derefter og ikke stævnedes Fiskerne til at møde den Dag, da det saa først var lovgyldigt.

Den 25. August mødte Borgmester og Raad i Bytingsretten og svarede, at de ikke vilde taale noget Forbud, som var imod deres kgl. Privilegier, som stod ved deres fulde Magt.

Samme Dag mødte Niels Brun af Basnæs med en Skrivelse fra H. Lindenov om at faa en Afskrift af det Forbud, han for 5 Uger siden havde gjort ved Næstved Byting. Han havde nogle Gange bedt derom, men intet Svar faaet. Han mente, at det ikke kunde nægtes ham, da der den Dag (21 Juli) intet Genmæle var sket.

Byfoged Hans Jørgensen lod saa skrive en Afskrift af Forbudet tillige med Borgmester og Raads Protest derimod.

Da H. Lindenov fik denne Afskrift, følte han sig forurettet, fordi han ikke var tilsagt til Bytinget, da Borgmester og Raad tog til Genmæle.

Han stævnedes derfor Hans Jørgensen for Landstinget 2. Sept. 1606, fordi han havde indført Borgmester og Raads Protest i Tingbogen 25. August og ikke 21. Juli, da der ikke den Dag blev taget til Genmæle. Han mente, at Byfogeden havde gjort ham Uret, fordi han ikke var blevet stævnet, da Borgmester og Raad tog til Genmæle, og at Byfogeden havde forset sig mod Loven og burde staa til Rette og give ham Kost og Tæring. Borgmester og Raad var ogsaa stævnet.

Sagen blev behandlet 29. Oktbr. 1606.

Hans Jørgensen mødte og svarede, at skulde man gøre Forbud, skulde det forkyndes til 4. Ting, og 25. August var det H. Lindenovs 4. Ting, og da blev Forbudet beskrevet.

Paa Borgmester og Raads Vegne mødte Peder Jacobsen, henviste til Privilegierne og sagde, at „Fjorden var et fælles Vand, der kom fra det vildende Hav indløbendes med sin Velsignelse og Guds Gaver, det hele Land til Hjælp, og ikke for en særlig Mands Vilje, som Kontrakten indeholder, og

dersom Peder Reedz af Saltø Slot vilde lade saa forbyde paa sin Side til Midtstrøms, var Byen aldeles indteppet [afspærret], saa dens Søfarende ikke kunde sejle hverken til eller fra Byen, Borgerskabet til stor Skade paa deres Næring og Brug, og [jeg] tror ikke, der kan findes en kgl. Majestæts Købstad udi Danmarks Rige, der mere anfægtes og forhadet end Næstved By, baade til Lands og Vands, af omliggende Naboer, saa kgl. Majestæts Undersaatter og Indbyggere har kostet mange Penninge paa Trætte til deres store Fordærvelse, om den længe skal vare, og naar den ene Nabo slipper, begynder den anden“. Han mente, at H. Lindenovs Forbud ikke var saa lovligt, som det burde være, og at det ikke burde være til Skade for Næstved Fiskere under deres Fiskeri i Fjorden.

Samme Dag afsagde Vilhelm Dresselberg og Jørgen Nielsen følgende Dom: Efterdi Byfogeden 21. Juli har ladet H. Lindenovs Forbud indskrive i Tingbogen uden at sige ham, at han skulde forfølge det til 4. Tingdag og samtidig stævne Næstved Fiskere, og efterdi Byfogeden 25. Aug. antog Borgmester og Raads Svar paa Forbudet, uden at H. Lindenov var stævnet, hvad han burde have været, kan vi ikke kende, at Byfogeden har baaret sig lovligt ad; men det Forbud og Svar, der er indført i Tingbogen, bør være, som det ikke var sket, og det bør ikke være til Skade for nogen af Parterne. Hvis H. Lindenov vil gøre et nyt Forbud, og Borgmester og Raad vil tage til Genmæle derimod, maa han begynde forfra igen.

H. Lindenov mødte straks efter ved Næstved Byting og gjorde Forbud mod Fiskeri paa Gavnøs Grunde. Til 4. Ting (8. Decbr. 1606) stævnede Peder Grumsøn de 13 Næstved Fiskere for Bytinget. Borgmester og Raad mødte og forlangte deres Indlæg indført i Forbudet, hvad P. Grumsøn samtykkede i. Borgmester og Raad henviste til deres Privilegier m. m. og meddelte, at Næstved Borgere holdt Sejldybet ved lige, hvorved Fiskene kunde komme ind i Fjorden, og kostede aarligt mange Penge paa Bolværket, som Vinterens Haardhed gjorde stor Skade, og at ingen vilde

komme Byen til Hjælp med Tømmer til at holde Bolværket ved lige med. Resten af deres Indlæg ligner Peder Jacobsens i Landstinget.

Efter af Kongens Dom af 1608 var faldet, begyndte Næstved Fiskerne af forhandle med Hans Lindenov til Gavnø om at fiske paa Gavnøs Grunde til Midtstrøms i Fjorden.

De blev da enige med ham om, at der af hvert Vod skulde gives 1 Td Sild eller 4 Dl. aarlig. Saaledes gik det saa nogle Aar; men da Hans Lindenovs Broder *Holger* overtog Gavnø, fik han det første Aar 4 Dl., men for det næste Aar forlangte han 4 Rdl. Courant, og i 1620 fik han 8 Rdl. C., og desuden maatte Fiskerne de Dage, de fiskede, give ham nogle halvstore Aborrer og Gedder. I 1621 vilde han have 10 Rdl. C., hvad de ikke vilde give, hvorfor „det bedste Fiskeri var overstaaet“, da de endelig blev enige med ham om 5 Rdl. C.

Forholdet til Ydernæsgaard, som Kongen ved Mage-skittebrev af 2. Sept. 1613 havde overdraget *Mogens Gøye* med Fiskeri og al anden Herlighed, var heller ikke godt. I Næstved Bytingsret 3. April 1620 mødte Mikkell Lauritsen fra Fodbygaard paa *Hildeborg Krausses*, *Mogens Gøyes* Enkes Vegne for at faa paaskrevet et Dokument om Aflysning af Fiskeriet paa hendes Grunde. Byfoged Rasmus Jørgensen vilde ikke tillade det, da det den Dag var 4. Tingdag, uden at Borgmestre og Raad og Fiskerne var stævnet.

Fiskerne fandt nu Forholdene utaalige og klagede til Borgmestre og Raad herover.

Borgmestre og Raad holdt da 29. Januar 1621 et almindeligt Bystævne paa Bytinget, meddelte de forsamlede Borgere, at Fiskeriet her udi Fjorden formentes dem trods deres Privilegier, hvilket var til stor Skade for den menige Mand, spurgte dem. om de vilde være med til at bekoste en kgl. Befaling til nogle gode Mænd, som kunde besigte Aastederne og siden forhandle i Mindelighed med Borgmestre og Raad, *Holger Lindenov* og *Hildeborg Krausse* eller adskille dem, for at Næstved Fiskere kunde vide, paa hvilke Steder de

maatte drive deres privilegerede Fiskeri. Borgerne valgte saa et Udvalg paa 12 „ærlige og fornemme“ Borgere: Hans Svart, Peder Friis, Rasmus Jørgensen, Træskomager Rasmus Nielsen, Hans Vallach, Otte Meyer, Jacob Schult, Mauritz Nielsen, Hans Aakremmer, Hendrich Blassus, Søren Andersen og Mogens Porse. De fremstod saa for Retten og sagde, at de syntes godt om Borgmestre og Raads Forslag, og at de gerne vilde hjælpe til med, at Forslaget kunde fremmes, for at det engang for alle kunde komme til Ende med Striden om Fiskeriet.

Saa sendte Borgmestre og Raad en Klage til Kongen over Holger Lindenov og Hildeborg Krause om Fiskeriet i Fjorden og bad ham om Hjælp. Kongen udstedte da følgende Befaling til 4 Rigsraader 11. Febr. 1621:

Vi Kristian IV hilser eder Os elskelig Abret Scheel til Fussinge, Ridder, Rigens Admiral og Embedsmand paa Vort Slot Riberhus, Eske Broch til Estrup, Embedsmand paa Vort Slot Dronningborg, Jacob Ulfeld til Urup, Rigens Kansler og Embedsmand paa Vort Slot Nyborg, og Iver Juel til Villestrup, Embedsmand paa vort Slot Bauffling, Vore Mænd og Raad, kærlig med Gud og Vor Naade! Vider, at eftersom Os elskelige Borgmestre og Raad i Vor Købstad Næstved paa Menighedens og Byens Vegne underdanigst for Os har ladet berette, hvorledes de skal have Irring og Trætte med Os elskelig Holger Lindenov, Vor Mand og Tjener, og Fru Hildeborg Krause til Ydernæs, afgangne Mogens Gøyes Enke, anlangende deres Fiskeri dem skal formenes mod Byens Privilegier, den menige Mand til stor Trængsel og Skade, og paa det de engang for alle kunde vide, paa hvad Steder de maatte bruge deres Fiskeri her i Fjorden og deromkring, saavel som og om nogle Vore Skøder skulde kunne videre hentyes end som Vi og Kronen var med berettiget den Tid, samme Skøder blev udgivet, saa og hvor vidt Holger Lindenovs og Hildeborg Krauses Grunde og Lande skulde strække sig efter Vor Doms Indhold, og om den Adkomst, Holger Lindenov kan have paa Lindholmen, hvoraf der aarlig gives 1 Td. Smør til Maribo Kloster, som formene dem under samme Ø frit Fiskeri med videre den Sag anlangende, de gerne vilde til Ende med. . . Da bede Vi eder og ville hermed Fuldmagt give, at I med forderligste Lejlighed begiver eder hen til Aastederne, der trættes om, indstævne de tvistige Parter for eder i Rette, granske og grangiveligt forfare al den

Lejlighed og dem enten til Mindelighed imellem forhandle eller og (saa vidt dog som gode Mænd udi denne Sag kan med Rette dømme udi) ved endelig Dom adskille, og hvis I dem i saa Maade enten til Mindelighed imellem forhandlendes eller og ved endelig Dom kendendes og afsigendes vorder, at I det klart under eders Signeter giver fra eder beskrevet, som I vil ansvare og være bekendt, og dersom nogen af eder for lovligt Forfalds Skyld ikke kan til samme Tid være til Stede, skal de, som kommer til Stede, have Fuldmagt til at tage andre gode Mænd i Stedet og fuldføre denne Vor Befaling uden videre Forhaling. Bedendes og bydendes de tvistige Parter, at I retter eder efter at møde for de gode Mænd, naar de eder derom tilsigendes vorder, og da lide og undgælde, hvis derom Lov og Ret er.

Givet paa Vort Slot København 11. Febr. 1621.

Kristian.

De 4 Rigsraader stævnedes Borgmestre og Raad, Holger Lindenov og Hildeborg Krausse til at møde paa Aastederne 18. Juni 1621 og medtage de Breve og Beviser, som kunde vedkomme denne Sag.

Mødet mellem Rigsraaderne og de stridende Parter fandt dog først Sted 10. Juli i Næstved. Borgmestre og Raad mødte, fremlagde deres Privilegier, Breve m. m., og fortalte om den Afgift, Fiskerne havde ydet til Gavnø for at faa Lov til at fiske paa Gavnøs Grunde, hvilken Afgift nu var saa høj, at de fattige Fiskere ikke kunde svare den, hvorfor de havde været nødt til at begære denne Kommission, for at denne fattige By, „som har haft den største Næring af Fiskeriet“, ikke aldeles skulde fordærves. De mente, at skønt de havde tilladt Fiskerne i nogle Aar at svare en lille Afgift til Gavnø, fordi de ikke vilde være i Trætte med deres gode Nabo, havde de dog ikke derved afstaaet deres Privilegier og Kontrakt. De paastod derfor, at de burde beholde deres Fiskeri i Fjorden og deromkring, som de havde haft det, før Kongens Dom af 1608 faldt.

Holger Lindenov fremlagde Dommen af 7. Juni 1608 og mente derfor ikke, at han forurettede Fiskerne, og at det stod ham som andre Adelsmænd frit for at gøre sig sin Grund og Ejendom saa nyttig, som han bedst kunde. Han

tvang heller ikke Fiskerne til at give sig noget; thi dersom de ikke vilde fiske paa hans Grunde, begærede han heller ikke noget af dem. Han mente, at selv om det maaske nok var muligt, at de havde haft deres Fiskeri paa Gavnøs Grunde, mens det var Kronens, var han derfor ikke nu pligtig til at tillade dem at fiske der, medmindre de fik hans Tilladelse dertil. Han paastod derfor, at han ifølge kgl. Mageskiftebrev og Dom af 1608 burde beholde sit Fiskeri og sine Grunde fri for hver Mand.

Kristoffer Gøye mødte paa sin Moder Hildeborg Krausses Vegne, fremlagde Mageskiftebrev af 2. Sept. 1613 og sagde, at hans Moder kun havde en ringe Grund ud til Fjorden og derfor ikke kunde tillade Næstved Fiskere at fiske der.

Borgmestre og Raad svarede, at de mente, at Dommen af 1608 kun skulde forstaas saaledes, at Næstved Fiskere ikke maatte fiske eller gaa i Land med deres Vod paa Gavnøs Grund, men at de nok maatte gaa i Land med deres Fissegarn paa de Øer og Grunde, der var i Fjorden nær ved Gavnø; thi hvis Dommen ikke skulde forstaas saaledes, havde de saa godt som intet Fiskeri til deres By, da de ikke havde nogen Jord, som stødte op til Fjorden, og deres Privilegier lød dog paa frit Fiskeri i Fjorden.

De 4 Rigsraader afsagde følgende Dom: Efterdi vi ikke har kunnet forene dem i Venlighed, og Kongens Befaling tilholder os at adskille dem ved Dom, saa efterdi vi paa den ene Side finder Næstveds Privilegier af 1451, Kongens Forbud mod at drage Vod tværs over Strømmen og Forliget i Karebæk og paa den anden Side Mageskiftebreve angaaende Gavnø og Ydernæs og Dommen af 1608, saa da disse Breve og Dokumenter synes i nogen Maade at stræbe imod hverandre, turde vi derfor ikke understaa os noget endeligt heri at dømme, men indstiller denne Sag til kgl. Majestæt og hans Raad.

Borgmestre og Raad holdt 12. Novbr. 1621 et almindeligt Bystævne paa Bytinget, gav Borgerne Meddelelse om de 4 Rigsraaders Dom og om, at de havde begæret en kgl. Stævning til Gavnø og Ydernæs for at faa en endelig Dom,

saa de kunde faa at vide, om de maatte bruge deres privilegerede Fiskeri. De spurgte Borgerne, om de vilde være villige til at betale, hvad denne Sag vilde koste, hvortil de alle svarede ja.

Den 24. Febr. 1622 sendte 12 Næstved Fiskere en Klage til Borgmestre og Raad over den store Afgift, Gavnø forlangte, for at de kunde faa Lov til at fiske i Fjorden. Nu i 1622 havde de maattet give 8 Dl. Derfor havde de nu kun 6 Vod, skønt de maatte bruge 8. De kunde nu med Nød og næppe skaffe Føden til sig selv, deres Hustruer og Børn, langt mindre svare Skat til Byen. De bad Borgmestre og Raad om Hjælp. De ønskede deres Klage fremlagt for Kongen og Rigsraadet.

Den 4. Marts 1622 stævnedes *Peder Bundesen*, Foged paa Gavnø, 19 Næstved Borgere, der drev Fiskeri, for Næstved Byting angaaende Fogedpenge for Fiskeriet. Fiskerne svarede, at de aldrig havde betalt Fogedpenge, men kun Skriverpenge 1 Mk. af hver Baad til Gavnøs Tjener, der skrev Kontrakten om Fiskeriet paa Gavnøs Grunde. Byfoged *Oluf Andersen* afsagde 1. April den Dom, at han ikke turde tilfordriste sig at tilfinde Fiskerne at betale nogen Fogedpenge; men hvis de ikke har betalt Skriverpenge for dette Aar, skal de betale dem.

I Anledning af Klagen fra Borgmestre og Raad til Kristian IV stævnedes han 17. April 1622 Holger Lindenov og Hildeborg Krausse til at møde paa Herredagen i København 16. Juni.

Til denne Herredag indgav Borgmestre og Raad følgende Indlæg: Stormægtigste Højbaarne Fyrste, Allernaadigste Herre og Konge samt Eders Majestæts højgunstigste Raad! Vi har underdanigst af højtrængende Nød været forarsaget Hans Majestæt at besøge for at faa en kgl. Befaling til gode Mænd, fordi Næstveds Fiskeri i Fjorden og deromkring formentes vore Medborgere og Fiskere, hvis de ikke aarlig vilde give en stor Afgift, hvilket er imod vor Bys konfirmerede Privilegier, kgl. Domme og Forbud. De gode Herrer Rigsraader har i 1621 været paa Aastederne, overvejet Sagen og henvist den til Kongen og hans Raad. Vi har derfor erhvervet en kgl. Stævning,

for at vi engang for alle kunde faa Ende paa Striden. Vi har Kristian I's Privilegium af 1451, Kong Hanses Dom 1488 osv. Trods disse Privilegier formenes vore Fiskere at fiske i Fjorden og under Lindholm, som ligger midt i Fjorden, hvis de ikke vil svare en Afgift til Gavnø. Vore Fiskere har i mange Aar kvit og frit fisket i Fjorden og deromkring, før Frederik II skødede Gavnø til Hans Johansen Lindenov 1584. Vi mener nu, at dette Skøde ikke har givet Gavnø flere Rettigheder, end det havde, da det hørte under Kronen. Holger Lindenov har mange Steder ved Gavnø, hvor vore Fiskere aldrig kommer eller maa bruge deres Vod eller Kroge. Vi mener, at Dommen af 1608 ikke har givet Gavnø nogen Ret, der er imod vore Privilegier, men at vore Fiskere fremdeles maa trække deres Fiskegarn op paa Grundene i Fjorden og fiske der. Recessen og Haandfæstningen nævner ganske vist, at Adelen maa nyde frit Fiskeri paa sine egne Grunde undtagen i de Fjorde, hvor Kronen og den menige Mand har Skade deraf. Kronen og den menige Mand har nemlig Skade af, at Holger Lindenov vil have Eneret paa Fjorden til Midtstrøms. Skønt vore Fiskere har betalt en aarlig Afgift til Gavnø, mener vi dog ikke, at vore Privilegier derfor er ophævet, da der endnu ikke er betalt Afgift i 20 Aar (Hævdstid). Vi paastaar derfor, at det kgl. Skøde ikke har givet Gavnø flere Rettigheder, end det havde under Kronen, og at vore Fiskere bør beholde deres fri Fiskeri, som vore Forfædre fra gammel Tid af har haft.

Eders kgl. Majestæts underdanigste Tjenere.

Hans Duffrich.   Jørgen Jørgensen.   Hans Detmersen.
Rasmus Jørgensen.

16. Juni 1622.

Modparternes Indlæg kendes ikke.

Kongen og Rigsraadet afsagde 21. Juni 1622 følgende Dom: Efterdi Holger Lindenov nu for Os i Rette har ladet fremlægge Frederik II's Skøde af 1584, og Dommen af 1608 forbyder Næstved Fiskere at fiske paa hans Grunde, og der endnu strides om, hvilke Grunde der med Rette hører til Gavnø, og hvilke der med Rette hører til Næstved, afsagde Vi saaledes for Retten, at saafremt H. Lindenov vil regne nogen af de Grunde, der tvistes om, for sin rette Ejendom alene, bør han lovligt bevise, at disse Grunde har hørt til Gavnø, da det blev bortsolgt fra Kronen, idet Skødet og

Mageskiftebrevet ikke kan give ham flere Rettigheder, end Kronen havde. I lige Maade bør Næstved Borgere, hvis de vil drive noget Fiskeri paa Lindholms og Ydernæsses Grunde og trække deres Vod i Land der, bevise, at de har haft den Ret, da Kronen solgte Gavnø og Ydernæs.

Efter denne Dom gjaldt det saa for de stridende Parter om at bevise ved Tingsvidner, hvilke Rettigheder enhver især havde haft før 1584, altsaa for 38 Aar siden.

Borgmestre og Raad erhvervede saa et Tingsvidne ved Næstved Byting 29. Juli 1622. Den gamle forhenværende Borgmester Engel Postfeld, der var mødt ifølge Stævning, vidnede, at det var ham i Guds Sandhed vitterligt, at da han for over 40 Aar siden tjente Michel Sehested til Gavnø først som Dreng og siden som Foged i 18 Aar, fiskede Næstved Fiskere uforment og uden Afgift ved Gavnø og Lindholm undtagen paa nogle Steder, som var fra Møllebanken paa Gavnø til Gavnø Bro og fra den Syd paa til 3 store Sten, som laa i Landingen paa denne Side af Fladsaa. Fiskerne drev ogsaa uhindret deres Fiskeri under Ydernæs i salig Fru Birgitte Billes Tid (hun havde den Gang Ydernæs). Knud Rasmussen, Borger her, mindedes, at Næstved Fiskere for 40 Aar siden uhindret havde drevet deres Fiskeri under Gavnø, Lindholm og Ydernæs. Claus Holst, Borger her, Peder Pedersen i Egesborg, Oluf Andersen i Aaderup og Lavrits Jensen (han laa paa Sotteseng) i Stenbæksholm aflagde et lignende Vidnesbyrd som Knud Rasmussen. Der nævnes ialt 21 Vidner, der alle vidnede til Næstveds Fordel.

Kort efter erhvervede Borgmestre og Raad et andet Tingsvidne. 7 Vidner vidnede i Overensstemmelse med forrige Tingsvidne.

Holger Lindenov skaffede sig ogsaa Tingsvidner, det første ved Gavnø Birk 15. August 1622. Borgmestre og Raad mødte, fremlagde deres Privilegier m. m. og mindede Lindenovs Vidner om, at Mageskiftebrevet ikke havde givet Gavnø flere Rettigheder, end det havde under Kronen, saa de skulde tage sig i Agt for at vidne andet, end hvad Ret var. De protesterede mod, at H. Lindenov fik bevilget Syns-

mænd til at syne Fjorden, da Kongens Dom ikke befalede nogen af Parterne at tage Synsmænd; men de havde ikke noget imod, at han lod nogle Mænd syne sine egne Grunde.

Hans Andersen paa Gavnø vidnede, at han mindedes i 50 Aar, at de Grunde og Holme, som ligger rundt omkring Gavnø og Lindholm fra Stegøre paa den nordre Side af Gavnø til midt i Hovedstrømmen, som er Sejlløbet til og fra Næstved, undtagen Gjødsholm, saa og paa den vestre og søndre Side alle Steder til Midtstrøms og Midt fjords indtil Lille Ormeklint saavel som Basnæs Fjord og udi Hestevaad og derfra til Stegøre igen, har tilhørt Gavnø som Ejendom, ukæret af nogen Lodsejere, mens Gavnø hørte under Kronen, og han har aldrig hørt, hverken af sine Forfædre eller andre, andet end, at disse Grunde fra Arilds Tid af har hørt til Gavnø, og at Næstved Fiskere ikke havde Lov til at fiske der; derfor lod Lensmand Michel Sehested tage Vod fra dem. Det var ham vitterligt, at Hans Johansen Lindenov og Hans Lindenov lod tage Vod og Baade fra Næstved Fiskere og andre, fordi de ikke havde Lov til at fiske paa Gavnøs Grunde, og at Næstved Fiskere siden 1608 havde betalt en aarlig Afgift for at faa Lov til at fiske der. Flere andre Vidner, der havde været med til at tage Vod fra Næstved Fiskere, aflagde et lignende Vidnesbyrd. Peder Svendsen fra Vejlø vidnede, at da han som ung Karl tjente paa Saltø Slot, turde han eller de andre, som havde en Baad sammen med ham, ikke komme nær hen til Gavnø og Lindholm for at drage Vod, uden at de kunde snige sig dertil; thi de frygtede for at blive frataget baade Vod og Baad.

Vidnerne i det andet Tingsvidne udtalte sig paa lignende Maade.

Saa lod Holger Lindenov udvælge 8 Synsmænd ved Gavnø Birk, og de skulde nu syne og granske, „hvor vidt Gavnøs og Lindholms Grunde, Fortov og Frihed med Hensyn til Fiskeriet i salt Vand strakte sig omkring disse Lande“. Den 22. August udførte de deres Synsforretning. De begyndte ved Stegøre paa Nordsiden af Gavnø og gik saa Vest om Gavnø og mod Syd til Lille Grem Klint og derfra mod Nord.

til Stegøre igen. De kunde nu ikke rettere granske og syne end, at alle de Holme og Grunde, til hvilke man kunde vade med „Aalegliber“ fra Gavnø og Lindholmen og til Midtstrøms og Midtfjords, Gjødsholmen undtagen, var med Rette Gavnø's Grunde og Ejendomme, ligesom de fra Arilds og Michel Sehesteds Tid havde tilhørt Kronen „med Fiskeri og al anden Brugelse“, og de kunde ikke syne, at disse Grunde nogen Sinde havde været en Ejendom for sig selv, men altid havde tilhørt den, som ejede Gavnø, hvad mange før dem havde vidnet om. De 8 Mænd, der alle var fra Gavnø, fremlagde deres Synsforretning i Gavnø Birketingsret 29. August 1622. Borgmestre og Raad og menige Borgere og Fiskere i Næstved, Palle Rosenkrantz, Hovedsmand paa Vordingborg Slot, Eske Krausse til Assendrup, Karen Rostrup til Saltø, Hildeborg Krausse til Ydernæs og Mester Poul Jensen, Forstander paa Herlufsholm, var stævnet; men der nævnes intet om, at nogen af dem var mødt.

Borgmestre og Raad stævnede nu de Vidner, der havde aflagt Vidnesbyrd ved Næstved Byting til at møde i Sjællands Landsting 25. Sept. 1622 for at faa det til at bekræfte Tingsvidnerne. Desuden stævnede de H. Lindenov, Hildeborg Krausse og Karen Rostrup, Peder Reedzes Enke til Saltø. De fleste af Vidnerne mødte ikke, men gav to Næstved Borgere Claus Holst og Mogens Porse Fuldmagt til paa deres Vegne at bekræfte de aflagte Vidnesbyrd.

I Landstingsretten fremlagde Borgmestre og Raad Herredagsdommen af 21. Juni 1622 og de 3 Tingsvidner fra Næstved Byting.

Holger Lindenov stævnede sine Vidner, der havde vidnet ved Gavnø Birk, alle dem, der var stævnet for Gavnø Birk 29. August, alle Næstveds Vidner, Byfoged Oluf Andersen og de 8 Tingmænd ved Næstved Byting til at møde ved Landstinget 25. Sept.

H. Lindenov fremlagde i Landstingsretten sine 3 Tingsvidner, Herredagsdommene af 1608 og 1622 og sit Indlæg, hvori han fortæller, at Næstved Fiskere i 14 Aar har betalt Afgift til Gavnø; men da *Hans Duffrich* i Fastelavn 1621 var

blevet Borgmester i Næstved, vilde han tilsidesætte hans Skøde og kgl. Domme, idet han begyndte at yppe Strid om Fiskeriet. De Vidner, Borgmestre og Raad har ført, har vidnet tværtimod hans; de var ogsaa uvildige, idet de har vidnet i deres egen Sag. Beboerne i Stenbæksholm, Karebæk, Enø og Appenæs havde ogsaa Part i Sagen; thi de boede rundt omkring Fjorden og vilde gerne ligesom Næstved Fiskere have frit Fiskeri i den; de havde nemlig ogsaa betalt Afgift ligesom Næstvederne. Tingsvidnerne ved Næstved Byting om, at Næstved altid havde haft frit Fiskeri ved Gavnø og Lindholm, var urigtige; thi det er ved gamle Tingsvidner bevist, at der har været Trætte i Kronens (Michel Sehesteds) Tid; Næstved har altsaa ingen rolig Hævd haft derpaa, og der har altid været Trætte om Fiskeriet paa Gavnøs Grunde. Hans egne Bønder maatte ogsaa betale en aarlig Afgift, hvis de vilde fiske. Han paastod, at hans Vidnesbyrd og Synsforretning burde blive ved Magt, mens Borgmestre og Raads Vidnesbyrd burde svækkes og ikke være ham til Skade, og at de skulde erstatte ham Kost og Tæring.

Borgmestre og Raad henviste til deres Privilegier m. m. og paastod, at hvis H. Lindenovs Vidnesbyrd skulde gælde, havde de ingen Fjord at fiske i. Dersom H. Lindenovs Vidner skulde vade ud i Fjorden til Midtstrøms, vilde Vandet gaa 1 eller 2 Alen over deres Hoveder. Hvis Gavnø havde haft alle de Rettigheder, Lindenovs Vidner havde nævnt, mens det var under Kronen, havde det ikke behøvet at være med til at slutte Kontrakten af 1598. De mente derfor, at deres Tingsvidner burde bekræftes af Landstinget, mens Lindenovs burde kendes magtesløse. De paastod, at de 8 Mænds Synsforretning var ulovlig, da de havde synet og dømt om Ting, de ingen Besked vidste om, og at den derfor ikke burde svække deres Privilegier, men blive magtesløs.

H. Lindenov svarede, at hvis Borgmestre og Raad havde bedre Skøder end han, burde de fremlægge dem. Kontrakten af 1598 var sluttet, for at der ikke skulde stemmes for Fiskenes Indgang i Fjorden. I den omtales ogsaa, at Næstveds

Fiskeri skulde være i Aamundingen, Sejldybet og Sækken; men der nævnes intet om Fiskeri paa Gavnøs og Lindholms Grunde. Han paastod, at Synsforretningen af 22. August burde staa ved Magt.

Den 25. Sept. 1622 afsagde Landstinget følgende Dom: Begge Parters Vidnesbyrd angaar nogle Grunde og Øer ved Gavnø og Lindholm, hvorom Næstveds Vidner har vidnet, at Næstved Fiskere i Michel Sehesteds Tid skal have haft deres fri Fiskeri der uforment og uden Afgift undtagen paa nogle fri Steder ved Gavnø, mens H. Lindenovs Vidner derimod har vidnet, at alle de Grunde og Holme, som ligger rundt omkring Gavnø og Lindholm til Midtstrøms, skal have tilhørt Gavnø med Fiskeri og al anden Brug, og da Næstved Fiskere ikke skal have haft Lov til at fiske der, skal der være frataget dem Vod i Michel Sehesteds Tid, hvoraf ses, at Parternes Vidnesbyrd om Aastederne stræber mod hinanden. Borgmestre og Raad mente, at deres Vidnesbyrd burde blive ved Magt ifølge Privilegierne, mens H. Lindenovs Vidnesbyrd skulde blive magtesløse. H. Lindenov mente det modsatte. Borgmestre og Raad henviser især til Kontrakten af 1598 og beviser derved, at dersom H. Lindenovs Vidnesbyrd og de 8 Mænds Synsforretning skulde staa ved Magt, fratoges Næstved hele Fjorden til stor Skade for Fiskeriet. H. Lindenov svarede, at Kontrakten ikke omtalte Fiskeriet ved Gavnø og Lindholm osv. Recessen befaler, at de Vidnesbyrd, som indstævnes for Dommeren, skal paa-kendes; men da denne Sag endnu er meget mørk og uklar for os, ved vi ikke nu noget at kunne dømme om de indstævnede Vidnesbyrd, men henviser denne Sag til 8 uvildige Synsmænd, der nærmere maa undersøge de tvistige Parters Vidnesbyrd. Da Gavnøs 8 Synsmænd ikke har baaret sig rigtigt ad, idet de har optraadt mere som Dommere end som Synsmænd og kun har haft den ene Parts (Gavnøs) Vidnesbyrd for sig, men ikke den andens (Næstveds), kan vi ikke kende andet end, at denne Synsforretning bør være magtesløs. Da H. Lindenov har stævnet Næstveds Vidner under Bødestraf til personlig at møde og forklare deres Vidnesbyrd ved Landstinget, og da kun en Del er mødt, afsagde vi saaledes for Retten, at de, der ikke selv er mødt eller har ladet nogen møde i deres Sted, idømmes en Mulkt paa 3 Mk. „for deres Hjemmesiddelse“.

Desværre var det ikke bestemt i Landstingsdommen, hvor de 8 Synsmænd skulde udmeldes, og derfor udbrød der snart Strid herom.

H. Lindenov skyndte sig med at stævne Borgmestre og Raad til at møde ved Gavnø Birk 17. Oktbr. 1622 for at høre 8 Synsmænd udmeldt til at syne, hvor vidt Gavnøs og Lindholms Grunde strakte sig.

Raadmand Rasmus Jørgensen mødte og mindede Birkefoged *Henning Hansen* om, at der stod i Landstingsdommen, at der skulde udmeldes 8 uvildige Synsmænd, hvorfor Borgmestre og Raad agtede 21. Oktbr. at lade 8 uvildige Mænd udmelde ved Hammer Herredsting. Han mente derfor, at Birkedommeren ikke burde tillade, at H. Lindenov fik udmeldt nogen Mænd af sine egne Tjenere til en Synsforretning, der kunde blive til stor Skade for Næstved Fiskere. Birkedommeren forlangte, at Rasmus Jørgensen skulde fremlægge Landstingsdommen. Han svarede, at han ikke havde den med. Birkedommeren afsagde følgende Kendelse: Efterdi H. Lindenov ikke har begæret Syn over Næstved eller Karebæk Fjord eller over nogen andens Grunde, men kun over sine egne Grunde, vilde han efter slig Lejlighed ikke driste sig til at nægte H. Lindenov at tage Synsmænd paa sine egne Grunde. Jens Ibsen, Jørgen Lauritsen, Peder Ibsen, Jens Thomsen, Michel Simensen, Niels Nielsen, Oluf Erichsen og Mads Olufsen, alle af Gavnø, blev da udnævnt til Synsmænd. Den 18. Oktbr. udførte de deres Synsforretning. De begyndte ved Stegøre paa Nordsiden af Gavnø og gik mod Vest langs Fjorden til Lille Ormeklint og derfra mod Nord til Stegøre igen. De kunde nu ikke rettere syne end, at alle de landfaste Grunde og Holme omkring Gavnø til Midtstrøms og Midtffjords altid havde tilhørt Gavnø „med Fiskeri og al anden Brug“, hvad mange før dem havde vidnet om. Den 24. Oktbr. beedigede de deres Synsforretning ved Gavnø Birk. De samme Mænd, der var stævnet 29. August, var ogsaa stævnet denne Gang.

Imidlertid havde Borgmestre og Raad 3. Oktbr. stævnet H. Lindenov, Eske Krausse, Karen Rostrup, Peder Reedzes Enke, og Hildeborg Krausse til at møde ved Hammer Herredsting 21. Oktbr. for at høre 8 uvildige Synsmænd udmeldt til at foretage en Synsforretning efter Landstingsdommen.

Herredsfoged Icus Nielsen opsatte Sagen til 11. Novbr. H. Lindenov lod den Dag fremlægge sit Indlæg: Han mente, at der ikke burde udmeldes Synsmænd fra Hammer Herred til at syne hans Grunde, der laa i hans Birk og paa hans Ejendom og fri Enemærker, da han selv var mægtig nok til at tage Syn over dem. Hvis Synsmænd blev udmeldt her, vilde det stride mod hans kgl. Skøde, Recessen, Haandfæstningen og Loven, hvori der omtales, at hvis der skal tages Syn over en Grund, skal Synsmænd udmeldes i det Herred, hvor Grunden ligger. Da Næstved ikke havde nogen Grund, som stødte op til Gavnøs og Lindholms Grunde, mente han, at der ikke burde udmeldes Synsmænd ved dette Ting, hvorefter han begærede Dom. Raadmændene Hans Jørgensen og Rasmus Jørgensen var mødt og begærede de 8 Mænd udmeldt. Herredsfogeden afsagde da følgende Dom: Da Borgmestre og Raad har begæret 8 Mænd udmeldt til at syne Næstveds Fiskeri i Fjorden mellem Ydernæs, Saltø Land, Gavnø og Lindholm, og da Synsmænd ifølge Loven skulde udmeldes i det Herred, hvori de omtvistede Grunde ligger, turde han ikke driste sig til at udmelde Synsmænd her ved Herredstinget, efterdi Næstved ligger i Tybjerg Herred, og Fjorden mellem Saltø Birk og Gavnø Birk.

Efter at Borgmestre og Raad var blevet afvist ved Hammer Herred, besluttede de at prøve paa at komme til Forlig med H. Lindenov. De sendte to Mand til ham med følgende Tilbud af 25. Novbr. 1622: De spurgte ham om, hvor han ønskede de 8 uvildige Synsmænd udmeldt, da de ikke kunde anerkende Synsmænds Udnævnelse ved hans eget Birketing, fordi de ikke kunde regnes for uvildige, og om han vilde udvælge de 4 Mænd, mens de udmeldte de andre 4. De ønskede, at Synsmændene skulde udføre deres Synsforretning ude paa Fjorden og ikke inde paa Land efter følgende Takst:

1) Hvor Strømmen eller Sejldybet løber fra Aamundingen ved Appenæs og til Bolværket ved Enø, hvilket Bolværk Næstved holder ved lige med stor Bekostning, og hvor langt der er fra Midten af Fjorden til begge Sider.

2) Hvor dybt der er mellem Gavnø og Lindholm og mellem Gavnø og andre smaa Grunde og Holme i Fjorden, som Folk kan vade paa. 3) Om man kan vade fra Gavnø og Lindholm til Midtstrøms. 4) Om det ikke er den største Del af Fjorden, H. Lindenov vil have for sig alene efter sine Tingsvidner. 5) Om der er nogen anden Fjord, Næstveds Privilegier kan henvise til, end denne, og om den ikke er en almindelig Fjord. 6) Om den Frihed, som hørte til Gavnø i Kronens Tid, ikke strækker sig langs den østre Side af Gavnø, hvor Næstved Fiskere ikke maatte fiske.

H. Lindenov svarede samme Dag, at Isen paa Fjorden nu hindrede Maaling af Dybderne der, at Herredsfogeden i Hammer Herred ikke vilde udmelde nogen Synsmænd, at hans Synsforretning af 24. Oktbr. endnu ikke var underkendt af Kongen og Rigsraadet, og at hvis Borgmestre og Raad vilde syne deres Fiskeri eller Grunde, maatte de selv raade derfor; thi han vilde ikke have flere Synsmænd paa sine Grunde, da det var mod hans kgl. Skøde og kgl. Domme. Angaaende Bolværket ved Enø vilde han sige, at Næstved fik Told af det, som ind- og udførtes der, og Bolværket kom ikke ham ved.

Da H. Lindenov nu rent ud havde afvist Borgmestre og Raads Tilbud, stævnedes de ham „paa Kronens og Byens Vegne“ til at møde i Landstingsretten 12. Febr. 1623 for at faa en Landstingsdom om, hvor de 8 Synsmænd skulde udmeldes (i Hammer Herred, hvoraf Gavnø Birk skulde være taget, i Tybjerg eller Flakkebjerg Herred); og om den Takst, som var i Tilbudet, ikke burde tiltrædes af H. Lindenov. Eske Krausse, Hildeborg Krausse og Karen Rostrup var ogsaa stævnet.

Landstinget behandlede Sagen 26. Marts. Borgmestre og Raad fremlagde Landstingsdom af 25. Sept. 1622, deres Tilbud til H. Lindenov og hans Svar derpaa.

H. Lindenovs Fuldmægtig *Ulrich Hansen*, Foged paa Gavnø, mødte med et Indlæg fra sin Husbond. Angaaende Synsmænd paa Fjorden henviste han til sit tidligere Svar. Han mente, at Herredsfogederne i de nævnte Herreder vilde afvise

Synsmænds Udmeldelse, da det stred mod Loven. Han vilde ikke tiltræde deres Takst, da de ingen Grund havde, der stødte op til hans. Det forekom ham sælsomt, at Borgmestre og Raad optraadte paa Kronens Vegne, da Lensmanden ellers plejede at gøre det. Han spurgte, om der kunde tages Syn over Vand, der var belagt med 3 Kvarter Is og Sne. Han paastod, at han burde være fri for Borgmestre og Raads Tiltale, og at de burde erstatte ham Kost og Tæring.

Landsdommer *Aksel Urne* til Rygaard afsagde samme Dag følgende Dom: „Da efter Tiltale, Gensvar og den Sags Lejlighed blev herpaa saa afsagt for Rette, at efterdi de tvistagtige Aasteder, som ved Besigtning skal begrænskes, falder mellem Gavnø fri Birk paa den ene og Næstved Bys Fiskeri paa den anden Side, og Parterne om 8 Synsmænds Tiltagelse og Opkrævelse ej kunde komme overens, da har vi den Lejlighed saaledes derom anset, at H. Lindenov efter Birkeretten bør opkræve de 4 Mænd af sin Birk, og Næstved de andre 4 af deres By at udnævne, og de 8 Mænd efter begge Parters indlagte Dokumenter, Takster og Vidnesbyrd med andet, som lovligt bliver fremlagt for dem, skal gøre deres Syn, som kristeligt, retfærdigt og forsvarligt kan være“.

Saa stævnedes Borgmestre og Raad H. Lindenov, Eske Krausse, Hildeborg Krausse og Karen Rostrup med 14 Dages Varsel til at møde ved Næstved Byting 8. Sept. 1623 for at høre 4 Synsmænd udmeldt ifølge Landstingsdommen. Ulrich Hansen mødte og henstillede til Byfoged *Oluf Andersen*, at han ikke udmeldte nogen Mænd, før Herlufsholm var stævnet. Byfogeden tog intet Hensyn til denne Henstilling, da det ikke var ham bekendt, at Næstved havde nogen Trætte med Herlufsholm om dette Fiskeri, men udnævnte følgende 4 Synsmænd: Poul Sigvardsen (Formand), Jacob Andersen, Kristoffer Diur og Oluf Bager.

Hvornaar der blev udmeldt 4 Synsmænd ved Gavnø Birk, og hvordan de 8 Mænds Synsforretning blev, vides ikke, da der ikke findes nogen Dokumenter herom; men trods de store Anstrengelser, Borgmestre og Raad havde gjort, sejrede Gavnø i denne Strid — det er i Adelsvældens

Tidsalder — og Næstved Fiskere maatte fremdeles betale en aarlig Afgift til Gavnø for at faa Lov til at fiske nær ved Gavnø og Lindholm.

De store Stridigheder med Gavnø var nu forbi, og i omtrent 100 Aar var der saa Fred. Dog skete der af og til smaa Sammenstød om Fiskeriet i Fjorden og Susaa.

Den 6. Februar 1632 stævnedes Søren Knudsen paa alle Næstved Fiskeres Vegne Poul Hansen, forrige Forstander, Christen Clemendsen, nuværende Forstander paa Herlufsholm, 4 Tjenere og alle Fiskerne paa Herlufsholm til at møde ved Næstved Byting 20. Febr. for at høre Vidnesbyrd om Fiskeriet i Susaa. Niels Bentsen vidnede, at Næstved Fiskere og Herlufsholm Fiskere i over 50 Aar upaataalt havde fisket baade langs ad og tværs over Aaen. Laurits Nielsen, Skriver, en af Tjenerne, spurgte ham, om han selv havde fisket i hele Aaen, hvortil han svarede ja. Jens Ottesen vidnede, at Næstved og Herlufsholm Fiskere i over 30 Aar uforment havde fisket i Fællesskab med Vod og Ruser, mens Mogens Bertelsen, Michel Lauritsen, Morten Andersen og Poul Jensen var Forstandere paa Herlufsholm. Christen Thomsen vidnede, at Laurits Nielsen, Peder Ladefoged og deres Medfølgere i Aar gik bevæbnet med Spyd og dragne Værger over Gærdet i Præstens Vænge, vadede over Aaen og slog Niels Broby (saa han laa længe i Sengen), tog Garnet fra ham og førte det bort med sig. Gøtman Væver vidnede, at da han, Holger Fisker og en Dreng for nogen Tid siden laa paa Holmen i Aaen, kom Laurits Nielsen „løbende over Strømmen ind paa Holmen og satte et Spyd paa Livet af Holger Fisker“, og hans Medfølgere stak med Høtyve i Garnet, som laa paa Holmen, og de vilde have taget Garnet fra dem og ført det til Herlufsholm, hvis de ikke havde rykket det fra dem. Han vidnede endvidere, at da han og Holger Fisker for nogen Tid siden sad i Holger Fiskers Baad ved Clemend Bøssemagers Havegærde, hørte de, at der var Klammeri paa Holmen, og at Niels Broby sagde: „I har ranet og stjaalet mit Garn som Skælmer og Tyve“; i det samme kom der nogen over Aaen og slog Niels; men hvem det var, vidste han ikke, da

det var mørkt; da kom Niels gaaende over Aaen til dem og sagde: „Gud bedre mig fattige Mand, jeg har faaet saa meget, jeg forvinder det ikke i Aar“. Laurits spurgte Gøtman og Holger, om han gjorde dem Fortræd eller tog Garn fra dem, hvortil de svarede nej. Laurits Koch vidnede, at han var inde hos Niels Broby den Tid, han var slaaet, da laa han i Sengen og var ilde slaaet, og han sagde, at Ladefogeden slog ham. Jep Brøgger vidnede, at den Tid, Anders Koch og Peder Koch trak Vod i Aaen, kom Laurits Skriver og hans Medfølgere ud i Aaen til dem, tog deres Garn og rev det itu, og at ingen af Næstved Fiskere havde Bøsse eller Værge med. Clemend Bøssemager vidnede, at den Tid, Peder Koch og Søren Kældersvend trak Vod i Aaen, kom Laurits og hans Folk over til dem, stak i Garnet med Høtve og huggede det over med en Kniv. Flere Borgere bekræftede de aflagte Vidnesbyrd. Laurits Skriver sagde, at han ikke havde hugget noget Garn itu, da han ikke havde nogen Kniv med. Han vilde blot hindre dem i at fiske paa Herlufsholms Grund; derfor skød han og slog Sten efter dem. Han mente, at disse Vidner var vildige, da flere af dem havde været med i „Slaget“, hvorom Herlufsholm havde ført Vidner. Denne Sag omtales ikke mere.

Hans Madsen i Karebæk stævnedes 16. Maj 1636 Karen Rostrup til Saltø, Peder Christensen, Sognepræst i Karebæk, og nogle Mænd i Karebæk for Næstved Byting 30. Maj for at høre Vidnesbyrd. Fisker Laurits Jensen, Borger i Næstved, vidnede, at Mandagen efter Voldermisse (1. Maj) i Aar stod Saltøs Vod, 2 Vod fra Enø og Peder Christensens Vod i Traadybet og spærrede for Indgangen. De samme har ogsaa draget Vod paa de forbudte Steder i Traadybet. Ole Nielsen vidnede, at han 3 Gange i Aar har set, at der har staaet Vod i Traadybet, den ene Gang 4 og de to Gange 5 Vod; men hvis Vod det var, kunde han ikke se, da han ikke var nær derved; thi han var ved Lindholm. Holger Fisker vidnede, at han en Dag saa, at et af Enøs Vod stod ved Svingbroen og stemmede for Indgangen i 2 Timer. Peder Knudsen vidnede, at han 2 Gange i Aar har set Præstens

Vod ved Svingbroen. Anders Christensen, forrige Ridefoged paa Saltø, var mødt og mente, at disse Vidner ikke burde have vidnet, fordi de havde vidnet om Enøs Beboere, uden at nogen derfra var stævnet. Borgmester Hans Jørgensen svarede, at det var unødvendigt at stævne Enøs Beboere, da der kun var vidnet om ulovligt Fiskeri.

I Juli 1658 stævnede Raadmand Niels Hvid nogle Borgere i Næstved og nogle Fiskere fra Appenæs og Herlufsholm til at møde ved Næstved Byting 2. August angaaende nogle Brasengarn, der var taget paa Ydernæs Grund 15. Maj 1658. Jens Fisker i Næstved vidnede, at Niels Hvid en Nat for nogen Tid siden kom ud til Ydernæs, hvor han traf Niels Koch, Hendrich Koch og Jens Sørensen fra Appenæs, Fisker Laurits Madsen fra Herlufsholm og Jens Fisker fra Næstved. Niels Hvid spurgte dem, hvorfor de opholdt sig her. De svarede alle, at deres Garn stod ude i Vandet, og at de laa paa Land for at hvile sig. Niels Hvid sagde til dem: „Lig der i Guds Navn! Men mener I ikke, at I har sat eders Garn for nær til Ydernæs“. Jens Sørensen svarede, at ingen havde forment dem at ligge der. Niels Hvid svarede: „Naar det bliver Dag, vil vi faa at se, om I har sat eders Garn for nær Ydernæs eller ikke“. Dermed gik han fra dem. Saa snart han var gaaet, søgte de ned til Stranden for at tage hver sin Baad for at ro ud til deres Garn; men da var Baadene borte; saa løb de hver sin Vej, men kom dog til Appenæs og fik nogle andre Baade til at ro i ud til deres Garn. Saa kom Niels Koch, Jens Sørensen og Laurits Madsen roende. Niels Hvid bad nu Jens Fisker og Christen Ladefoged om at ro med sig i Christen Ladefogeds Baad ud for at se, hvor Garnene stod. De kom først til Laurits Fiskers Garn, der stod mellem Strømmen og Ydernæs. Jens Fisker sagde nu, at han havde været Fisker paa Herlufsholm i 4 Aar og senere boet i Næstved i 12 Aar, og at han mindedes aldrig, at han havde set, at Herlufsholms Fiskere havde fisket med Brasengarn ved Ydernæs før nu. Saa spurgte Niels Hvid ham, om Fiskerne i Appenæs, Gavnøs Ejer, Saltøs Ejer, Herlufsholms Fiskere eller Næstved Fiskere nogen Sinde havde haft Lov til at fiske mellem Sejldybet og Ydernæs, hvortil han svarede nej; dog maatte de fiske ud for Møllebroen. Prammand Sigvard Rasmussen vidnede, at Niels Hvid en Aften for nogen Tid siden kom til ham paa Blegdammen og bad ham om i hans Baad at ro med sig ned ad Aaen, hvad han ogsaa gjorde. Saa roede de til Even ved Yder-

næs, gik i Land der, drak en Kande Øl og gik til Stranden igen. Saa bad Niels Hvid ham og Rasmus Olsen, om de vilde følge med ham og tage nogle Brasengarn op, som stod paa Grundene ved Ydernæs. De roede omkring og fik fat i 4 Baade, som tilhørte Laurits Fisker fra Herlufsholm, Hendrich Koch, Niels Koch og Jens Sørensen. De roede nu med de 4 Baade ind i Ydernæs Vig og bandt dem fast til en Pæl i Vandet, og som de laa der, kom Hendrich Koch vadende ud til dem og vilde tage sin Baad fra dem, idet han mente, at de laa og sov. Da raabte Rasmus Olsen til Sigvard: „Der kommer en og tager Baadene fra os“. Da sagde Sigvard til Rasmus: „Det er Hendrich Koch“. Da raabte Hendrich Koch til dem og bad for Guds Skyld om, at de vilde lade ham faa sin Baad igen. Saa stagede de alle Baadene ud paa Dybet, for at Fiskerne ikke skulde faa deres Baade igen, hvad Niels Hvid havde befalet dem. Saa raabte Niels Hvid til Sigvard og Rasmus: „Kom nu! Nu vil de tage Aarene fra mig“. N. Hvid bad saa Sigvard og Rasmus om at ro ud og tage Hendrich Kocks Garn, som stod med den ene Ende saa nær ved Ydernæs, at de kunde vade derud. De fik snart fat i Garnet og halede det ind i Baaden. Kort efter halede de 6 andre Brasengarn ind, hvoraf de 3 tilhørte Herlufsholm, og de 3 andre Niels Koch. Saa bad Jens Sørensen, Niels Koch og Laurits Koch N. Hvid om, at de for Guds Skyld maatte faa deres Garn igen, da de ellers ikke havde noget Redskab, hvorved de kunde tjene Føden til deres fattige Koner og Børn. N. Hvid vilde dog ikke føje dem deri, men gav dem blot deres Baade igen. Saa lod han Herlufsholms Baad trække op paa Land. Han sagde, at havde Laurits været her, skulde han ogsaa have faaet sin Baad igen. Derefter roede de til Næstved med 9 Brasengarn. Fisker Christen Jensen vidnede, at han en Aften for nogen Tid siden saa, at Laurits Fisker og Niels Koch satte deres Brasengarn ved Ydernæs, og han havde aldrig hørt, at Herlufsholm, Gavnø, Saltø eller Bønderne i Appenæs havde Ret til at fiske der. Peder Vognmand vidnede, at han var til Stede, da Niels Koch var hos Niels Hvid for at faa sine Brasengarn. Han maatte give 12 Mk. for at faa dem. Ingeborg Niels Fuglefængers vidnede, at hun havde laant Hendrich Koch de 3 Brasengarn, som Niels Hvid havde taget op. Hun bad ham nu om at faa de 3 Garn igen, hvad han gik ind paa.

Den 9. Marts 1685 lod Knud Thott til Gavnø aflyse ved Næstved Byting, at ingen maatte fiske paa Gavnøs Grunde med store og smaa Vod samt Aalevod uden hans Tilladelse. Iver Skomager vovede dog alligevel at fiske med

Aalevod ved Gavnø, hvorfor Knud Thott stævnedede ham for Næstved Byting 23. Juli 1688. Nogen Tid efter dømte Byfoged Peder Nielsen, at Iver skulde levere sin Baad og sine Redskaber til Gavnø.

I 1708 var Fisker Anders Madsen, Jens Brandt, Pottemager Anders Jørgensen og Ole Bødker fra Næstved paa ulovligt Fiskeri med Aborrevod i Hestevaad bag Vejlø Skov ved Gavnø, hvis Ejer erhvervede et Tingsvidne derom ved Gavnø Birk 24. Maj 1708. Der skete dog ikke mere foreløbig.

I 1712 fiskede Mads Sørensen og hans Søn Søren fra Næstved med Aalevod paa Gavnøs Grunde uden dets Tilladelse. Frk. *Thott* til Gavnø førte Vidner herom ved Herlufsholm Birk 20. Sept. 1712, hvor Emanuel Madsen forklarede, at han en Aften saa, at Mads Sørensen og Søn fiskede med Aalevod først under Vejlø Skov og senere paa Kragesand paa Gavnøs Grunde og fangede nogle Aal. Ladefogeden Peder Sivertsen forklarede, at han en Aften saa en Baad med to Mand i, som trak Aalevod. Da han tiltalte dem, gav de sig til Kende som Mads Sørensen og Søn, og de gav ham $\frac{1}{2}$ Snes Aal.

Frk. *Thott* lod saa ved sin Ridefoged Anders Pedersen de to Fiskere stævne for Næstved Byting (3. Oktbr. 1712) for at faa Dom over dem for ulovligt Fiskeri. Faa Dage efter stævnedede hun de 4 førnævnte Næstvedere for Bytinget for ogsaa at faa Dom over dem.

De 6 Næstvedere bad nu Magistraten om Hjælp; men den nægtede mærkværdig nok at støtte dem under Henvi-ning til, at Fiskeriet skulde paadømmes af den nu nedsatte Kommission (se Næstved Overdrev).

Nogle af de indstævnte mødte i Bytingsretten og sagde, at de ikke vidste, at de havde været paa ulovligt Fiskeri. De kunde ikke fremlægge nogen Dokumenter om Næstveds privilegerede Fiskeri, da alle Breve derom var hos Magistratens Prokurator. De haabede, at Byfogeden ikke vilde dømme, men henvise disse Sager til Kommissionen.

Anders Pedersen paastod, at de indstævnte havde forbrudt deres Baade og Fiskeredskaber, og at Mads Sørensen og Søn skulde betale 4 Rdl., og de andre 4 skulde betale 6 Rdl. i Sags Omkostninger. Han fremlagde Herredagsdommen af 7. Juni 1608.

Den 12. Decbr. 1712 afsagde Byfoged *Peder Andersen* to Domme, hvori der udtaltes, at Næstved Borgere ikke maatte fiske paa de Steder, hvor de havde fisket, uden at de havde Tilladelse dertil af Gavnøs Ejer, hvis de ikke vilde straffes derfor efter Loven. Da der ingen Aflysning om Fiskeriet var sket fra Gavnøs Side, skulde hverken Mads Sørensen eller de andre aflevere deres Baade og Redskaber til Gavnø. Mads Sørensen havde sonet sin Forseelse, idet han havde givet Peder Ladefoged $\frac{1}{2}$ Snes Aal. Han dømtes til at betale 4 Rdl., mens de andre 4 skulde betale 6 Rdl. i Sags Omkostninger til Gavnø inden 15 Dage.

Imidlertid var der i 1712 blevet udnævnt en kgl. Kommission, der skulde dømme om Overdrevet og Fiskeriet (se Næstved Overdrev).

Næstveds Prokurator *Børge Mogensen Bring* fremlagde i Kommissionsmøderne en Del af de Dokumenter, hvis Indhold er gengivet i det foregaaende, og paastod, at Næstved burde have de Fiskerirettigheder, som Byen ifølge sine Privilegier havde Krav paa, at Beboerne paa Enø og i Karebæk skulde lade være med at fiske paa de forbudte Dage, og at Beboerne i Appenæs ikke maatte sætte Ruser tværs over Susaas Udløb i Fjorden, saa Fiskene ikke kunde komme ind i Aaen, hvilket var til stor Skade for Fiskeriet.

Niels Fuglede erklærede paa Herlufsholms Vegne, at Herlufsholm havde frit Fiskeri til Midtstrøms i Aaen ud for sine egne og sine Landsbyers Grunde ifølge de tidligere afsagte Domme og en Landstingsdom af 23. Juli 1623. Han haabede, at Næstved ikke blev tildømt nogen Fiskerirettighed paa Herlufsholms Grunde, men at Byen maatte nøjes med sit sædvanlige Fiskeri i Fjorden og til Midtstrøms i Aaen ud for sine Grunde.

Anders Pedersen paastod paa Gavnøs og Sortebrødre-

gaards Vegne, at hans Herskaber burde beholde deres Ret til Fiskeri ud for deres Grunde ifølge tidligere Domme og to Domme ved Næstved Byting af 12. Decbr. 1712.

Anders Sørensen paastod paa Saltøs Vegne, at Næstved Borgere kun havde frit Fiskeri i Fjorden, men ikke paa Saltøs Grunde.

Den 28. Juni 1713 sejlede Kommissærerne, Bring, Fuglede, Anders Pedersen og nogle Fiskere fra Næstved og Appenæs ned ad Aaen og ud paa Fjorden. Bring forklarede da, at Næstved Borgere havde Ret til at fiske i Aaen fra Magle Mølle til Knudsgrunden ved Appenæs og i Fjorden fra Litterup Gærde og til Hestevad og Bjørnebæk paa den nordvestre Side og til Hestevad paa Sydsiden. Tre Næstved Fiskere: Anders Sørensen, Anders Madsen og Hans Madsen fortalte, at Næstved Fiskere altid havde fisket ud for Lundebakken og Evengrøften, hvad deres Formænd havde fortalt dem, og at Herlufsholm havde Ret til at sætte Ruser i „Geddelæg“ i Aaen og havde haft et 4 Karles Aborrevod og et 2 Karles Vod at fiske med paa Gavnøs Grunde under Lundebakken. Fuglede gjorde Kommissærerne opmærksomme paa, at Næstveds Privilegier kun gav Ret til at fiske i Fjorden og ud for Byens Grunde.

Den 10. Januar 1714 afsagde Kommissærerne følgende Dom: Ifølge de tidligere indgaaede Forlig og afsagte Domme (bl. a. Herredagsdom af 7. Juni 1608 og Næstved Bytingsdom af 12. Decbr. 1712) kan Næstved ikke faa nogen Ret til Fiskeri paa andre Lodsejeres Grunde, men maa have frit Fiskeri i Fjorden og deromkring ifølge dens Privilegier og paa de Steder, som Byen fra gammel Tid af har haft. De Lodsejere, der har Grunde ved Fjorden og Susaaen, maa drive Fiskeri ud for dem. Iøvrigt maa Gavnøs og Saltøs Ejere og Beboerne paa Enø og i Karebæk rette sig efter Forliget i Karebæk 1598, og Beboerne i Appenæs maa ikke sætte Ruser tværs over Aaen. — Sagens Omkostninger ophæves paa alle Sider.

Denne Dom stadfæstede Højesteret 23. Januar 1717 (se Næstved Overdrev).

Næstved opnaaede intet ved disse to Domme, men fik blot stadfæstet de gamle Domme og Forlig.

I 1732 anskaffede 3 Borgere: Købmændene *Johan* og *Frederik Hornemann* og Farver *Kristian Tamdrup* (Tandrop) i Fællesskab et Aborrevod, som de lod *Gabriel Fisker* fiske med paa *Fugleøen*, en Grund i Karebæk Fjord Nord for Sejløbet og ud for Stenbæksholm (26. Januar 1732). Berent Mathisen i Bornakkehuset meddelte dette til Forvalter *Peder Telling* paa Saltø. Han mente nu, at *Fugleøen* tilhørte Saltø, da ingen Næstved Fiskere havde fisket der i de sidste 20 Aar. Han spurgte 29. Januar Næstved Magistrat om, hvilke Rettigheder Næstved havde til Fiskeri paa *Fugleøen*, der tilhørte hans Husbond Overkammerherre *Carl Adolph von Plessen* til Saltø. Magistraten svarede ham (1 Febr.), at Næstved ifølge de gamle Privilegier og Højesteretsdom af 23. Januar 1717 havde Ret til at fiske i Fjorden og deromkring.

Dagen efter skrev Magistraten til von Plessen og fortalte ham, hvad *Telling* havde skrevet om; men Magistraten haabede ikke, at der skulde opstaa Strid mellem von Plessen og Næstved om Fiskeriet, da han var bekendt for sin store Ædelmodighed og derfor sikkert vilde tillade Borgerne at beholde deres gamle Fiskerirettigheder i Fjorden ifølge de gamle Privilegier og Domme. „Næstved har i forrige Tider haft 8 Vod; men desværre er Byens Tilstand saaledes, at den ikke har haft noget i mange Aar før nu i Aar, da 3 Borgere har bekostet eet“.

Telling brød sig ikke om Magistratens Svar, men stævnedede (12. Febr.) de 3 Borgere og *Gabriel Fisker* til at møde ved Førsløv Birk 25. Febr. for at høre Vidnesbyrd om deres Fiskeri paa *Fugleøen*.

Da Fiskeriet i Fjorden var Næstveds Privilegium, tog Magistraten de fire Borgeres Parti, og Byskriver *P. Knøtter* mødte paa deres og Byens Vegne i Førsløv Birketingsret (25. Febr.) og protesterede mod, at der blev ført Vidner, før Magistraten blev stævnet, da Sagen drejede sig om Næstveds Privilegium. *Telling* svarede, at de 4 Borgere var stævnet, fordi de havde fisket paa von Plessens Grund. Birkedommer *Christen Jespersen* tillod, at der førtes Vidner.

Cort Hemmingsen fra Skraverup svarede paa *Tellings*

Spørgsmaal, at Gabriel Fisker (26. Januar) havde fisket paa Fugleøen, som ligger mellem Stenbæksholm og Sejlstrømmen, og at han i 30 Aar ikke kunde mindes at have set andre end Saltøs Ejer og hans Bønder fiske paa Fugleøen. Paa Knøtters Spørgsmaal svarede han, at Fugleøen altid laa under Vand, at Pramme og Baade kunde sejle paa begge Sider af den, at Johan Hornemann lod fiske med et Vod i Fjorden i 1729 og 1730, men ikke nær ved eller paa Fugleøen, og at han vidste, at Næstved Borgere havde fisket i Fjorden ved Gavnøs Side; men han vidste ikke, om de havde fisket ved Saltøs Side.

Tage Laugesen fra Karebæk vidnede, at han og to andre Mænd fra Karebæk for 2 Aar siden havde fisket med Johan Hornemanns Vod paa Fugleøen og andre Steder mellem den og Stenbæksholm, uden at nogen havde hindret dem deri, og at Johan Hornemann havde sagt, at han vilde forsvare dem, hvis de blev tiltalt. Peder Hansen fra Karebæk vidnede, at han i 50 Aar ikke havde set nogen Næstved Fiskere eller andre undtagen Folk fra Karebæk, Skraverup og Stenbæksholm fiske paa Fugleøen, før Tage Laugesen og hans to Medhjælpere for to Aar siden havde trukket Vod der.

I Anledning af dette Tingsvidne stævnedes Magistraten 10. Marts 1732 Telling paa von Plessens Vegne og Vidnerne ved Førslev Birk til at møde ved Herlufsholm Birk 26. Marts for at høre Vidnesbyrd om, at Næstved Borgere fra Arilds Tid af ikke alene havde fisket paa Fugleøen, men ogsaa paa andre Steder mellem den og Saltøs Landgrunde.

Knøtter mødte 26. Marts i Herlufsholm Birketingsret, fremlagde Kristian I's Privilegium af 1451 og Forliget i Karebæk af 1598 og begærede af Birkedommer Christen Jespersen, at de stævnedes og ikke stævnede Vidner maatte tages i Ed, hvilket skete.

Peder Pedersen fra Appenæs svarede paa Knøtters Spørgsmaal, at han i 40 Aar kunde mindes, at Næstved Borgere havde fisket i Fjorden fra Ydernæs eller Litterup-Huset og langs Nordkysten til Traadybet ved Karebæk Toldsted, uden at Saltø nogen Sinde havde hindret dem deri. Paa Tellings

Spørgsmaal svarede han, 1) at han ikke havde set, at Saltøs Ejer var nærværende, naar Næstvederne fiskede nær op til Saltøs Landgrunde, 2) at han ikke vidste, om Næstvederne havde Ret til at fiske paa Saltøs Grunde, eller om Saltøs Ejer havde givet dem Tilladelse dertil, og 3) at det var henved 10 Aar siden, han havde set dem fiske paa Saltøs Grunde.

Peder Hemmingsen fra Appenæs sagde, at han ikke i 26 Aar havde set Næstvederne fiske med Aborrevod i Fjorden fra Litterup Gærde og til Lindehage ved Borreaa.

Niels Olsen fra Grimstrup vidnede, at da han for 40 Aar siden havde en Gaard i Appenæs, saa han, at Næstvederne fiskede med Aborrevod ud for Karebæk, Skraverup; og Stenbæksholm; men i de sidste 31 Aar havde han boet i Grimstrup, og han havde da ikke lagt Mærke til, hvor de fiskede.

Flere andre Mænd fra Appenæs og Enø vidnede, at Næstvederne havde fisket overalt i Fjorden.

Den 1. April 1732 mødte Knøtter i Herlufsholm Birke­tingsret med nogle Næstved Borgere som Vidner. Telling protesterede mod, at de fik Lov til at vidne, da de havde Part i Sagen. Han bad Knøtter om at bevise, at Næstved havde Ret til at fiske paa de Grunde, som tilhørte Saltø. Knøtter henviste til de fremlagte Dokumenter og de aflagte Vidnesbyrd. Dommeren tillod, at Borgerne aflagde Vidnesbyrd.

Fisker Anders Madsen vidnede, at Næstvederne i 20—30 Aar uhindret havde fisket med Aborrevod, Brasengarn, Bundgarn og Kroge langs Kysten af Stenbæksholm, Skraverup og Karebæk, at han selv havde været med at fiske paa Fugleøen og andre Steder mellem den og „de von Plessen nu tilhørende Landgrunde“. Han nævnede nu en Del Navne paa de Steder ved Nordsiden af Fjorden, hvor Næstvederne havde fisket. Han fortalte, at Saltøs Fisker Jacob Hansen fiskede ud for Skraverup, mens Næstvederne fiskede med Aborrevod ud for Borreaa, Lindehage og andre Steder deromkring, og at han undertiden havde spurgt Anders Sørensen, der var Ridefoged paa Saltø i Generalmajor Numsens Tid,

om Næstvederne uhindret kunde fiske paa de førnævnte Steder, hvortil Ridefogeden havde svaret, at de ikke kunde hindres deri ifølge de gamle Breve. Han havde ikke set, at Saltøs Herskab var nærværende, naar Næstvederne fiskede; men Saltøs Folk havde ofte draget Vod i Fjorden tillige med ham.

Nogle andre Borgere aflagde Vidnesbyrd om, at de havde fisket paa de Steder, som Telling nu vilde forbyde dem at fiske paa.

Vidnesbyrd stod altsaa nu mod Vidnesbyrd.

Saa skrev Magistraten følgende Brev til von Plessen:

Deres Excellence Høj- og Velbaarne Hr. Geheimeraad og Overkammerherre!

Efter at Deres Excellence havde beæret os med Svar paa vor Skrivelse af 2. Febr. anlangende den Rettighed og Frihed, Næstved Indvaanere af Alders Tid har haft til at fiske i Fjorden paa de deri liggende Øer og Grunde saavel ud for Deres Excellences som andre paagrænsende Lodsejeres Landjorder, har Naadigherrens Forvalter Peder Telling ladet 3 af Byens Borgere, som har bekommet sig et Aborrevod, indstævne til Førsløv Birketing der Vidner at anhøre, at de med berørte Vod skulde have draget paa de Grunde i Fjorden, som alene tilhørte Deres Excellence, det dog ingen af de førte Vidner, som alene var højvelbaarne Herres Bønder, forklarede, at Grundene tilhørte Deres Excellence, det var og efter vore underdanigste Tanker ikke heller ventelig, de eller nogen med en god og frelst Samvittighed kunde vidne, at Grunden, som stædse ligger under Vand i en Fjord kan tilhøre det Herskab, som ejer Landjorden lige udfor, med mindre Skøder paa slige under Vand liggende Grunde var dem foreviste; ikke desto mindre har vi af underdanigst Ærbødighed for Deres Excellence ladet førnævnte Borgere forbyde at drage Vod paa de af Deres Excellences Fuldmægtig paaankede Øer og Grunde, før vi erholdt Naadigherrens Resolution, om det er hans Vilje, at Borgerskabet skal formenes at drage Vod paa de Steder i Fjorden, hvor det efter kgl. Majestæts allernaadigste Privilegium af Alders Tid har haft Rettighed og indtil denne Tid uforment har fisket med Vod og andet Fiskeriredskab, hvilken Rettighed er konfirmeret ved Højesteretsdom af 23. Januar 1717, og som Deres Excellences Svar noksom udviser højvelbaarne Herres kristelige og retsindige Intention, at han ikke er sindet at betage Byen sine

Fiskerirettigheder, har vi dog i Henseende til, at Telling siden den Tid i Deres Excellences Navn sligt har paaanket ved forberørte Tingsvidnes Tagelse, fundet fornødent at bevise, at Næstved af Alders Tid uforment har fisket paa de Grunde i Fjorden, som støder op til højvelbaarne Herres Landjord ud for Stenbæksholm, Skraverup og Karebæk Byers brugende Jorder, og til den Ende derom ved Herlufsholm Birketingsret 26. Marts og 1. April ej alene ført Vidner fra Enø, Appenæs, Grimstrup og Næstved, som alle forklarer, at Næstved mere end for 30 Aar siden og ellers efter den Tid, saalænge noget Fiskeri faldt, uforment har draget Vod paa de nævnte Grunde i Fjorden, men endog er bleven fremlagt af Byens Privilegier, saa vidt til Oplysning herom fornemmelig kunde tjene, som det erhvervede Tingsvidne, det vi ej paatvivler, Telling jo til Deres Excellence allerede har indsendt eller snarest indsender, ydermere forklarer. Naar Deres Exc. behager samme med vort underdanige Foregivende at konferere, skal Deres Exc. befinde dets Rigtighed og Sagen af langt anden Beskaffenhed, end det formodentlig af andre er Deres Exc. bleven forestillet. Endelig har vi og ikke villet efterlade underdanigst at referere Deres Exc., af hvad Aarsag Næstved betaler af hvert Vod, der udredes, til Gavnøs Ejer 6 Rdl. aarlig, som er alene, fordi Næstved derimod har Frihed ej alene at opdrage paa Gavnøs Landjord, hvor de lyster, men end maa drage Vod overalt omkring Gavnø Land paa de Steder i den der gaaende Rever, hvor ingen uden Gavnø Herskab har Del i Landjorden paa begge Sider; altsaa vil vi ingenlunde paatvivle Deres Exc. jo efter medfødte og vidt bekendte kristelige Retsindighed selv herudi naadig deciderer og om sin Vilje os underretter, som med underdanigst Submission forbliver deres Exc. Høj- og Velbaarne Hr. Geheimeraad og Overkammerherres underdanigste Tjenere.

Niels Rasmussen.   Hans Klingberg.   Hans Guldberg.

Næstved, d. 5. April 1732.

Da von Plessen ikke svarede paa dette Brev, skrev Magistraten 29. April et Brev til ham og bad om hans Afgørelse af Sagen i Mindelighed og ikke ved Proces, da Borgerne ikke havde „Kræfter“ dertil; thi den Nytte, Byen havde af Fiskeriet, var kun ringe.

Von Plessen svarede heller ikke paa dette Brev; thi han ønskede Striden om Fiskeriet afgjort ved Domstolene.

Den 7. Juni 1732 sendte Telling en Ansøgning til Stiftamtmand Johan Ludvig Holstein om, at han vilde beskikke en Sættedommer og en Skriver ved Næstved Byting til at dømme i en Sag mellem ham og 3 Borgere samt Magistraten. Byfoged Rostgaard og Byskriver Knøtter kunde nemlig ikke betjene Retten, da de havde Part i Sagen. Holstein beskikkede 9. Juni *Jens Clausen*, Herredsfoged i Tybjerg og Ringsted Herreder, til Sættedommer og *Hans Klaumann*, Forvalter paa Herlufsholm, til Skriver.

Den 16. Juni stævnedes Telling saa Johan og Frederik Hornemann og Kristian Tamdrup til at møde ved Næstved Byting 23. Juni, fordi de havde fisket paa Fugleøen 26. Januar, skønt Næstved ikke ifølge Loven og Højesteretsdommen af 1717 havde Ret til at fiske der. Da Magistraten havde blandet sig i Sagen som Forsvarer ikke alene for de 3 Borgere, men tillige for hele Byen, blev den ogsaa stævnet for at bevise Næstveds Ret til Fiskeriet i Fjorden.

Telling mødte 23. Juni i Bytingsretten og fremlagde Tingsvidnet fra Førsløv Birk af 25. Febr. som Bevis for, at de 3 Borgere havde fisket paa Fugleøen. Han krævede, at Næstved Borgere blev dømt til ikke at fiske paa von Plessens Grunde, og at Magistraten og de 3 Borgere en for alle og alle for en blev dømt til at betale Sagens Omkostninger med 20 Rdl., hvorefter han indlod Sagen til Doms.

Raadmand *Klingberg* mødte og begærede 4 Ugers Henstand, da Magistraten vilde forelægge Sagen for Kongen, der havde Herligheden til Næstved By og Fjord. Telling protesterede mod Sagens Udsættelse, da han mente, at det var unødvendigt at forelægge den for Kongen, eftersom Magistraten selv kunde forsvare Byens Rettigheder. Dommeren bevilgede 4 Ugers Henstand.

Magistraten forelagde saa Sagen for Kongen og bad den 9. August Stiftamtmanden om at demonstrere den for Kongen; men nogen kgl. Resolution herover kom aldrig.

Imidlertid havde Magistraten stævnet Telling til at møde i Bytingsretten 4. Aug. for at høre Breve og Dokumenter blive læst og for at lide Dom.

Knøtter forlangte 4. Aug. 3 Ugers Henstand, da Magistraten ventede paa en kgl. Resolution. Dommeren bevilgede 3 Ugers Henstand trods Tellings Protest.

Den 25. August 1732 mødte Knøtter i Bytingsretten og fremlagde Tingsvidnet af 26. Marts—1. April, Højesteretsdommen af 1717 og et Indlæg, hvori Magistraten erklærede, at Næstved lige saavel som von Plessen var berettiget til at fiske paa de omtvistede Steder i Fjorden, og at Tellings Tingsvidne intet var værd, da Vidnerne var von Plessens egne Bønder. Den forventede, at de 3 Borgere og den selv blev frifundet for Tellings Tiltale, og at Byen blev dømt til at beholde sine gamle Fiskerirettigheder i Fjorden. Den forlangte, at Telling blev dømt til at betale Sagens Omkostninger med 10 Rdl.

Telling forlangte 4 Ugers Henstand, hvilket blev bevilget.

Den 6. Oktbr. erhvervede Telling et Tingsvidne ved Førsløv Birk, der skulde bevise, at von Plessens Ejendomme stødte til Nordsiden af Fjorden fra Litterup Gærde til Borreaa.

Den 20. Oktbr. fremlagde han dette Tingsvidne og von Plessens Skøde af 20. Januar 1725 i Bytingsretten og forlangte, at Næstved skulde betale Sagens Omkostninger med 24. Rdl.

Den 10. Novbr. mødte Knøtter i Bytingsretten med et nyt Indlæg fra Magistraten, der nu forlangte 18 Rdl. i Sagsomkostninger.

Den 22. Decbr. 1732 afsagde Jens Clausen følgende Dom: Da Fugleøen ligger mellem Sejlløbet i Fjorden og von Plessens Ejendomme, og da Næstved ved Højesteretsdom af 23. Januar 1717 „er frakendt Fiskeri at have og nyde paa nogen af de paagrænsende Lodsejeres Grunde“, understaar Jens Clausen sig ikke til at tilkende Næstved nogen Rettighed til at fiske eller fiske lade paa den omtvistede Fugleø, mens von Plessen efter Loven og Højesteretsdommen af 1717 tilkendes alene at være berettiget til Fiskeri paa Fugleøen og til Midtstrøms i Fjorden. Derimod frikendes

Magistraten og de 3 Borgere for at betale Sagens Omkostninger til Telling, da han ikke forhen har bevist von Plessens Ret til Fiskeri paa Fugleøen, og da han ikke har gjort Forbud mod Fiskeri der.

Magistraten var ikke tilfreds med denne Dom, men indstævnedes den for Sjællands Landsting (13. Juni 1733) til Forandring og Underkendelse. Jens Clausen og Telling blev ogsaa stævnet.

Den 10. Novbr. 1733 afsagde Landstingsdommerne Johannes Christensen og Peder Bentzen Mylius følgende Dom: Næstved Købstad bør ifølge sine Privilegier, Foreninger og Højesteretsdommen af 23. Jan. 1717 nyde uforment Fiskeri i Fjorden og paa Fugleøen samt andre Steder, ligesom den hidtil har haft. Von Plessen betaler til Magistraten 16 Rdl. i Sagsomkostninger inden 15 Dage.

Von Plessen indankede Landstingsdommen for Højesteret, der 19. Oktbr. 1734 stadfæstede Landstingsdommen.

Næstved havde endelig engang vundet en Sejr over en af sine Modstandere.

De store Stridigheder var nu forbi. Herefter fandt kun nogle smaa Sammenstød Sted mellem Næstved Fiskere og andre, der havde Fiskerirettigheder i Susaa og Karebæk Fjord.

Den 23. Marts 1752 klagede 7 Næstved Fiskere til Magistraten over, at deres Næring blev „helt utilbørligt svækket,“ idet Fiskenes Indgang i Fjorden hindredes af de Garn, Bønderne paa Enø og i Karebæk satte ud for Mindegabet, skønt der i 3 Dage om Ugen ifølge Forliget af 1598 ikke maatte spærres for Fiskene. Ved Fjordens andet Udløb, Hestevad kaldet, stod nogle Bundgarn, der tilhørte Forvalter Bruun paa Gavnø. Beboerne i Skovhusene satte nu Garn „udi Renden,“ hvilket aldrig før var sket. Trods alt dette maatte de alligevel aarlig betale 6 Rdl. i „Tingepenge“ til Gavnø. Bønderne i Appenæs satte Ruser ud for Mørkebanken, saa man næppe kunde ro der, endsige trække Vod. Husmændene i Karebæk

trak Vod paa Trillingen og Emegrunden, hvad de ikke havde Lov til. Fiskerne bad nu Magistraten om at hjælpe til med at forsvare deres Ret og Frihed.

Magistraten sendte 30. Marts en Skrivelse til Forvalterne paa Saltø og Gavnø. Den henviste til Forliget i Karebæk 1598 og bad dem om at sørge for, at Forliget blev holdt, „saasom dette Dokument er den eneste Rettesnor, hvorefter man sig dette Fiskeri har at rette og forholde“.

Forvalter Bruun svarede Magistraten 10. April 1752 og lovede, at han vilde undersøge, hvorledes Forliget tidligere var bleven holdt og nu holdes, for at der ikke oftere skulde klages over, at Fiskenes Indgang blev hindret. „Men som jeg ser af Fiskernes Klage, vil de aldeles være Herre over alle de Fjorde og Indløb fra Havet her imellem disse Øer og Lande og vil formene mig at sætte Bundgarn udi Basnæs Fjord og andre at bruge Vod og sætte Ruser, at den indgaaende Fisk skulde alene være dem til Nytte, kan jeg dog ikke forbigaa noget derom at melde, at ingen skal formene mig at sætte Bundgarn og Ruser og drage med Vod, hvor det er paa Gavnø Gaards Grunde; men dersom Fiskeriet i Fjorden, hvor Sejlstrømmen gaar, kan blive dem mere profitabel, vil jeg for min Part, saa længe jeg har Gavnø Fiskeri, afskaffe alle Næstveds Vod, at ingen af dem herefter skal bruge Fiskeri paa Gavnøs Grunde, hvorved de spares for 6 Rigsdalers Leje, de besværer sig over at udgive aarlig til Gavnø.“

Denne Sag omtales ikke mere.

Den 1. Novbr. 1771 klagede to Fiskere *Anders Andersen* og *Otto Andersen* til Borgmester og Byfoged *N. Thorup* over, at Husmændene i Appenæs laa hver Dag og fiskede paa Byens Grund. De var endog saa dristige, at de fiskede ud for Byen, hvor Prammene laa. De satte ogsaa Garn tværs over Susaa, saa Fiskene ikke kunde komme op i den. Da Husmændene nu stadig trods alle Advarsler vedblev at fiske paa Byens Grund, bad de Øvrigheden om Hjælp til at optage dem.

Thorup lod samme Dag 6 Husmænd fra Appenæs, som

fiskede i Aaen lige over for Aborreholmen paa Byens Grund, optage tillige med deres 11 Garn og Baade. De Fisk, de havde fanget, blev uddelt til Næstveds fattige. Baadene blev tilbagegivet dem „paa deres Ansvar“, mens Garnene blev tilbageholdt.

Til Gengæld herfor kom Herlufsholms Forvalters Skriver, nogle Bønder fra Lille Næstved, Grimstrup og Appenæs (23. Januar 1772) og tog — uden at angive Grunden derfor — Fiskevod, Slæder og Isredskab fra Anders Andersen og Otto Andersen, da de stod og fiskede paa den tilfrosne Susaa ud for Lundegærdet mellem Grimstrup og Appenæsholm. De to Fiskere klagede saa til Thorup, der 5. Febr. skrev til Forvalter Carlsen, at han havde troet, at Carlsen havde befalet disse Folk at tilbagelevere, hvad de havde taget. Næstved har ifølge gamle og nye Adkomster Ret til at trække med 8 Vod i Fjorden og Aaen uden Hensyn til Forstranden eller Grundejerne. Thorup spurgte Carlsen, om han havde bifaldet, at Bønderne tog Redskaberne, om han vilde tilbagelevere dem, og om han mente sig berettiget til at hindre Næstvederne i at benytte deres gamle Rettigheder.

Carlsens Svar herpaa kendes ikke.

I Begyndelsen af 1778 saa det ud til, at der skulde opstaa en stor Strid mellem Næstved og Herlufsholm om Fiskeriet i Susaa. Herlufsholm stævnedes Næstved Fiskere for Næstved Byting for ulovligt Fiskeri i 1777 paa Herlufsholms Grunde i Susaa, og Næstved stævnedes Fiskerne i Appenæs for Retten, fordi de havde sat Garn tværs over Aaen. 4. Febr. 1778 tog Næstvederne to Vod fra Fiskerne i Appenæs. Forvalteren paa Herlufsholm forsøgte med Magt at tage dem fra Næstvederne igen; men det mislykkedes for ham. Til Gengæld lod han samme Dag to Vod tage fra Næstvederne. Det ene Vod hang til Tørring paa Pæle nær ved Appenæs, og det andet ved Lundebakken. Den 9. Febr. lod Forvalteren tillyse paa Næstved Byting, at Ejerne af disse Vod kunde melde sig hos ham og faa dem udleveret mod Erstatning.

Forvalteren indberettede nu til Skoleherren Grev Thott,

hvad der var passeret mellem Næstved og Herlufsholm. Thott ønskede ikke Proces, men tilbød Forlig, hvilket Næstved gerne vilde være med til. Efter flere Forhandlinger mellem Thott, Borgmester Wallund, Byfoged Wulf og de eligerede Borgere lykkedes det i April 1778 at faa sluttet følgende Forlig:

Fiskeriet i Susaa skal herefter drives efter de gamle Foreninger og Højesteretsdommen af 1717. Hverken Næstvederne eller Appenæs Husmænd maa herefter trække Vod tværs over Aaen. Appenæs Husmænd skal betale en Mulkt paa 2 Rdl. til Næstveds fattige, fordi de forrige Vinter havde draget Vod tværs over Aaen. De begyndte Processer skal ophæves, og hvert Parti skal betale sine Udgifter. De optagne Fiskevod skal tilbageleveres uden Erstatning. Det skal tillades Næstved Fiskere at gaa i Land paa Herlufsholms Grunde, trække deres Baade op og hænge deres Vod op, hvis de kan blive enige med Fæsterne derom. Dog forbeholdt Skoleherren sig at ophæve denne Tilladelse.

I 1793 klagede Næstved Fiskere til Wulf over, at Fiskerne i Appenæs satte Garn tværs over Aaen. Wulf bad (4. Juni) Forvalter Clausen om at idømme dem en Mulkt derfor. Han svarede 17. Juni, at Fiskerne nægtede at have sat Garn tværs over Aaen, men beskyldte Næstved Fiskere for at have sat Garn tværs over Aaen og fisket paa ulovlige Steder. Wulf bad Clausen om at meddele, hvor det ulovlige Fiskeri havde fundet Sted. Clausens Svar kendes ikke.

I 1805 og 1806 beskyldte Næstved Fiskere atter Fiskerne i Appenæs for ulovligt Fiskeri, og disse beskyldte til Gengæld hine for det samme.

I 1839 fortælles følgende om Fiskeriet: „Efter gamle Mænds Sigende har Fiskeriet i de senere Aar været udøvet saaledes, at Næstved har fisket hele Aaen igennem, fra Næstved til Appenæs med løse Garn og fra Næstved til Grimstrup med Ruser. Appenæsserne har paa Herlufsholms Vegne fisket med løse Garn overalt i Aaen og med Ruser ved Lundegaarden.

Vod i Aaen bruges kun om Vinteren. Næstved og Appenæs har hvert eet Vod og deler lige.

Næstvederne trækker Vod, hvor de vil, paa hele Fjorden

undtagen i det smalle og grundede Løb paa østre Side af Gavnø og under Gavnø Bro, som kaldes Fladsaa, og i Heste-vaad ved Enø.

Næstvederne trækker i Land, hvor de vil, ved Vejlø Skov, paa Enø, ved Karebæk og ved Bornakke Skov. Paa Gavnø kan trækkes i Land imod en Afgift af 6 Rigsdaler Sølv“.

Spildevandet fra Magle Mølle Papirfabrik, der anlagdes (1872) paa den gamle Magle Mølles Plads, ødelagde Fiskebestanden i Susaa. I mange Aar har Fiskeriet ingen Betydning haft for Næstved, og nu bor her ingen Fiskere.

Kilder: En Pakke: Domme angaaende Næstved Bys Fiskeri i Susaa (og i Fjorden) 1593—1778, V. A. Secher: Forordninger og Recesser II S. 631—32, Næstved Tingbog 1600, do. 1614, do. 1620—21, do. 1622, do. 1623, do. 1632 Fol. 26—29, do. 1657—61 Fol. 64—66, do. 1684—90 Fol. 50, do. 1710—15 Fol. 216—17, 218, 220—22, 224, 242—44 og do. 1769—78 S. 1175—76, Næstved Raadstuekopibog 1711—15 Fol. 73—74, do. 1723—39 Fol. 478—79, 482—83, 487 og 505, do. 1750—65 Fol. 92—93 og 94, do. 1765—75 Fol. 456—57, do. 1775—99, do. 1799—1808 S. 598 og 703 og Lütken: Præstø Amt (1839) S. 226.

Digteren C. A. Lund og Keldby.

Af Svend Jørgensen.

Historisk Samfunds Aarbog har tidligere bragt en kort Skildring af C. A. Lund (Aarbog 1916 pag. 60 ff, hvortil henvises). Forfatteren af denne har senere skrevet en udførlig Afhandling om Lund; det efterfølgende er et Brudstykke af denne.

I Aaret 1792 blev Præsten *Christen Andersen Lund* i Holeby paa Lolland forflyttet til Keldby paa Møen. Lund havde allerede der vundet sig et Navn som Digter, og det var egentlig denne Omstændighed, der gjorde, at han efter kun 4 Aars Ansættelse i Holeby fik det store møenske Præstembede. Arveprins Frederik havde nemlig læst hans i 1783 skrevne Digt *Lunden ved Jægerspris* og dermed fattet Interesse for Forfatteren, og denne Interesse gav sig nu Udslag i, at Lund fik Embedet i Keldby.

Det var vistnok uden Sorg, at Lund forlod Lolland, hvor han ikke ret følte sig hjemme, og hvor „den lollandske Feber“ jævnligt plagede ham, for at flytte ind i den store hyggelige Præstegaard i Keldby, hvor han skulde tilbringe Resten af sit Liv. En Fryd har det utvivlsomt være for ham, der var vant til at færdes i de herlige nordsjællandske Egne, at komme til den naturskønne møenske Egn.

Paa hans Præstegaards Jorder var en smuk lille Lund, „Præstelukket“, og blot 5 Minutters Gang fra hans Havelaage snoede Keldby Nor sig ind mellem grønne, blomsterklædte Brinker. Ret en Egn for en Digter, der som Lund havde Øje og Sind opladt for Naturens Skønhed.

Ogsaa i historisk Henseende er Egnen om Keldby Præstegaard mærkværdig og var det endnu mere i hin Tid. Gik C. A. Lund en Tur ud over sine Marker, havde han hele to Stenalderbegravelser for Øje, og steg han op paa en af disse, havde han udbredt foran sig et Landskab, der uvilkaarligt maatte føre Tanken tilbage til Danmarks graa Oldtid. Paa hver Side af Fjorden laa da tre Høje i Rækker lige overfor hverandre — af Egnens Folk kaldet „Trehøjene“ — ligesom dannende „Æresport for den hjemvendende, sejerrige Snække“ (Fr. Bojsen); bag Trehøjene laa atter flere Høje spredt om et ældgammelt, middelalderligt Voldsted og ved Fjorden endelig „Helligkilden“, hvis undergørende Kraft Landsbyen skal skyldes sin Kirke, ja endogsaa sit Navn (Kildeby—Kieldby—Kjeldby—Keldby).

Havde C. A. Lund som Digter tilhørt Romantikkens Tid, der først indvarsledes i hans sidste Levetid, havde Trehøjene og Helligkilden ved Keldby maaske haft blivende Monumenter i den danske Litteratur. Der skulde en Romantikkens Fanebærer, som Henrik Steffens, og en Adam Oehlenschläger til, før den danske Digtekunst ret fik sin Opmærksomhed henvendt paa Oldtiden og dens Minder. Lund var — selv om han i saa Henseende var forud for mange andre danske Digttere — blot en Forløber for Romantikken.

Men for Lund har muligt Kirken og Kirkegaarden tæt op ad hans store, smukke Have været det bedste ved Keldby. Den store, lyse Kirke med det svære gotiske Taarn, der taler om Kirkens Velstand i Kildens Velmagtstid, var ogsaa et anderledes anseligt Gudshus end de kullede Kirker i Holeby og Bursø paa Lolland. Og at „Landsbykirkegaardens“ Digter ikke har elsket den fredfyldte skønne Kirkegaard omkring Keldby Kirke er utænkeligt. Dertil er den i altfor høj Grad lig den, han skildrer i sit Digt.

Det siger sig selv, at man derfor i Keldby mener at have Forbilledet til „Landsbykirkegaarden“, medens man i Holeby bestemt paastaar, at Digtet er blevet til og skrevet om Kirkegaarden der; ja, man viser endogsaa den „vantrevne Hyld“, der omtales i Digtet! Sandheden er imidlertid, at

Digtet intet har hverken med Holeby eller Keldby at gøre; idet det er skrevet allerede omkring ved 1785 og trykt første Gang i Iversens Poesisamling for dette Aar.

C. A. Lund havde i Holeby giftet sig med sin Formands Enke, den 10 Aar ældre *Marie Sophie Thørche f. la Cour*. Det fortælles, at da han første Gang kørte ind i Holeby Præstegaard, kom tre Smaabørn, to Dreng og en Pige, glædestraalende løbende ud paa Trappen, idet de jublede: „Se, der kommer Far igen!“ Det var den afdøde Pastor Søren Thørches Børn, for hvem Lund blot et halvt Aar senere blev den kærlige Fader, Børnene længtes efter.

Marie Sophie Thørche døde i Keldby d. 9. August 1801, og et halvt Aars Tid senere forlovede Lund sig med den 18aarige *Karen Charlotte Johanne Jørgensen*, Datter af Byfoged i Stege *Fr. C. Jørgensen* og født $2\frac{6}{3}$ 1783.

Den 25. Februar 1802 skriver han herom til Fru Kamma Rahbek:

„Jeg har virkelig forlovet mig. — Min Forfatning, mit Hus og hele Møen var mig hidtil utaalelige. Om det nu vil blive taaleligt, om det nu vil blive godt, spørger De med Rette? Jeg haaber det, og det vil virkelig ske, ifald jeg kan gøre hende lykkelig, for hvis Skyld jeg herefter skal leve. — I det mindste er det nu min Pligt ikke at klage.

De erindrer, at *Wulfsberg* i et Brev, som vi var begge om at skrive til Dem, gav en møensk Pige nogle skønne Hædersnavne. Det er dennes yngre Søster — om W. vilde udtalt sin Ros ogsaa til hende, skal jeg for vist ikke afgøre. Hun er af Kammerraad Jørgensens Døtre den tredie.“

Traditionen fortæller, at Lund, da han kom ind til Stege paa Frieri, egentlig havde Byfogedens yngste Datter *Jensine* (senere gift med Major *Bülöw*) i Tankerne, men at denne, inden han fik talt ud, skyndte sig at hente sin ældste Datter, og at Lund ingen Indvendinger gjorde herimod;

Denne Historie er imidlertid grebet lige ud af Luften. *Jensine Jørgensen* har nemlig paa det Tidspunkt, der her er

Tale om, kun været 11 Aar, idet hun var født $^{21}_{12}$ 1790. Heller ikke kan Historien komme til at passe, selv om man overfører den paa den af Døtrene, der i Alder kommer nærmest efter Fru Lund, nemlig *Maria Elisabeth* (senere gift med *Funck*, Ejer af Lendemark Mølle). Hun, der var født $^{10}_{5}$ 1787, var da kun 14 Aar.

Lunds 2. Hustru er skildret som munter og hjertensgod, ret en Type paa en dansk Præstekone — som saadan lever da ogsaa Mindet om hende endnu i Keldby — men uden Forstaaelse af Lunds aandelige Interesser. — For sine Stedbørn blev hun en kærlig Moder saavel som for det eneste Barn i hendes og Lunds Ægteskab *Johanne Birgitte* (1804—40), der 1825 blev gift med Cancellisekretær *Axel Møller Mørch* (1797—1876), senere Borgmester i Aalborg.

Fru Lund overlevede sin Mand i 22 Aar. Fra Præstegaarden flyttede hun over i det til Embedet hørende Enkesæde, der endnu er til og beliggende tæt ved Kirkegaarden, Hun færdedes meget omkring i Sognet; hendes Yndlingsplads siges at have været en Skrænt ved Fjorden med vid Udsigt over Egnen. Her er endnu et Krat, der synes at have kendt bedre Dage, og som endnu kaldes „Fruens Have“.

Fru Lund døde $^{13}_{1}$ 1855 og ligger begravet ved Siden af Lund og hans første Hustru paa Keldby Kirkegaard.

Det var et stille og roligt Liv, der levedes i Keldby Præstegaard i Aarhundredets tre første Tiaar, uden store Afvekslinger, uden synderlig Selskabelighed, men netop derfor et hyggeligt Familieliv.

Kun i Juni Maaned blev der Uro i den gamle Gaard, og den store Have genlød af munter Tale og Sang. Det var Digterens Ungdomsvenner fra København, der kom paa Besøg i Ferien.

I adskillige Aar tilbragte *Knud Lyne Rahbek* og *Kamma Rahbek* saaledes en Del af deres Sommerferie i Keldby Præstegaard, og deres Ankomst var for Lund en Højtid, som han lang Tid i Forvejen glædede sig til. „Ingen af Christianis*)

---

*) Rahbek underviste 1798—105 i Christianis Institut udenfor Vesterport.

Elever venter saa længselfuld efter hans (nemlig Rahbeks) Ferier som jeg“, skriver han i et Brev til Fru Rahbek, dat. $20\frac{2}{3}$ 1805, i hvilket han indrængende beder dem komme paa Besøg.

Rahbek tog i de første Aar af deres Ægteskab tit og gerne mod Indbydelserne fra Keldby, saa meget mere som de paa Vejen havde endnu en kær Ven at besøge, nemlig *J. P. Mynster*, der var Præst i Spjellerup. Det ser ud til, at Rahbeks første Gang har været i Keldby i Sommeren 1800 (de var blevet gift 1798), hvad imidlertid ikke udelukker, at Rahbek tidligere har været her ene. Herom vides dog intet, men $23\frac{1}{1}$ 1800 skriver Lund til Rahbek:

„Baade min Kone og jeg har med inderlig Glæde modtaget det Løfte, at du og din Elskte vil besøge os til Sommer“. 12. Juni samme Aar minder han Rahbek om dette Løfte, idet han skriver: „ . . . vil jeg i Korthed erindre dig om, at det er Juni Maaned, at Venner venter eder, og at vi vil regne eders Ophold her blandt vore gladeste Dage.“

Fra Spjellerup kørte Rahbeks med Mynsters Vogn gerne til Tappernøje eller til Vindbyholt Kro, hvor Vognen fra Keldby Præstegaard saa ventede. I et Brev uden Dato skriver Lund f. Eks.: „Faar jeg intet Brev fra dig forinden, saa møder min Vogn Fredag Nat eller Fredag Morgen tidlig i Tappernøje“.

Af bevarede Breve ses det, at Rahbek i hvert Fald har været i Keldby i Juni 1800 og i Juli 1802.

Om Besøget i den kolde, ustadige Juli 1802 skriver Lund senere til Fru Rahbek: „ . . . men kun een eneste Aften at se Rosenskyer og kun een eneste Nat at se Midnattens Maane gaa Skyen forbi, det er sørgeligt i Juli Maaned“.

Der blev tomt i den gamle Præstegaard, naar de københavnske Venner drog bort. Vi ser det af Lunds egne Breve. Efter Besøget i Juni 1800 skriver han til Fru Rahbek: „De lykkelige Dage, vi nød i Deres og Rahbeks Omgang, er os stedse uforglemmelige; min Kone og jeg takker Dem inderlig for de mange Glæder, De skænkede os. Det var en mørk

Dag, da De rejste; vore Værelser, vor Have, Marker, vi selv med, forekom os at være Tomhed og Øde“.

Ogsaa andre af Ungdomsvennerne og af Bakkehuskredsen fandt Vej til den landlige, gæstfri Præstegaard. Det er sandsynligt, at Lunds bedste Ven fra de unge Aar, *Gregers Wad*, har besøgt ham, men da der ingen Korrespondance er bevaret, vides intet derom med Bestemthed, selv om Lund i sit Digt til Wad skriver:

O, Venskab, Venskab kalder dig
til mine Træers gæstfri Skygge.

Af Bakkehusvennerne træffer vi flere Gange *Peter Collett* og dennes Hustru paa Besøg i Keldby Præstegaard. De er der i hvert Fald i 1800 og sammen med Rahbeks i 1802.

Collets var egentlig fra først af Lunds ganske ubekendte, hvad vi ser af et kort Tid efter deres første Besøg skrevet Brev, hvori Lund skriver til Fru Rahbek: „For det Kendskab, De gav mig til Collett og hans Kone, er jeg Dem saare forbunden“; men den Omstændighed, at de hørte til Bakkehusets Venner, har været tilstrækkelig til, at de ogsaa har faaet en hjertelig Velkomst i Keldby. Forøvrigt har Lund af Omtale ret nøje kendt Collett. Denne, der indtil 1798 var Assessor i Hof- og Stadsretten, blev nemlig afskediget paa Grund af hans Forsvar for Præsten *Michael Birckners* Skrifter om Trykkefriheden, der jo i Slutningen af det 18. Aarhundrede var et omdebatteret Spørgsmaal. Rabbek gjorde derefter Collett til Medredaktør af „Tilskueren“, indtil han nogle Aar senere fik et Embede som Skifteforvalter paa St. Thomas.

1810 kom atter en Bakkehusven paa Besøg i Keldby. Det var Digteren *Chr. Molbech*, der var Bibliotekar ved det kgl. Bibliotek og paa dette Tidspunkt den af Bakkehusets Venner, som Kamma Rahbek helst saa paa Besøg hos sig.

I sin Bog *Ungdomsvandringer i mit Fødeland* (Kbh. 1811) fortæller Molbech, at han den 28. Juni 1810 kommer vandrende til Keldby, hvor han bliver overordentlig vel

modtaget af „Præsten Hr. C. A. Lund, bekendt som Digter, og ej mindre værd at kendes som Menneske.“ Lund er selv Fører for ham paa en Tur til Klinten Dagen efter og ligeledes paa en Tur omkring i Keldbyegnen og i Kirken. Den unge Forfatter er begejstret over alt det, han ser; i sin Bog giver han en lang Skildring af Klinten og den Sindsstemning, som Synet af de dejlige Kridtbjerge og det blaanende Hav i det glitrende Solskin hensætter ham i.

Vor Litteratur fra hin Tid ejer endnu en Skildring af C. A. Lund og Præstegaardshjemmet i Keldby, og denne er ganske afgjort den interessanteste. Den skyldes den purunge — senere saa bekendte — *Frederik Barfod*. Som ganske ung Student udgav Barfod en „*Poetisk Læsebog for Børn og barnlige Sjæle*“. Heri er flere af Lunds Digte optaget; i 2. Udgave (Kbh. 1836) fandtes tillige en Levnedsskildring af ham, den første egentlige Biografi, vi har af Lund.

Vi vil lade Barfod selv fortælle om sit Besøg hos Lund, „denne elskelige Mand og elskelige Digter, denne alt det Renes, Skønnes og Helliges begejstrede, men beskedne og fordringsløse, trofaste Ven“, som han udtrykker sig i sin noget højtsvævende Stil.

„Han var just kommet hjem fra Kirken og var endnu i sit Ornat. Med hvilken hellig Ærefrygt saa jeg ikke den 69aarige, høje, store, kraftige og ærværdige Mand, lænende sig mod Skatollet, i den landligsimple, men lyse og smukke Storstue, hvor de faa Prydelsers Valg og Ordning saa tro afbildede den ædle Digters hele Sjæl! Hvilket Liv i hans Tale! Hvilken Aand i de levende blaa Øjne! Hvilken Sjælefred og Sjæleadel i hans hele Udtryk! — Og 10 Maaneder senere var denne Kraft, der syntes bygget for et Sekel, ikke mere! Hans rene, barnlige, livlige Aand havde svunget sig did, hvor hans Hjem var, og Taaren maatte paa hans Gravhøj sige ham sit Farvel, sit:

Sov, gode Digter! sødelig
til Dommedag i Ro!“*)

*) Citat fra Lunds Digt Landsbykirkegaarden.

Barfod slutter sin Skildring med Udbruddet: „Et Liv som hans, en Død som hans, et Minde som hans! Salige tifold salige Tanke!“

Foruden disse to Skildringer fra Keldby Præstegaard findes i et hidtil utrykt Brev*) fra *Carl Meincke* til Fru Rahbek endnu en tredie, der er ret ejendommelig ved den — sikkert rigtige — Karakteristik, som Brevskriveren giver af Lund, som han tydeligt nok aldrig før har set. Det er altsaa paa Opfordring af Rahbeks, han tager til Keldby. Brevet er skrevet i Stege, hvor Forfatteren er paa Besøg, og dateret 12. Juli — uden Aarstal, men sandsynligvis fra de første Aar af Aarhundredet. Efter at have meddelt, at han kommer fra Klintholm og i Morgen rejser til Sjælland, fortæller Meincke:

„Fra Lund og Familie skal jeg meget hilse; Petersen og jeg kørte derud fra Stege i stegende Hede i Gaar Formiddags for at opfylde Deres og Rabeks Ønske om at besøge ham; han vilde haft os til Middag; men det gjorde os ondt; wir waren anderwärts engagiert. — Jeg kan meget godt lide Lund, han forekommer mig at være en ren, ædel Stemningsnatur; jeg synes han ligner et Portræt, jeg har set af Pestalozzi. Det gjorde mig ret ondt, at vi ikke længere kunde nyde hans behagelige Selskab.“

Ogsaa i Datidens Journalistik træffer vi flere Gange den gamle Digter og hans Præstegaard; saaledes i „Kjøbenhavns flyvende Post“ for 1830 Nr. 147—48, hvor der under Mærket S. N. findes en Skildring af en „Sommerrejse til Møen“. Forfatteren fortæller: „Ud af Stege kørte vi i Aftenskumringen gennem den ensformige, men frugtbare Egn til Liselund. Da vi kom i Nærheden af en Bondeby, ringedes der med Aftenklokken. Uvilkaarlig randt os, paa denne skønne Aften, i Minde, Sangen af Digteren Lund, forbi hvis Bolig vi just kørte. Vi kunde derfor ej drage forbi uden at tilraabe ham Taksigelse“.

Større Kendskab til Lund viser den lange, velskrevne

*) I det kgl. Bibliotek, ny kgl. Samling Nr. 1456.

Nekrolog, som „Kjøbenhavnsposten“ 20. Aug. 1833 bringer. Heri staar bl. a.:

„C. A. Lunds blide og elskværdige Karakter som Digter var forenet med en ikke mindre elskværdig Karakter som Menneske; han indgød uimodstaaelig Kærlighed, Velvilje og Agtelse, og hans Minde vil derfor længe leve i venlig Erin- dring, ej alene hos dem, der var knyttede til ham ved nøjere Baand, men hos enhver, der kendte ham.“

Igennem disse Skildringer erfarer vi Samtidens og Bakke- huskredsens Syn paa den gamle Digter. At der i saa Hen- seende kun har gjort sig een Mening gældende, ser vi snart ved en sammenlignende Udtrykkene „ej mindre værd at kendes som Menneske“ (Molbech), „denne elskelige Mand . . . alt det Renes, Skønnes og Helliges Ven“ (Barfod), „en ren, ædel Stemningsnatur“ (C. Meincke), „han indgød uimodstaa- lig Kærlighed, Velvilje og Agtelse“ (Forfatteren i Københavns- posten“) og „den lykkelige, ædle Præst“ (K. Rahbek).

Det fuldstændige Billede af Lund faar vi dog først, naar vi her medtager Kamma Rahbeks Vidnesbyrd om ham: „Bakkehusets tungsindige Ven“. Men saa har vi ogsaa et tydeligt Billede af

den lykkelige, ædle Præst,
der lever i sin stille Bolig,
fuldkommen fri og tryk og rolig,

men som dog af og til maa kæmpe med det Tungsind, der fulgte ham Livet igennem.

Ogsaa af Lund som Præsten er vi paa Grundlag af samtidiges Udsagn i Stand til at danne os et nogenlunde rigtigt Billede. I Embedets Visitatsbog er intet synderligt af Interesse, skønt der findes adskillige og lange Udtalelser om afholdte Visitatser saavel af Biskoppen *Fr. Münter* som af Provsten *Tage Müller*. De er holdt i den almindelige Visitatorstil. Interessantere er Svigersønnen *Axel Mørchs* Udtalelser herom i Forordet til Lunds samlede Digte, som denne udgav 1836—1837: „Da det var hans fulde Overbe- visning, at Religionslæreren ikkun udretter saare lidet ved

sin blotte Tale, naar ikke hans Liv staar i Harmoni med samme, saa gik stedse hans ivrigste Stræben ud paa, at hele hans Vandel kunde vorde et lysende Eksempel for hans Menighed. Man maa imidlertid ikke tro, at han derved blev en mørk Bodsprædikant, hvad hans tidligere Hang til Tung-sind kunde lade formode. Dette var ingenlunde Tilfældet“.

Lund var mindst af alt en mørk Bodsprædikant. Havde han været det, havde Mindet om ham rimeligvis ikke den Dag i Dag levet i Keldby.

Provsten *Tage Müllers* Ligtale over C. A. Lund er ved et Tilfælde blevet bevaret, idet den er optaget i Aarhus-bispen *Brammers* „Kirkelige Lejlighedstaler“ II (S. 473 ff.). Han siger heri bl. a.: Han omdreves ej af Lærdoms Vind; han søgte ej ved Talers Flitterstads at erhverve sig Mængdens ligesaa forfængelige Ros“.

Af *Tage Müllers* Ligtale saavel som af øvrige Vidnesbyrd tør vi maaske slutte, at Lund ikke som saa mange af sine Embedsbrødre fra Aarene omkring Aarhundredskiftet var rationalistisk „Folkelærer“, der prædikede „Fornuft-kristendom“. *Otto Horrebows* Tidsskrift „Jesus og Fornuften“ har sikkert været bandlyst fra det Lundske Studerekammer, medens den brave Biskop *Balles* Modskrift „Bibelen for-svarer sig selv“ har haft en fremtrædende Plads herinde.

Aarene svandt. „Sangeren paa Møens ynderige Kyst“*) blev gammel og graa; de københavnske Venners Besøg i Sommerferier var forlængst ophørt; sidste Gang Fru Rahbek for Alvor tænker paa en Møensrejse er i 1806, og denne Tur bliver — hvad vi ser af et Brev til J. P. Mynster — endda ikke til noget. Ogsaa Stedbørnernes Besøg i Ferierne er nu forbi; de er forlængst borte alle tre og har selv stiftet Hjem. I Aaret 1825 forlod ogsaa den eneste Datter den gamle Præstegaard, og der blev nu tomt og stille om den aldrende Digter; endnu mere end efter et Besøg af Rahbeks.

*) *Tage Müller* i sin Ligtale over Lund.

Af det eneste Brev, der er bevaret af Brevvekslingen mellem Fader og Datter, ser vi hans Glæde over Datterens og Børnebørnenes nær forestaaende Besøg og hans Angst for, at Rejsen paa Grund af daarligt Vejr skal blive udsat.

„Den gyldne Harpe“ var forlængst hængt bort; kun med lange Mellemrum blev den igen taget frem og kun for at tone i et Mindekvad over en af de hensovede Ungdomsvenner. Det blev Lunds Lod at se dem alle dø bort, at se sig ene tilbage af Venneflokken fra de glade Ungdomsaar: Paa St. Thomas jordedes Pram og Collett efter faa Aars Ophold, 1821 døde Th. Thaarup, 1826 Baggesen, 1829 Fru Rahbek og Nyerup, 1830 Rahbek og 1832 Gregers Wad.

1833 fulgte den gamle Consistorialraad, som han 1829 udnævntes til, sine forudgangne Venner. Den 10. August døde han — 70 Aar gammel.

De betydende Blade bragte ved hans Død Nekrologer og Mindedigte. Blandt disse finder vi den 30. August i „Københavnsposten“ et af *Daniel Smith**) forfattet Digt, der er et overordentligt smukt Eftermæle for den gamle Digter: saa meget mere som det er skrevet i samme Versmaal som Lunds „Landsbykirkegaarden“ og med stadige Hentydninger til dette.

Saa sagte over Noret flød
min Baad til Keldby hen,
da Kirkens Sørgeklokke lød:
„Hvo jordes her? I Mænd!“
„Ak! — vores gamle Præst, saa from,
saa lærd i Herrens Ord,
som Fader blandt os vandred om
til liden og til stor.

*) *Daniel Smith* (1782—1871) var, da han skrev dette Digt, Præst i Horslunde og Nordlunde paa Lolland. 1834 blev han forflyttet til Stege.

„Gud lønne ham i Himmerig!“
Hans Ben derpaa i Muld
nedsænkede de Bøndermænd
og øste Graven fuld.
Fra brune Kind paa Graven ned
en bedre Taare flød.
end i sit Marmorlejested
den stolte rige nød.

Ja — Ære først, hvad Ære bør!
Dig Bondens Fader, Ven!
Dig Præsten Lund! vi nævne, før
vi hædre Digteren;
thi ydmyg leved' du for Gud
og for din Menighed
som Jesu Christi Sendebud
med Aandens Lys og Fred.

Din Oldingsjæl var lys og mild
som Aftenrødens Skær
og varmed' med en hellig Ild
enhver, som var dig nær.
Til Arbejdsløn Gud Herren dig
en trofast Hustru gav.
Nu græder hun saa bitterlig
her ved sin Husbonds Grav.

Hun planter hvide Roser paa
din Landsbykirkegaard;
hvor Sognefolk til Kirke gaar,
en Flok ved Graven staar
og stille tænker: Gid vi saa
maa lyde, ligne dig,
at naar vi dø, vi samles maa
med dig i Himmerig.

Men naar Fuldmaanen hæver sig
bag Kirketaarnet frem,
da smiler den vemodelig
til tavse Digterhjem.
Da paa Lenores*) Digtets Grav
vi flette Laurens Blad —
og Egnen giver Genlyd af
hans Ungdoms bedste Kvad.

O Danmarks Piger, som har hørt,
hvor sødt hans Harpe klang,
og, hvad han lærte eder, rørt
med Barnelæber sang,
gentager nu: „Gud glæde dig
i høje Himmelbo!
Sov døde Digter sødelig
til Dommedag i Ro.

I det kgl. Bibliotek findes ialt 19 Breve fra C. A. Lunds Haand. Af disse er 11 til Rahbek (ny kgl. Samling 2494 og ny kgl. Samling 1455 Nr. 104), 6 til Fru Rahbek (ny kgl. Samling 1456), 1 til Jens Baggesen (ny kgl. Samling 2252 Nr. 424) og 1 til Skifteretten (Abr. 7).

Dette er alt, hvad der er tilbage af den omfattende Brevveksling mellem Lund og Ungdomsvenerne. Paa Grund af det ringe Antal bevarede Breve har nogle — som f. Eks. *P. H. Boye* i „Karen Margrete Rahbek og hendes Correspondenter“ — ment, at der kun i Ny og Næ veksledes Breve mellem Bakkehuset og Keldby Præstegaard. De stadige Hentydninger til nu forsvundne Breve modbeviser dog dette. Derimod har *Boye Ret*, naar han siger, at Brevene efter 1806 bliver sjældnere og sjældnere.

Af Brevene til Lund er ingen blevet bevaret. Efter Digterens Død blev alle hans Papirer overdraget Svigersønnen

---

*) Hentyder til Lunds Digt: Eleonore Christine Ulfeldt til hendes Mand.

Axel Mørch, der havde i Sinde at udgive hans samlede Digte, hvad jo ogsaa skete 1836—37. I sin Fortale til Digtene omtaler Mørch en stor Samling Breve fra Baggesen, Thaarup, Pram, Rahbek, Wad o. fl. a. Desværre var Mørch af den Mening, at disse Breve som private Breve burde tilintetgøres, hvorfor han lod dem brænde.

Af Breve til Slægten er kun eet eneste bevaret. Det er i Slægtens Eje.

I sit Brev til Skifteretten anmoder Lund 1830 kort efter Rahbeks Død om Udlevering af de af Lunds Breve, der maatte findes i Rahbeks Dødsbo.

Hvorfor dette ikke er sket, er ikke godt at vide; maaske er nogle Breve blevet udleveret, medens de, der nu findes i det kgl. Bibliotek, paa en eller anden Maade er forblevet uopdaget.

Iøvrigt blev Rahbeks uhyre Samling af Breve og Haandskrifter paa Grund af Underbalance i Boets Regnskab opbevaret paa Birkekontoret indtil omkring 1840. Nogle af Brevene var imidlertid blevet tilbagegivet Brevskriveren eller dennes Slægt, medens Resten omsider havnede paa det kgl. Bibliotek.

Lunds Breve til Rahbek kan ikke gengives her, da de vilde fylde for meget. En stor Del af deres Indhold vil heller ikke kunne paaregne Interesse hos Nutidslæsere, idet mange af dem udelukkende behandler litterære Emner. Et Par af disse Breve optog Rahbek uden videre i „Minerva“ (Aargang 1797 I pag 37 og Aargang 1799 IV pag 330).

Derimod er C. A. Lunds 6 Breve til Fru Rahbek overordentlig interessante. Gennem dem lærer vi ret Digteren at kende samtidig med, at vi ser Glimt af Livet i Landsbypræstegaarden og paa den lille afsides liggende Ø fjernt fra Hovedstaden og dens Foreteelser. Igennem disse gulnede gamle Breve mærker vi Glæden over Ungdomsvennernes Besøg og faar et virkeligt Indtryk af den Tomhed, som deres Bortrejse efterlod. Det tørre Lune blandet med Ironi og Beskedenhed i alt, hvad der vedrører hans egen Person, viser os endelig Digteren fra en ny Side.

Da kun et ganske enkelt Brudstykke af disse Breve tidligere har været trykt, og Brevene forekommer mig af stor Interesse, gengives de bevarede Breve i deres Helhed, idet Brevskriverens Stavemaade og Tegnsætning bibeholdes.

I

Kieldbye d. 17. Julii 1800.

Gode Frue Rahbek!

De lykkelige Dage vi nød i Deres og Rahbeks Omgang ere os stedse uforglemmelige; min Kone og jeg takker Dem inderlig for de mange Glæder, De skjænkte os. Det var en mørk Dag, da De rejste; vore Værelser, vor Have, Marker, vi selv med forekom os at være Tomhed og Øde. Jeg lukkede mig inde for at gøre Elegier over Livets Forfængelighed, og vil mærke, at jeg ikke er meget undseligt; men De tilgiver saa villig, at jeg næppe skammer mig ved at byde Dem endog mine maadelige Vers.*)

Collets have siden været her og bragt os Deres og Rahbeks kiere Breve; han fortalte os, at De let kunde bestemt Dem til at rejse med ham og hans Kone herhid. Maaske var det Spøg; men Tanken om at det var muligt at De, før det lange Aar faar Ende, kunde om ikke i Rahbeks Selskab saa dog med nogle andre, komme her igien og saaledes skienke os i det mindste en stor Deel af de Glæder, vi nylig havde nydt, selve denne Tanke var os kier, og dog var det jo kun en Drøm fra de blotte Muligheders Rige.

Afskedstimernes Ubehageligheder ere forbi, og vore Veners Erindring omgive sig nu med stedse lysere Farver. Det urimelige Haab, at vor Skilsmisse dog ikke var den sidste, og den Forventning at vi snart og ofte kan glæde os ved Breve fra Dem og Rahbek, gjør at vi med brændende Taknemmelighed føle den Lykke vi nød, og den dybe Gield, hvormed De bandt os til Dem.

Deres og Rahbeks hengivne taknemmelige

Ch. A. Lund.

---

*) Med Brevet følger Digtet „Afskedstimen“, som Rahbek benytter i Charis for 1801.

II.

Gode Frue Rahbek!

Næsten fire Uger ere forløbne siden De med saa megen Godhed modtog mig paa Bakkehuset, og jeg har endnu ikke takket Dem og Rahbek, hverken for den Glæde jeg nød eller for den De har *lovet mig* til Paaske. Og dog vil De ikke ansee mig som utaknemmelig, naar De veed at jeg har i denne Tiid — gaaet i Giftetanker. Jeg har virkelig forlovet mig. — Min Forfatning, mit Huus og hele Møen var mig hidtil utaalelige. Om det nu vil blive taaleligt, om det vil blive godt, spørger De med Rette? — Jeg haaber det, og det vil virkeligen skee, ifald jeg kan gjøre hende lykkelig, for hvis Skyld jeg herefter skal leve. I det mindste er det nu min Pligt ikke at klage.

De erindrer, et Wulfsberg i et Brev, som vi vare begge om at skrive til Dem, gav en møensk Pige nogle skønne Hædersnavne. Det er dennes yngre Syster; — om W. vilde udtalt sin Roes ogsaa til hende, skal jeg for vist ikke afgøre. Hun er af Kammeraad Jørgensens Døttre den 3die.—

De vil til Paaske formodentlig finde mig i samme Tilstand som hidtil; men det forstaar sig at De skal see min tilkommende Kone. Hun er visselig mig „dobbelt Liv“, om hun da kan naae Deres Venskab eller endog kun Deres gode Mening om hende.

For min Indbildning om at være Møens Horatius*) er jeg tilstrækkelig helbredet. Min Nabo**) er ikke blot begejstret af Apollo, han er skinbarligen besat, hver Postdag sender han et nyt Ark til Bogtrykkeren, altsamme til Beste for dem, der faldt i Slaget d. 2. April.

Men ei blot *Euterpe* og *Clio*, ogsaa de øvrige Muser, selv *Thalia* og *Melpomene****) residerer i denne Tiid paa Møen. — Et tydsk Skuespillerselskab som har glædet Kiøge,

*) Fru Rahbek kaldte Lund for Møens Horats.

**) Pastor Paludan i Fanefjord, se Side 76.

***) Euterpe var den af de 9 Muser, der var Gudinde for Musik, Clio er Historiens og Thalia og Melpomene henholdsvis Komediens og Tragediens Gudinder.

Nestved og Wordingborg, bærer Stege med dets Nærværelse. Jeg saa i Gaar *Eremiten paa Formentera**) og hørte en Tysk declamere skrækkeligt paa højtydsk. Forestil Dem min Storstue deelt i 2 ulige Dele; $\frac{1}{3}$ Del til Theater, resten til Spectatores; og nu alt det øvrige i samme Overflod, saa har De et rigtigt Begreb om Tingene; dog skylder jeg Sandheden at tilstaae, at i det mindste een Rolle blev given saaledes, at jeg har seet langt slettere Forestillinger paa det danske Theater.

De vil tilgive mig mit Hastværk; jeg har ladet Postdage nok gaae forbi, uden at nyde de Glæder at kunne skrive Dem til, denne Gang skal Brevet bort, hvor slet det end er skrevet.

Jeg er Deres og Rahbeks evig taknemmelige

Kieldbye d. 25. Feb. 1802.

Ch. A. Lund.

III.

De har uden Tvivl gode Frue Rahbek giettet Aarsagen hvorfor De i saa lang Tiid har været forskaanet for mine Breve. — Jeg er gift — min Kone staaer her ved min Side og passer paa sit Skudsmaal; derfor melder jeg nu til Straf ikke et Ord om min Lykke! — I de sidste Dage af Junii har vi Haab om at see Dem og Rahbek hos os, og min Kone forener sin Bøn med min at vi snart maae faae Vished om dette vor fælleds Ønskes Opfyldelse. — De vil da selv see, hvorledes vi leve, og at alting i Kieldbye er saa vidt muligt i samme Forfatning som da De sidst glædede mig ved Deres Nærværelse.

Med Guldbergs Digte gik det mig som jeg formodede.

*) „*Eremiten paa Formentera*“ er et Skuespil med Sang i 2 Akter af *August v. Kotzebue*. Stykket, der jo i Stege spilledes paa Tysk, var forøvrigt i Aaret 1791 oversat til Dansk af *P. D. Faber*. — I en Anmeldelse af dette i *Maanedsskriftet „Iris“*, Maj 1791, skriver *Tode*: „ . . . for Resten har det henrivende Interesse, megen Handling, en rask Gang, rørende Situationer og en levende Dialog.“ — Akkurat efter hin Tids Smag.

Jeg har kun tre Navne at forøge hans Subscibent Liste med, nemlig *Bech*, *Proprietair*, *Spur*, *Student* og *Lund*, Præst; hvilke De kunde tegne paa den anden Subscriptions Plan og levere ham. De 3 Expl. kunde leveres i Snaregade No. 9 til min Broder som betaler samme; iøvrigt ved jeg De vil undskyldte mig saa godt De kan for min slet udførte Commission.

Tilgiv mig, gode Frue Rahbek, dette forstyrrede Brev og skriv det paa min Kones Regning; jeg kan ikke skrive, naar man staaer bag ved og seer mig paa Fingrene. — Mit næste Brev skal blive ordentligere og vidtløftigere, om det end derved skulde blive kiedsommeliger.

Snart venter jeg at glædes med et Brev fra Dem og R. Ingen af Christianis Elever venter saa længselsfuldt efter hans Ferie som jeg.

Kieldbye d. 20de Maji 1802.

Deres hengivne taknemmelige

Ch. A Lund.

IV.

Gode Frue Rahbek!

Min Kone og jeg takke Dem og Rahbek inderligen for de Glæder vi sidst nød i Deres Omgang. — Det skulde være os usigelig kiært, om jeg ligeledes havde været Tak skyldig til Julidagenes Skygge; men kun een eneste Aften at see Rosenskyer og kun een eneste Nat at see Midnattens Maane gaae Skyen forbi, det er sørgeligt i Juli Maaned; imidlertid veed De, at jeg let trøstes over slige Vanheld, naar jeg har Dem og Rahbek hos mig; det eneste som vilde være mig sørgeligt var om De en anden Gang skrækkedes fra at udsætte Dem for Sommer Chicaner til Lands og Vands. —

Vi have her glædet os ved det Haab, et Deres Hiemreise har været frie for Ubehageligheder, og vi længes inderlig efter Bekræftelse derpaa i et Brev fra Dem. —

Endnu engang takkes De og Rahbek for Deres Godhed. —
Kieldbye d. 22. Juli 1802.

Deres hengivne taknemmelige

Ch. A. Lund.

Gode Rahbek! Du tog uden Tvivl 3 af Teocrits Idyller*) med dig, og jeg glemte at bede om den ene tilbage. — Kan du bruge d. 3die og 6te skal det være mig kiert, men send mig den 8ende tilbage, thi den er ikke endnu i Stand til at trykkes; jeg skal, om du saa vil, sende dem ufortøvet tilbage.

I Marginen staar:

For det Kiendskab De gav mig til Collett og hans Kone er jeg Dem saare forbunden.

V.

Gode Frue Rahbek!

Jeg har ikke skrevet Dem til, siden jeg recenserte Øhlenschläger;**) ikke destomindre er jeg vis paa at hverken De eller Rahbek glemme Deres Venner i Kieldbye.

Nu nærme sig de Dage da vi var vant til at glæde os ved Haabet om Deres Nærværelse; har De i Sommer nogle Uger tilovers for Deres Venner paa Landet, da bede vi indstændig at De vil unde os Deres Besøg — vi ere hiemme den gandske Sommer, og til enhver Tiid er De os usigelig velkommen; kun i de sidste 8 Dage af Junii agte vi selv at være i Kbhvn. — Dersom De ikke inden den Tiid, som vi dog haabe, har besøgt os paa Møen saa vente vi dog den Glæde at see Dem og R. paa Bakkehuset og der nærmere modtage begges Løfte. De seer altsaa gode Frue R. at De ved Opsættelse intet vilde vinde uden nyt Overhæng.

Rahbek hilses fra Deres hengivne taknemmelige

Kieldbye d. 22. Maji 1806.

Ch. A. Lund.

VI.

Gode Frue Rahbek!***)

Jeg takker Dem inderlig for Deres kierkomne Brev og fordi De endnu tænker paa Kieldbye. Jeg takker ligeledes

---

*) Lund har oversat Oldtidsdigteren Theokrits Idyller.

**) Dette Brev er forsvundet.

***) Uden Dato. Fra Tiden 1813—20.

Rahbek for hans Bog, og for hvert Ord han har skrevet om Holberg. Slige Erindringer om gammelt Venskab faldt i den Trængendes Lod; de var vederqvægende som Foraarsregnen paa de tørre Marker. Derimod er det aldeles ikke trøsteligt, at jeg atter skal tabe Haabet at se Dem i denne Sommer her i Kieldbye. — Hvorfor Rahbek ikke paa nogle Uger skulde kunde forlade sin Post og al den Storm og Blæst og Krigslyd, hvoraf hans Ører maae være trætte, det fatter jeg dog ikke gandske. — At Digterkredsen rundt omkring ham synes efterhaanden at forvandle sig til en Dyrekreds, er som saa meget andet, ikke glædeligt, endog for den der staar uden for Kredsen og ser de tolv Himmeltegn manevrere i tilbørlig Afstand. Der gives nogle ret hæslige Himmeltegn! —

Fredeligere staar det til paa det Møenske Parnas, der seer man ingen Dyrekreds; i det umaadelige Tomme glimrer kun to venlige Stierner, nemlig vor fælles Ven J. P.*) og *salva venia***). Deres Horats; disse synes ikke at fordunkle hverandre eller at forstyrre hverandres Baner. — Dog — til Dem tør jeg vel betro det — den sidstnævnte forekommer mig næsten at være den største, thi *gratulatoria* og slige festlige *carmina* synes at være hans Muse forbeholden. Ja! han staar endog paa Springet til at blive Theaterdigter; i det mindste kan han *giøre Epiloger* som ingen Ting. — Rahbek har jo selv seet ham glimre i Mariboe Avisen, hvor han dog — af Beskedenhed — ikke engang har ønsket at viise sin Herlighed.

De ved upaatvivlelig, at Thalia har Templer paa Møen; saa at vi mangle ikke meget andet end en Bogtrykker; hvo ved om vi da ikke endog fik et *Monfana* eller *Tanmona*; men da opstod vist nok nye Genier og nye Stridigheder og — hvo blev da den omtalte Horats? —

*) Præsten og Digteren *J. Paludan*, i Fanefjord paa Vestmøen. Han var en flittig Bidragyder til Rahbeks *Minerva*. Han har gjort sig fortjent ved en *Møens Historie* i 2 Bind. (Kbhvn. 1822—24).

**) ∴ med Tilladelse.

Det er fordi jeg skriver til Dem, gode Fru Rahbek, at jeg har Munterhed til at lee af mig selv og af de Møenske Muser. — Forresten nedslaar det mig, at jeg har intet som jeg kunde byde Rahbek; intet hvormed jeg kunde giengælde ham.

Min Kone og Lise*) hilse ærbødigen og venskabeligen. Rahbek hilses ligeledes fra Deres ærbødige taknemmelige

Ch. A. Lund.

.

-----
*) Lise er Lunds Steddatter.

Skiftet

efter

Niels Pedersen, Sognepræst til Baarse-Beldringe

† 14. Marts 1676.

Uddraget af Baarse Herreds Provstibog 1669—1678

ved

Erh. Qvistgaard.

Denne Provstibog i 4to paa kun 72 Sider*) indeholder foruden nogle Justitssager ogsaa nogle faa gejstlige Skifter, deriblandt efter ovennævnte Niels Pedersen. Dette Skifte er særlig paa Grund af et Aktstykke, forfattet af Præsten selv, som fremlagdes ved Skiftet ganske ejendommeligt og fortjener at offentliggøres som enestaaende i sin Art.

Dette Skifte lyder saaledes:

Anno 1676 d. 14. Febr. var Hr. Mag. Christen Spend udi afdøde Hr. Niels Pedersens Bo i Baarse forsamlet med Hr. Peder Vitisen af Snesere, som var af mig forskreven at være en af Præsterne paa Skiftestedet, men efterdi Han ikke var tilstede blev i hans Sted indtil Hans Hidkomst brugt Mag. Jens Spend, Sognepræst i Herlufmagle tillige med Hr. Marcus Bollesen og er passeret som følger:

Provsten kom her Søndag Aften, der han under Ligprædiken ud i Vordingborg var først advaret om sal. Nielsis

*) Sidst i denne Protokol findes et Register, der begynder saaledes: „Det mærkværdigste af denne Protokol saaledes udtegnat ved Fred. Dauw.

dødelige Siugdøm, kom derfor ey før en Par Timer ud paa Aftenen, da den Salige Mand alt ved Middags Tiid var død, beegnete mig Anna Gøedens og bekendte, at Hr. Niels havde gifvet Anna Maria en Deel Penge som Han for Korn udi Nestved hafde bekommet, det Pigen og self bekiendte og leverede Pengene Morgenen efter til Mag. Jens Spend, som dennem talte i hendis Nærværelse og befantis Penge — 22 Slet Daler, hvilke hende igien blev lefveret til videre Betænkende om ellers ingen Underfundighed i Boet befantis, da dennem at Nyde. Blev samme Tid intet af Anna Gøedens ey heller af Anna Maria nævnt noget om Lisbeth andet end, at hun var siug og ey nævntes, at hun hafde faaet noget til gifendis af sal. Hr. Niels. Om Natten Kl. 3, siger Kl. trey, kom Mag. Jens Spend og Karen sal. Hr. Nielsis og maatte længe holde uden for Porten, indtil de trende Gange indenfor hafde spurdt hvem der staar, og der han kom ind, kom Lisbet Andersdatter med en Bylt under hendis Arm, hvorpaa baade M. Jens og Karen, sal. Hr. Nielsis robte, at hun skulde bie, de vilde tale med hende, men vilde dog ikke og løb dennem begge forbi ind igennem Stalden at ville gange derud med samme Bylt, da robte M. Jens og Karen, sal. Hr. Nielsis til deres Kusker, at de skulde gribe hende fast og føre hende med sit Medhavende til Liuset, hvilket ogsaa strax skeede og befantis derudi, der hun selv frembar Bylten for Retten udi Christen Persens Raadmands Nærværelse af Vordingborg og M. Christian Badscher af Nestved som følger: Først Penge udi en Klud — 25 Dl.: om hvilke, der hun blef tilspurt, svarede, at det var Penge for 3 Pund Rug, som Hr. Niels havde ladet sælge i Nestved, hvilke Hr. Niels hende skulde have foræret. Noch befantis udi en Læderpung Penge 16 Dl., som hun bekiendte hun ikke vidste, huor mange var, mens der hun bad Hr. Niels om de 25 Daler hand hafde faaet for Rugen, da suarede han, Ja, sæt dennem ud i Skabet, dersom jeg dør, maa du tage dennem, da sagde hun: Farlille, jeg har 5 Dl. hos Eder af min Løn, som jeg har ført med mig fra Møen, dertil suarede Hr. Niels — som hun bekiender — der staar nogle

Penge i Skrinet udi en Lærpung, dennem maa Du ogsaa tage. Provsten Spend: Hvad for en Skrin? Hun svarede: Hans Rejseskrin, som han sidst havde med sig udi Vordingborg, hvorudi var ogsaa hans Bonnet*). Provsten spurde videre, hvor hun fik Nøglen til Skrinen og Kammeret, hvorudi Skrinet stod? Hun svarede: Nøglen sad i Skrinet og Nøglen til Kammeret hængde paa Krogen, hvilken hun ofte brugte til at hente Vin og andet, efterdi Forstue Døren ellers stod altid lukt. Provsten spuredede efter en Lærpung, som skulde være udi samme Skrin, noget længere end den, hvor udi de fornævnte 16 Dl. var, i hvilken skulde være 100 Croner, eftersom han det halve Hundrede havde haft udi Provstens Hus og den halve Hundrede havde bekommet af Christen Jensen Raadmand udi Vordingborg og rejste saa med det samme fra hans Svogers Jørgen Hansens Pheil(?) suag hjem til sit Hus. Spurde saa Provsten Lisbet ad, om hun intet vidste af Hr. Nilsis reede Midler nemlig Gield eller Penge, hvortil hun suarede ney. Noch fantis i samme Bylt en gammel Præstekrave. Noch fantis derudi fire af sal. Hr. Nielsis Tørklæder, hvorpaa var Hr. Nielsis eget Navn, noch 2 dito af hans uden Nafn, endnu fire Tørklæder uden Nafn, som hun sagde at være hendes egne. Noch et Polemittis**) Skiørt af Karen, sal. Hr. Nielsis, som Pigen beretter, at Hr. Niels hende hafuer gifvet. Noch guult Vadmel til en Klokke, han hende ogsaa havde foræret. Ellers var intet andet uden nogle Palter, som var hendes egne. Provsten spurde hende, hvorfor hun om Nattetid søgte at gaa bort med denne Bylt, efterdi hun berobte sig alt det deri var, var hende af den sal. Mand foræret. Hun svarede, fordi Moder kom om Natten, og hun frygtede, hun det skulde tage fra hende. End spurdis, hvor hen eller til hvem hun det vilde bære, svarede hun, hun det alene her i Gaarden vilde forvare. Videre blev hun tilspurt, efterdi hun var ude om Natten, hvis til hun da var, svarede hun, til en Mand, hedder Jep Skous. Hvad

*) en flad Præstehat, meget brugt i ældre Tid.

**) Polemit — en Slags uldent Tøj der brugtes i ældre Tid.

udi Bylten var foruden nogle Tørklæder hendis egne var, blev lagt udi Pigens Skrin, hvortil Prousten tog Nøggelen og forseilede Skrinet.

Dette saa for Retten at være passeret udi Voris Nær-værelse, vidner vi underskrevne.

Christen Spend.   Jens Spend.   Marcus Bollesen.

Christian Petersen.   Christen Jensen, Præstø.

En underlig Underretning, som er fundet udi sal. Niels Pedersen til Baarse hans Boe, af Tittel som følger og med sær forvente Vokaler.

1675. En lystig Viise at siunge udi Giestebud i Kragemaal.*)

1. Vers.

Dette efterskrefne ligger i Jorden nedgrafuet paa den Vestre Side Skorstenen, tæt op til Skorstenen i en Kobberflaske, og naar Sand og Skarn bortfeget kand mand se net ofver som Flasken ligger en streg gjort i gulfvædet med Fingeren saaledis.

2. Vers.

Guld Siuf Rosenobler, fiorten Guld kroner, En og tredifve Ducater, En dobbelt Ducat, En Guld-Laas paa halfandet Laad, en Guldkiæde paa Nitten Laad, Noch en Guldkiæde paa half femte Laad, En Armbaand paa otte Laad, en liden Bog forgyldt paa to Laad.

3. Vers.

Penge fiire hundrede udvalde hele Rixdaler, fem og tiufve udvalde halve Rixdaler, noch een og tredifve hele Rixdaler, item endnu tre halve Rixdaler, Tvende otte Marks Croner, It hundrede og ni og tiufve Rixdaler udi heele Fiire Marks

*) Herom staar der i Registret til denne Protokol. Hr. Niels Pedersen, Spr. for Baarse hans Vise i Kragemaal, torfattet Aar 1675, som han flg. Aar d. 14. Febr. døde og er forefunden i hans Sterbo d. 20. Marts s. A. En forblommet Underretning om hans Midler, som var anselige.

Croner, fem og tredie sindstiuve Rixdaler udi Nelleblader*) og tre March og to Skilling i Nelleblader.

4. Vers.

Dette efterskrefne findis nedgrafvet i Jorden i mit Studere Camer i et Flaske foor Synden for Skaarstenen midt for tæt op til Muren og er trykt i gulfvvet en Pung som en Sæk ofvenofer som flaske foret staar og staaer lidt af Hofvedet paa Pungen ofver Jorden. Naar Sand og Skarn affeges, kand man se Hofvedet af Pungen, denne forskrevne Pung er et Somb(?)

5. Vers.

En forgyldt Kande veyer halv siette og Trediesindstiuve laad. En hvid Kande paa Sex og Fyrretiuve laad og et qvintin, et stort Beget med Laag paa half fierde og Tiufve Laad, en barselpotte med Laag paa to og Tiufve laad og et qvintin, en liden Kande forgylt inden udi, ungefær paa Sex og Tiufve laad noch en liden The. . . .

6. Vers.

En liden hvid Kande paa halv femte og Tiufve laad, noch en liden hvid Kande paa ungefær atten laad, fiire forgylte Sølskeer paa half fiortende laad, et bonde belte tretten laad og et qvintin, en kande to laad og et qvintin, et bonde beger half fiortende laad et qvintin, et comment**) ungefær sex laad noch et bonde beger half ellefte laad, half andet qvintin.

7. Vers.

En liden comment half fierde laad, noch en half tredie laad, en liden Saltskee et laad og ungefær et qvintin, It lident beger forgylt inden udi half siette laad et qvintin, noch en femb laad, To smaa Sølskeer ungefær femb laad, Nitten skeer half Niende og et half hundrede laad.

8. Vers.

Har foruden en Diamant Smyche med femb Demanter

---

*) Nelleblade — en holstensk Mønt, efter det holstenske Vaaben, et Nældeblad.

**) et gammelt Ord for en „Skaal“.

It Par Amalerede Guldstifter til et Kraufvebaand, Fiire guld-
ringe med hver en Demant udi, noch en guld Ring med tre smaa
Demanter udi, noch en guld Ring med Dødehofved udi, noch
en Slet Vreen guld Ring noch en liden Guldkjæde ungefær eet
laad, Dette tilsammen foruden guld kjæden vog rundt half-
andet laad.

9. Vers.

It stycke fiirkant guld og et styck von acten guld vog
tilsammen runt et laad, to stifter kraufe-baand og To par
Knapper til Skiorter vog tilsammen rundt et half laad, siuf
ducater, sex hundrede Rixdaler og tredifve og fiire March i
heele fiire Marchs Croner, otte og fiirsindstiuve heele Rix-
daler, to halfve Rixdaler, siu Rixdlr. femb Marck 2 Skil. i
Nelleblade, Tredie siundstiuve Rixdl. i to Marchis Croner.

10. Vers.

Jens Lauridsen paa Nysøe hans Tvende beviser, den
første af Dato den 2. Nov. Anno 1673 paa penge fiire hun-
drede og half Tredie sinds Tiufve Rixdl., Den anden af samme
Dato paa Penge Tre hundrede og half tredie sinds tiufve
Rixdl. den Tredie af dato den 29. Nov. paa Penge to hun-
drede Rixdlr.

11. Vers.

Christen Jensøns Bevis i Worryngborre af Dato 11. Juny
1672 paa Penge to hundrede Slette Dl. Anders Aagiss bevis
paa Fyrretiuve heele Rixdl. af Dato d. 1. Maj 1661. Hr.
Aarent*) i Præstø hans beviis paa penge to og Fyrretiuve
heele Croner af Dato d. 16. Sept. 1668.

12. Vers.

Noch Hr. Aarents Beviis med Borg. Christoffer Pedersen
deris beviis af Dato d. 1. January 1669 paa Tredie sinds
tiufve heele Croner. Hr. Jens Pæregaards**) beviis af Dato
d. 11. Juny 1674 paa Sex og Trediesinds tiufve Slette Dl.,
noch Fiire og Tredifve Daler.

*) Hr. Arent er vist indentisk med Sognepræst Arent Andresen.

**) Vist indentisk med Sognepræst Perregaard i Ulsø.

13. Vers.

Jens Mogensøns Missive dateret sidst i Februario 1675 paa penge to og Tiufve Rixdl. Mads Olsøn i Hadstrup hans beviis paa Penge Ni Daler, 1 Mark 15 Skil. af dato d. 27. Januar. Laurits Vestergaard i Faxinge hans beviis paa otte Sletdl. af Dato d. 2. April 1673. —

14. Vers.

Erik Jespersen*) haver pantsat til mig en stor Sølfkande, vejer med Bismar halvesiette March, for femb og et half hundrede Rdl. og skal hand aarligen deraf gifve loulig Rente til d. 11. Juni og beløber det sig nu Anno 1675 Rente tvo Daler 1 Mark 4 Skil. Noch hafver jeg i Pant af ham en Sølfkande, et Sølfbeger, en Sølf Kaaske (Kageske?) og Sex Sølfsker vog tilsammen half siuvinde Bismar March, en guld Kiæde vog half fierde laad vell vecht. En guld Ring med en Rubin udi og en anden glat Ring med to laad for penge Capital et hundrede og tolf slette Rdl. og to March.

15. Vers.

Beløber sig Renten deraf fra d. 23. Februari i Anno 1675 penge til 11. Juni sex March og 13 Sk. Siden aarlig til d. 11. Juni sex Dl. 3 Mrk. og 2 Skil. Noch i Pant af Margrethe Mag. Alberts**) en Sølvkande vog rundt med Bismar half tredie March fra d. 14. Martii Anno 1675, da jeg laante hende tiufve Rdl. Beløber sig Rente til Aarsdagen, penge 5 March.

16. Vers.

Noch hafver jeg i pant af Christen Michelsen, Degn i Sneserød fiire Sølvsker veger rundt ti laad tilsammen, item en Klæde Kaabe, to par lagen, en Dreyels Dug, en Gryde og laant ham derpaa tiufve Slet Rdl. hvorom hans Obligation til mig udgifven videre formelder af Dato d. 19. April Anno 1675. Beløbber Renten deraf aarlig 5 March.

*) Byfoged i Præstø, gift med Datteren Anne Marie.

**) Mag. Albert Samuelsen Schrøder, Sognepræst i Snesere.

19. Vers.

Anno 1676 d. 30. Marts hafver jeg ofverlevered til min Søster Anna Pedersdatter i Baarsøe tvende beslagne Kister og efterdi jeg befinder, at jeg hjemme i mit Huus hafver Utroskab, hafver hun loved, at det i hendis Huus maa staa i god forvaring, indtil jeg dem affordrer. Den eene Kiste, som er farfed Rød, i den findis som efter følger først indlagt i et grønt Puudehynne et Par Closterlarids lagen tre bredder.

20. Vers.

Noch et Par lagen, fiine hjemmegjort Huulsømb's tvo bredder, noch et par lagen noget brugt, halftredje breed, noch to Par umage to bredder, noch et Par ny to bredder, noch et Par lagen umage halftredje bred item i samme puudehynne en lang dammaskis duug, noch en liden dammaskis duug, fiire fine Dreyels duge, noch to Dreyels Duge, foruden i samme puudehynne et Par Closterlerrids puudevord med Knippling for, noch to Par puudevord, noch et par Carbouns puudevord, noch et Par puudevord. Endnu findis i samme puudehynde to dreyels haandklæder, item et dammaskis haandklæde.

21. Vers.

Noch siu Salvetter, tre Skæg Klæder, to fiine Tørklæder med Vipper, et stort Damaskis Tørklæde, et par fiine Haandstrømper, Strich Werch for en puund, item i samme puudehynne otte skiørter. Noch findis i et andet grønt Puudehynne i samme Kiste et Cartuuns vord til en dyne, et rødt Cartuun Tørklæde, to stycker hvit og blaaf Cartuun, En fold flossis Muffe, en blaa ny silke Nattrøje, et par guule ny silche Ærmer med en Lærridtsbuul, et adlaskis Kamfoor, to stycker sort fløjel, et floor, to Kvinde Huer, et par hynner uden fyll, et hjemmegjort grønt bordklæde, en bugskinds Underklædning, en sort fiin lang Rook.

22. Vers.

Et Stycke grønt fiskskafs*) til et bordklæde, to fiine Klæde Kaabe Kraufver, et stykke polemit paa siu alen, en rød Taftis

*) En Slags femskaffet Tøj.

Svans, en brun fløjels baldyret Brystdug, et par Silche Qvindestrømper, en rød fløyels baldyret pichelhue, et Par sorte Silche syet handsker et styche sort klæde till en hue, en fin sort præstekiol usyet uden Ærmer, noch findis i samme Kiste en ny fiin Sort Klæde Vinge kiol med Silche forslag indlagt i et lagen og i et gammelt grønt puudehynne. Herforuden

23. Vers.

findis i samme Kiste et par sorte Klæde Buxer, et stycke hørlerriidt, noch et stycke Hørlerriidt, item femb Messing Skruer, en Messing Lyssesax, et guld pels Sengebaand med en stor Skrue, sex tind bricher, et Saltkar, tolf Tallerkner, ti fade, en Smørbriche, to Sauciskanner, en Messingplade, et stort Spejl, et geede skind, et groft blaarlagen, den anden Kiste, som er sort, findes udi dette efterskrefne, et lidet stycke bleget hørlerriidt, et stycke bleged blaagarn, siu og tredifve felbered skind, femten skind med haar remmen paa en fiskskaftis brystdug, en buxe seele, et stycke hvit fiskskaft, en stycke strifvet hiemmegjort Tøj.

24. Vers.

Noch i samme Kiste to Messing becher, et Messing dørslag, et Messing fyrfad, et Par Messing Lysestager Fiire og Tiufve Mach Vox, herforuden hafver jeg lofvet min Syster Anna Pedersdt, tiltroer hende indtil Jeg det affordrer dette efterskrefne, en Jern Kackeloun som er opsat i hendis stue, en brygge Kedel paa en Tynde, en gryde moxen ny ungefær paa en liden spand, en moxen ny Kaabberpote ungefær paa en pot og en Kaabberpande, herforuden befindis i bemeldte Kiste den sorte, som tilhører Christen Michelsen, Degn i Sneserød og af hannem pantsat som følger, to par lagen med Videre som findis retro i det sextende Vers

24. Vers.

Den 10. Maj 1675 laante Jeg Ole Jensen i Baarsøe Penge Ni Daler paa hans Kackeloun, Anno 1675 d. 7. Juni laante Jens Madtzøn den unge Herridtsfouged penge Tolf Sldr. og satte hand mig i Pant femb Sølskeer vegede Nitten laad,

et Aars Rente 3 Mark. 1675 d. 18. Juni laante Jeg Margrethe, Mag. Alberts penge tre Daler paa et lidet Sølfbeger og en Sølskee, veger tilsammen Sex laad, et Aars Rente 12 Skil.

25. Vers.

Hr. Marcus i Udbye*) hans beviis paa Penge, hundrede heele, 4 Mark Croner af dato d. 16. Augustii Anno 1675 Rente til førstkommende d. 11. Juni beløbber sig Fiire daler 3 Mark 14 Skil. og siden aarlig Sex Slet Dl., den 7. December laante Jeg, Barbara, Jens Lauritssøn paa Fiire og Tiufve guld-kroner hundrede 4 Marks Croner Anno 1675.

NB. Er at observere, at det 17. og 18. Vers er udeladt af originalen og findis rent papir her i den sted, hart ad en half Side. Det 24. Vers findis tuende Gange med det Zipfer, dog der er sær Materie i hver Vers.

Disse bagvendte Consonanter

d c i o ü ö y
B C D F G H K

har hand brugt i steden for Vokaler, men Consonanterne er de sædvanlige. Originalen blef igennem draget og beseiglet og tog Provisten den til sig.

Dette at være rictig protocoleret paa stærvboden dend 20. Martii An. 1676.

Chr. Spend.

Jens Spend.

Peder Vitisen.

Hans Hansen.

Marcus Bollesen.

m. p.

Nogen Registrering og Vurdering af hans øvrige Bo findes her ikke, ligesaalidt som Arvingernes Navne, kun siges Enken, (i Reglen kaldet Karen, Hr. Nielsis eller ogsaa Karen Spend) og Børnene. Under Skiftet blev der sendt Bud efter hans Broder, Johan Petersen i Jylland. — Om Enken siges der i Skiftet at hun „nu som tilforn befindes af den Skrøbelighed, at hun ey kunde forestaa hendes egne Midler ej heller vide selv at kunne for sit fremdeles Levnedts Maal raade,

*) Sognepræst Marcus Bollesen i Udbye.

hvorfor Hr. Hans Sørensen Lyngge forbydes nogen Ægteskabs Sag angaaende hende enten selv eller formedelst nogen anden med sin Samtycke at foretage og imidlertid med Enken ingen af hendes Gods at købe eller handle uden hendes Lavværge og Brødres Samtykke.

Da der var forsvundet en Del af Boets Ejendele blev der paa Skiftet læst en Lysningsseddel dat. Baarsø d. 21. Marts Anno 1676, der lyder som følger:*)

„Eftersom paa Skiftestedet udi Baarse Præstegaard befindis stor Tyveri at være begangen, førend Enken eller Rettens Middel kom til Stede: Thi befindis før Jul i det Aar 1675 at være ved adskillige got Folk Obligationers Indløsning og andre visse Penge at være indkommen til den sal. Mands Haand 1185 Dl., hvoraf savnes over 1000 Rdl., som af cassetede Haandskrifter øyenschiunlig befindis samt andre Penge og Varer: 1 blaa silkebaldyret Nattrøje, Sølvbegger, som hørte Margrethe, sal. Mag. Albert til samt andre dyrebare Varer. Gud lade slig ugudelige Mennisker savne al deres Velsignelse af Jorden og opføre dem i Guds Vrede og Straf, at de udi timelig Navn maa staa aabenbare. — Ombedes mine kære Herridsbrødre, at de 3 Gange vil erindre udi deres Menigheder slig Røvere og Røversker, at Ravne maa mætte sig af deres Kød og Ørnefødder maa føre alt deres Gods og sætte deres Personer i al Ulykkes Hvirvelvind, at de vorde Avner og Røg i Guds Vrede og strenge Domme.

Christen Spend.

Jens Spend.

Peder Vitisen.

Trods Enkens før omtalte noget defekte Aandsevner giftede hun sig dog snart igen, idet hun o. d. 13. August 1676 ægtede Christian Hansen i Vordingborg. Hvem han var, siges ikke, kun kalder han sig ogsaa Chr. Hansen Falster. — Videre om Skiftet fortælles ikke.

1681 ¹⁵/₃ begravedes i Vordingborg Karen, Chf. Hansens med alle Klokker, begge Ligklæder, Kirkens Lys og Stager

*) Banlysninger som denne blev flere Gange ved Landemoderne forbudt Præsterne.

og d. 4. Juli s. A. holdtes der i Vordingborg Skifte efter Karen Nielsdatter Spænd. Arvinger: hendes efterlevende Mand, Chr. Hansen Falster, Rektor chola Rønne og deres fælles Barn Hans Nic Christiansen paa 3 Aar, desuden den sal. Kvindes Datter, Edel Cath. Nielsdatter paa 12 Aar. Hun havde foruden haft 2 Døtre, der nu begge var døde, den ene var gift med Byfoged Erik Jespersen i Præstø, rimeligvis død ca. 1680. Til Stede ved Skiftet var Rektor Hans Albertsen i Vordingborg, der paa sin Hustrus Vegne var Børnenes Paarørende, og deres Sødskendebarn, Raadmand Jens Lauritsen i Vordingborg. —

Præsten i Mern.

Ved Viceskoleinspektør V. Møller.

Magister *Hans Vilhelm Clausen Arentz* f. 1731 var en Toldersøn fra København. Han efterfulgte sin Svigerfader, Sognepræst i Mern og Provst i Baarse Herred Mag. Terpager, som Sognepræst i Mern. Hans første Ægteskab med Terpagers Datter var kortvarigt, da Hustruen snart efter døde, og han indgik da nyt Ægteskab med Abelone (Apollonia) Drewsen, en Forbindelse, der snart viste sig at være alt andet end lykkelig. En 14 Dages Tid efter Bryllupet var de rejst ned til Mern Præstegaard; paa Rejsen passerede dog intet ukærligt. Men paa en anden Rejse straks derefter til en af Præsterne der i Herredet kneb han hende i Armen, saa snart hendes Arm rørte ved hans, og hun ikke sad ham tilpas i Vognen. Allerede en Maanedstid efter havde Provsten, Mag. Terpager, advaret hende, at hun skulde tage sig i Agt, da hendes Mand var ude i et ondt Rygte med en Bondekone, som han havde legemlig og syndig Omgang med. Hun mærkede tillige, at Manden hver Dag, to Gange om Dagen, undtagen Studeringsdagen, var hos denne Bonde- eller Fogedkone til Klokken 10 om Aftenen, somme Tider til 11 eller 12 slet. Ved et Troløvelsesgilde der i Sognet havde hun set, at Arentz ved Aftenstid havde fat paa denne Bondekone, sad med hende paa Skødet, karesserede hende — og hun ham igen — lod hende lugte til sit Hovedvandsæg etc. Det var to Bønder, der havde advaret hende, saa hun kom til at se det gennem en Dør ind i en anden Stue.

Ofte blev hun slaaet og ilde medhandlet af Manden.

Især da hun første Gang lavede til Barsel og var over halvgaaen, da stødte Arentz hende med sin Albue i Livet, alene fordi han ikke kunde taale, at Barnet rørte sig — saa at hun besvimedede deraf. En anden Gang slog han hende med knyttet Næve i Hovedet og Ansigtet, saa at Blodet flød, og hun anden Dagen var blaa og blodig. Og det begge Gange uden Grund. Og da hun var forløst og kommet i Barselseng, vilde han 2den eller 3die Dag nøde hende til at sy nogle Ting til ham, og da hun formedelst Skrøbelighed i Barselseng ikke kunde efterkomme hans Begæring, slog han hende med det stive af sin Kasket i Ansigtet, saa Blodet flød ned af hendes Ansigt, og ungefær 9 Dage derefter stødte eller sparkede han hende paa det ene Ben med sin Støvle, saa at der blev en Knude deraf. Ammen, en gift Kone, Marie, slog han med sin Stok, fordi han fandt hende slumrende med Barnet paa Skødet. Kort efter denne Historie med Ammen havde hun selv faaet af Stokken i Hovedet og paa Kroppen, det var sket nede hos Hans Snedker i Mern. Engang fulgtes hun med Manden paa en Spadseretur fra Fogedkønen; da stødte han hende op til et Tjørnegærde og sagde: Din Ugle, der er ikke en god Blodsdraabe i dig, og Bondekønsens mindste Led i hendes mindste Finger er bedre end din hele Krop.

Han havde ogsaa sparket hende i hendes eget Hus og stødt hende ud af Døren, saa hun længe laa syg deraf, ja, han vilde have stødt hende til Døde, ligesom han nogen Tid efter slog hende meget stærkt under hendes Øre, alene fordi hun blev fulgt over Gaarden af en af Mag. Terpagers Piger med en Lygte. Dog havde hun ikke mærket noget til, at der var anvendt Rottekrudt paa at forgive hende — som Rygtet gik — men engang puttede han med Magt et Sukkerbrød med en Knappenaal, som sad paa tværs, i hendes Mund. Dog mærkede hun Naalen og fik ingen Skade deraf. Ved en Bryllupsgilde i Sognet nødte hendes Mand hende til at blive længer, end hun fandt Behag udi, ja, nødte hende ogsaa til at danse med Bønderkarle og Drengene, over hendes Evner i den stærkeste Hede, endogsaa i den Tilstand, at hun

lavede til Barsel. Det vidste Manden godt. Ved denne Lejlighed havde hun set Arentz kysse Bondekonen. Det talte hun om, da de kom hjem fra Bryllupet, at det ikke var anstændigt. Han blev vred, knob hende og stødte hende om i Sengen, rev derpaa Haaret af hendes Hoved og slog hende i Hovedet, saa Blodet sprang hende af Næsen, og han havde nær kvalt hende i hendes Kappebaand.

I Sengen havde han en anden Gang stødt hende med Knæene paa hendes Liv — mens hun var frugtsommelig — saa en Læge maatte gaa til hende i lang Tid, og da Lægen frygtede for hendes Liv, saa tog Mag. Terpager hende i Beskærmelse og forvarede hende for hendes Mand i 6 Uger, indtil hun var fuldstændig kommet til Kræfter.

Ved sin anden Barselfærd turde hun ikke blive hos ham i Mern af Frygt for en ond Behandling, men forføjede sig til sine Venner i Valkemøllen i Søllerød Sogn. Dog kom han derud til hende og bad Faddere til sit Barn. Heller ikke her kunde han holde sig i Skindet, men skældte ud, fordi hun havde givet en Snedker et Par Dukater for en Dragkiste til Barnet.

I Mern havde et vittigt Hoved lavet en Vise om Præsten og den omtalte Fogedkone. Og en velvillig Sjæl havde engang kastet den ind i Præstens Forstue, for at Præstegaardens Beboere ogsaa kunde have lidt Fornøjelse af den.

Flere Gange var hun rejst fra Manden, og nu (1770) var det 4½ Aar siden hun tog fra Mern. Siden havde hun ikke været hos ham, og han heller ikke hos hende. Hun var rejst fra ham paa hans Fødselsdag, og da hun lykønskede ved Afskeden, knob han hende i Armen, saa at alle hans 5 Fingre sad kendt paa hendes Arm, og sagde: Farvel, Din Hore. Hendes to Brødre havde fulgt hende hjem til Forældrenes Hus.

Naar Arentz forrettede Kirketjeneste, havde han bestandig haft sine Øjne rettet paa Bondekonen, ja endog naar han stod for Alteret, vendte han sig om og saa efter hende, der havde faaet 2 Børn med ham.

Baade hans Svigerfader, den gamle Provst Terpager i

Mern, og dennes Svigersøn Provst Erik Colstrup, Sognepræst i Præstø og Skibbinge, havde advaret og formanet Præsten, at han skulde forbedre sit Levnet og holde sig fra Bondekonon og leve skikkelig med sin ægte Hustru. Det havde intet hjulpet — tværtimod blev han Dag for Dag værre.

I Mern boede dengang en aftakket Korporal Zacharias Hahn, der var gift med Karen Bloch. Med denne Kvinde kom Præsten ogsaa i Berygtelse. Præstekonen havde engang set Arentz sidde paa en Seng med Karen Bloch, han kysede og klappede hende og gav hende adskillige søde Ord. Det maa siges, at han (de) ikke har generet sig, thi hans Kone laa syg i en anden Seng i Stuen.

Ofte havde Arentz givet Foræringer til de to Kvinder; navnlig da hans Fader døde, havde Karen Bloch faaet meget af et og andet. Føgedkonon havde ligeledes ofte faaet Gaver: Daabsklæder, Stadstøj og Levnedsmidler og engang maatte Præstens Kone — efter hans Begæring — levere et af sine Forklæder og en Del Børnetøj.

Han var ofte sent hos Karen Bloch, helst naar Korporalen ikke var hjemme. Naar han kom hjem derfra, brugte han sin sædvanlige Grovhed over for Konon. Korporalen var jo fortrydelig over disse Besøg og gav engang sin Kone et Livfuld Hug derfor.

Rygtet fortalte endog, Præsten skulde have tilbudt Hans Snedkers Hustru i Mern en Banco-Seddel paa 50 Rigsdaler, hvis hun vilde anvende et Middel over for Præstekonen, der laa i Barselseng hos Hans Snedkers, saa at han kunde miste hende.

Overstaaende Beretning afgang Præstens Kone ved en Provsteret, der blev holdt i Slagslunde Præstegaard, d. 29. Marts 1770. Hun opholdt sig nemlig dengang hos Sognepræst Pram der Hun aflagde Ed paa sine Udtalelser. Det vilde ikke være mærkeligt, om hun har været bitter, og at dette har farvet Fremstillingen.

Præsten var bleven suspenderet 1769. I April s. A. blev nedsat en Kommission, Etatsraad Munthe af Morgenstjerne og Præsten i Øster-Egesborg, Hans Ditzel; den skulde

undersøge „Arentz Forhold i hans Embede i Almindelighed og i Særdeleshed hans uanstændige og forargelige Omgang med afgangne Korporal Zacharias Hahns Hustru Karen Bloch, saavel i Mandens levende Liv som efter hans Død . . . “

Sagen var nemlig den, at nævnte Korporal var død under mistænkelige Omstændigheder. Man mente, at Præsten havde haft en Finger med i Spillet. Det medicinske Fakultet afgav sit Responsum, i hvilket det besvares, at Urten Bulmeurt, der bruges til Fremstilling af Bella Donna, er en af de allergiftigste, og at alle i Forhøret anførte Omstændigheder ved Hahns Sygdom og Død stemmer fuldstændig overens med denne giftige Urts Maade at virke paa — og at han er død deraf. Amtmanden i Tryggevælde Amt (nu Præstø Amt), Geheimeraad Brockenhus, lod derover Hahns Enke, hendes forrige Pige og Cathrine Hemmings arrestere og sætte i Vordingborg Taarn.

Provst Colstrup i Præstø skriver 16. August 1769 til Biskoppen:

Af min Svigerfader (tidligere Provst Terpager i Mern) har jeg erfaret, at Mag. Arentz er i Søndags Eftermiddag rejst over til Lolland med det slette Kvindemenneske, for hvilket han er saa berygtet. Han vedbliver nu som før at hænge hos hende fra Morgen til Aften. Til Politiforhøret d. 17 Juli er han rejst til og fra København med hende, og her siges for vist, at da han paa Hjemvejen logerede sig ind med hende i Værtshuset Printzen i Køge, har han af Værten Zuschlag forlangt et Kammer for dem begge, foregivende at hun var ham nær paarørende. Saa mange Forargelser tillige med Stiklen og Støjen fra Prækestolen, naar han kommer der, har foraarsaget, at min Svigerfader, der græmmer sig højliggen over Menighedens daglige Forargelse og Klager, vilde gerne se Menigheden besørget, som han nu og selv et Par Gange har i sin høje Alderdom betjent Skriftestolen og Alteret og ladet andre prædike. Mag. Arentz vilde gerne udtyde dette til en egenmægtig Suspension. Men min Svigerfader, som vel kender sit Embedes Grænser, formener sig, uden engang at tænke paa nogen Suspension, at være

berettiget, saa vidt muligt, at hindre Menighedens Forargelse, ja, at han gør Mag. Arentz en Tjeneste med at forebygge, at han ej videre skal besmitte sig, da han allerede er altfor meget besmittet. Vel har jeg raadet min Svigerfader at lade Mag. Arentz undertiden prædike for desto bedre at betage hans Indvendinger nogen Vægt; imidlertid fik jeg, da jeg i Mandags var i Mern, en uformodentlig Prøve paa, hvor vel grundet min Svigerfaders Forhold er. En af Merns Sogns Koner kommer til mig og bevidner sin Glæde, at Mag. Arentz nu ikke mere prædikede for dem, thi nu fik de Guds Ord at høre i Stedet for Sladder og Skælden etc.

Jeg stillede mig an, som jeg faldt i Forundring herover, og svarede, at jeg havde raadet min Svigerfader at lade Mag. Arentz prædike næste Søndag. Hun studsede derved og begyndte at bede og formane paa det indstændigste, at det ikke maatte ske, thi saa maatte den største Del af Menigheden forlade Kirken og Mag. Arentz Kreaturer triumfere. Jeg svarede, at Menigheden havde sig selv at takke derfor, da man maatte forundre sig over, at for den kongelige Kommission saa mange, tværtimod deres forrige og disse Klager, tværtimod deres egen Samvittigheds Vidnesbyrd, fortiede Sandheden, da der var Tid til at tale, hvorfor de skulde være Gud ansvarlig. Herved har de fortjent ej alene, at deres Klage ikke vorder hørt, men og de tilbørligste Irettesættelser. Skulde Mag. Arentz Forargelse vedblive, hvilket de har fundet for godt ved at udsprede, men ikke for en lovlig Øvrighed at bevidne, saa kunde de nu skrive deres Forargelse tillige med deres egne Synder paa deres egen Regning. Nu sidder min Svigerfader, en 86 Aars gammel Mand, her og maa se paa, hvorledes hans lange og tro Tjeneste i Herren daglig ødelægges.

Uanset han vel ved Herrens Ord, har han dog Føje at beklage: Sandeligen, jeg har arbejdet her forgæves. Imidlertid tager den frækkeste Ugudelighed til, der ikke har lært at skamme sig. Kræfterne til at gøre det med Magt indtrængende Onde Modstand har Alderen borttaget, især hvis denne Tilstand endnu noget skal vedvare.

Colstrup appellerer videre til Bispen om at hjælpe paa Sagen og bringe Trøst til sin Ven, den gamle Terpager.

Desværre har Forhørsakterne fra Forhøret i København ikke været til at finde. Som anført var der Forhør i København hos Politimester Horn, efter dette indstillede Biskop Harboe Arentz til Suspension. Mandag den 25. Septbr. 1769 var Colstrup og et Par andre Præster i Mern, hvor de oplæste Suspensionsskrivelsen for Arentz, der lovede at holde sig den efterrettelig og skrev under derpaa. Hans Kone, der havde haft 3 Børn med ham, hvoraf 1 levede, reserverede sig og Børnene Andel i Boet, hvis han skulde blive sat fra Embedet. En Datter af første Ægteskab, Helvig Sofie, blev opdraget hos sin gamle Bestefader, Provst Terpager, der ogsaa varetog Barnets Krav paa Andel i Boet.

Imidlertid gik Retten sin Gang. Byfoged Sveistrup i Ringsted var Aktor og skrev 1770 til Biskop Harboe, om han vilde give Provst Colstrup Ordre til at udtage alle de Breve, der maatte findes i Magister Arentz forseglede Bo, og som var vekslet mellem Arentz og Korporal Hahns Enke, Karen Bloch. Provsten havde nemlig vægret sig derved, men Sveistrup mente, at det af Brevene kunde oplyses, hvorvidt Magisteren var impliceret i Drabet paa Korporalen. Karen Bloch havde nemlig bekendt for Kommissionen, at den saakaldte Bombister-Rod — paa Præstens Opfordring — var bleven hentet til hende. Sveistrup ønskede ogsaa at faa fat i de Breve, der var gaaet imellem Magisteren og Karen Bloch, siden hun kom til Vordingborg Arrest; et af disse — fra ham til hende — havde Sveistrup faaet i Hænde.

Endnu i Februar 1770 nød Mag. Arentz Kost og Kammer hos Svigerfaderen, „men da denne gamle Mand selv maa som tiest holde Sengen og bekoste fremmede til alt, hvad der i Embedet skal forrettes (foruden at denne Proces overmaade foruroliger hans høje Alderdom), saa kan han ikke taale at give Mag. Arentz noget“.

Efter Biskoppens Ordre fandt Eftersynet i Præstens Bo Sted Onsdag d. 23. Maj 1770. Der fandtes i hans ubesejlede Chatol (Boet var ellers forsejlet) 17 Breve og Sedler under-

skrevet dels Karen Bloch, dels K. A. (venteligt og efter Indholdet upaatvivleligt skal være Karen Arentz). Overskriften overalt er til „Hendes søde lille Mand“, og expressiones i disse Breve saaledes, at selv om Ægteskab forudsættes, dog nogle fornærme Anstændigheden. Endnu fandtes et Gavebrev under Mag. Arentz Haand og Segl, skrevet i Aaret 1768, imedens Hahn endnu levede, i hvilket han legerer Konen, Karen Bloch, foruden det meste af sit Sølvtoj, 400 Rbd. og ved forefaldende Dødsfald foreskriver saadanne Forholdsregler, at det snarere maa anses for en Ægteskabskontrakt end et Gavebrev. Desuden blev fundet i hans Chatolskuffe 2 Stykker Opium, hvorover han ingen Forklaring gav, hvortil han vilde bruge det. Dette vil venteligt give Sagen en anden Anseelse og maaske meget forlænge den. Jeg beklager herved min gamle Svigerfader, hvis Byrde, da det begynder at se saa vidtløftigt ud, vil blive ham utaalelig“, skriver Colstrup.

D. 8. August faldt Kommissionens Dom: Arentz blev dømt fra Embedet og anset uværdig til herefter at forestaa noget gejstligt Embede, samt forbudt at bære gejstlig Habit.

Terpager ønskede nu, at det blev forbudt Arentz at opholde sig i Mern Sogn — for ikke at lave mere Spektakel. Han (Terpager), hans Hus og Hjem havde i mange Aar lidt af Arentz Ondskab. Kunde han ikke forvises til et vist og sikkert Sted, f. Eks. til Christiansø?

Arentz tog til København, og kan man dømme efter hans Skrivelser til Biskoppen, har hans Tilværelse været kummerlig. Sandsynligst er det vel, at han har smurt lidt tykt paa. D. 25. Oktober 1771 skriver han: Da jeg nu i 3 Aar har været betrængt og uden Levebrød og kun nydt lidt Renter af min Kapital, saa kan jeg i denne dyre Tid ej leve i min kummerlige, brødløse og betrængte Tilstand, altsaa bønfalder jeg herved vemodigt og underdanigt, at naadige Biskop vilde bifalde, at jeg dog til mit usle Livs nødtørfelige Ophold snart maa nyde enten min retmæssige fædrene Arvelod eller i det mindste, indtil Separationens endelige Dom mellem Abelone Drewsen og mig, 200 Rdl. til Føde og Klæder, da jeg nu er i en arm og elendig Tilstand

og mig er berøvet mit fornødne Livs Ophold, og jeg er syg af Nød og tilstødende Chikaneri, hjælp mig i min miserable Tilstand, inden jeg skal rent krepere i Armod, som jeg nu maa, om ingen snart rækker mig en hjælpende Haand. Arentz slutter med at bede om, at Svogeren, Colstrup, skal betale ham noget af Konvents-Kassen, som han har givet til i de 14 Aar, han var i Mern. Imidlertid skriver Colstrup til Bispen: Aréntz er sig selv lig. Hans Nød er uden Tvivl stor, nok fornemmelig den indvortes Elendighed, af hvilken jeg meget frygter, han endnu liden Følelse haver — og den udvortes er maaske større, end den burde være.

Senere søgte Arentz om 1000 Rdl. af Boet til at begynde en eller anden „borgerlig Hantering“ for.

Aaret efter, 22. Marts 1772, afgik Provst Terpager ved Døden, 88 Aar gl.

— Hvorledes gik det nu Korporalens Enke, Karen Bloch? Af Forhørene: i Vordingborg fremgik det, at en Kone, Catrine Hemmings fra Mern, samt Korporalens Tjenestepige, Kirsten Christensdatter, blev sat i Vordingborg Taarn i Februar 1769. Karen Bloch var ikke mødt til Forhør d. 5. Maj, skønt Stævningsemændene erklærede, at hun var frisk og sund, da de stævnede hende. Catrine havde ofte hørt Hahn og Karen skændes, ja, undertiden sloges de. Hun kendte ikke Grunden, men havde hørt Korporalen kalde Konen for en Hore med Tilføjelse, at hun var Magisterens Hore. Karen havde lovet Catrine en Dukat, hvis hun kunde skaffe hende den saakaldte Bombister-Rød, thi hendes Moder havde ondt i Maven og Benene. Catrine kendte en Kone i Bahl, som havde Roden, der var god for Vattersot og Hævelse. Efter Folks Sigende kunde den sættes paa Øl og Brændevin og da forvolde Raseri. Baade Karen og Præsten havde paa-skyndet Sagen, og hun forhørte sig da hos Lars Rasmussens Hustru i Bahl, om Roden kunde gøre Skade. Nej, lød Svaret, den har hjulpet saa mange. Dukaten havde hun dog ikke faaet, og da hun efter Hahns Død begærede noget Arvegods, fik hun kun en gammel Brystdug. Præsten havde sagt, at han ikke kunde give hende noget glimrende, for der gik saa

stor Spargement deraf, men naar han fik vekslet, skulde han betale hende. Hun havde ogsaa brugt noget af Roden til Peder Willumsen i Nørre-Mern, som vilde bruge det for Vattersot. Her havde hun nok sagt, at hun ikke vilde tilstaa, om det skulde komme til noget om den Bombister-Rod, der var brugt til Hahn. Hun vilde da tage sit Barn og styrte det og sig selv i Aaen. Da Fogeden kom og forkyndte hende, at hun skulde i Taarnet, spurgte hun, om der ikke var flere, der skulde med. Nej, havde Fogeden svaret. Da maa der uødvendigvis flere med, ifald jeg skal i Taarnet, svarede hun. Paa Vejen mellem Mern og Stavreby havde hun bemærket: Denne Vej kommer jeg kanske ikke tilbage.

Hun havde faaet 2 Stykker Rod — saa stor som en lille Finger — den ene fik Peder Willumsen, den anden Karen Bloch. Fra en sort Flaske med Brændevin i, hvori Roden blev lagt, var denne sidste bleven hældt ud paa Møddingen. Hun var ikke tilstede, da Hahn døde. Han havde bestandig — efter at han havde faaet af Bombister-Rod Brændevinen — raset stærkt og ofte brugt sig. Han havde dog ikke beklaget sig over, at han fik noget, som kunde forarsage hans Død!

Kirsten Christensdatter, Hahns Tjenestepige, havde ofte set Enken og Magisteren tale hemmeligt sammen. Naar Enken havde været saa velfornøjet med Hahns Død, mente hun, det var siden hun havde faaet saa mange Hug af ham.

Ugen efter, 11 Maj, var Karen Bloch i Forhør. Hun oplyste, at i de 4 Aar hun havde været gift med Korporalen havde denne i Drikfældighed forvoldt idelig Kiv og Strid. Hug og Slag havde der vanket, saa ofte han var beskænket — og det var sjældent, han var ædru. Ofte havde hun ønsket, at Vorherre vilde omvende ham! Hun havde brugt Bombaster-Roden i Brændevinen til ham — ikke for at blive ham kvit — langtfra. Han havde faaet hver Gang en Pægl eller noget over. Selv havde hun taget et Spidsglas deraf — paa hans Begæring. Catrine Hemmings og Tjenestepigen Kristine gav ham ogsaa deraf, naar de vaagede hos ham, og de fortalte da, at han havde været noget urolig og havde

fantaseret noget om Natten. Hun havde haft Besøg af en Skibskarl fra Bogø — han var nu ved Flaaden. Onsdagen før Hahn døde (om Lørdagen), var han løbet efter hende ud paa Gaden og hen paa Broen, som gaar over Aaen. Uenigheden var opstaaet over en lille Hund, som han vilde tage med sig i Byen, men hun tog den fra ham ved Døren, fordi hun ikke vilde, at den skulde skidnes om Benene. Han gik derpaa efter sin Sædvane hen til Flasken, og da hun talte til ham, at han begyndte paa sin gamle Vane, tog han i Bitterhed sin Stok og slog hende, saa hun maatte løbe ud paa Gaden. Da hun kom tilbage i Køkkenet, havde han sat Krogen paa og vilde ikke lukke hende ind. Pludselig kom han ud med en Brystdug paa og en Kæp i Haanden, bandede hende og forfulgte hende med Hug og Slag ud paa Gaden — over Fjællebroen. Han havde ogsaa trakteret hende med Skældsord som Hore, fordrukken Mær etc. Om Torsdagen havde Catrine bragt hende Roden nede fra Bahl.

Lars Rasmussen, Gaardmand i Bahl, hos hvem Roden var hentet, meddelte, at mange havde faaet af den hos ham. Han havde hørt, at naar Hahn og Konen var i Klammeri, saa kaldte han hende for „Magisterens Canaille“ — og hun kaldte ham igen en Horegase. Han havde ogsaa hørt Hahn fantasere i sin Sygdom, og Karen havde da sagt: Jeg faar lade bede for ham af Prædikestolen, ellers tænker Folk, jeg har forgivet ham — hvorpaa Præsten kom derind og talte med hende.

Engang da Karen Bloch var paa Bogø, hvor hendes Fader laa syg, rejste Arentz dertil, idet han foregav, at han skulde besøge Præsten der. Men Hahn sagde: Han besøger Fanden ikke Præsten, men han besøger min Kone! Præsten havde ogsaa været nede hos Lars Rasmussen og vilde have Datteren der sendt et Ærinde til Bogø til Hahns Kone; da var der paa Skæmt blevet sagt til Præsten: Hvem der dog havde $\frac{1}{2}$ Pund Rottekrudt til Hahn, at man kunde blive af med ham. Præsten lo og sagde: Gud bevare os, nej, da kan man faa noget i København at købe, som Folk kan sove hen efter.

Jens Skomager fra Mern havde ofte været ved Hahns Hus, naar Præsten og Hahns Kone var ene der. Der var tillukket inde fra, og der blev kun lukket op længe efter, naar der skete større Tilløb af Folk!

Monsieur Swella, Skoleholderen i Mern, havde været til Stede hos Hahns, da Karen Bloch stod med en Bylt i Haanden og vilde rejse til Bogø (se foran). Hahn vilde ikke tillade det og tog Bylten fra hende, saa den løsnedes, hvorpaa hun i Vrede sagde til ham: Maaske du tænker, at der er stjaalne Koster gemt. Hun tog nu det ene Stykke frem efter det andet og viste frem og slog ham det sidste Stykke i Øjnene. Engang havde Hahn laant et Spanskrør hos ham med den Motivering: Det passer sig bedre til min Kones Ryg end alle de Kæppe, jeg forhen har brugt, de er blot gaaet i Stykker.

Hans Snedker i Mern havde Karen sagt til: I kommer nok snart til at gøre en Kiste til min Mand. Han havde ogsaa set Magisteren og Karen kyskes paa Haand og Mund i hans Hus.

Catrine Hemmings var anmodet af Enken om at hente Rottekrudt paa Vordingborg Apotek. Hun havde indvendt, at det fik hun ikke udleveret uden Seddel. Men Karen sagde: I kan jo sige, I vil have det til at tø Hænderne deri for at drive Fnat bort. Hun fik de 2 Mark og gik bort. Senere paa Dagen, da hun gik ned ad Mern Gade, blev der pikket paa Ruden efter hende fra Hahns Hus. Hun gik da derind — og da var Præsten der og bad hende ogsaa gaa det forlangte Ærinde. Han havde endvidere sagt, at Saften af Roden skulde hældes i Øllet og koges sammen. Efter den Drik havde Hahn ofte vomeret og raset om Natten.

Karen Bloch, Catrine Hemmings (gift med Husmand Hemming Nielsen) og Tjenestepigen Kirsten Christensdatter var ofte i Forhør, samt Præsten og talrige Vidner. Karen var da (1770) 30 Aar gammel, født i Skindergade i København, hvor Faderen var Garnisons-Skoleholder og Kateket, senere blev han Præst paa Bogø, hvor hun ofte aflagde Besøg. Husmandskvinden Catrine Hemmings var 40 Aar og Kirsten Christensdatter 36 Aar.

Forhørene strakte sig over halvandet Aar. Karen Bloch fastholdt, at Roden ikke var bleven brugt, for at hendes Mand skulde dø! Hvorfor hun dog vilde hjælpe ham med den, da der var saa ond Forligelse mellem dem? Jo, hun havde Kærlighed til ham uagtet hans uordentlige Levemaade.

Præsten benægtede rent ud, at han havde anmodet Catrine om at hente Roden — endsige lovet hende en Dukat for det. Han havde heller ikke opfordret hende til at hente Rottevand paa Apoteket. Men Catrine sagde, at hun talte Sandhed, og da hun begærede en Seddel dertil, vilde Arentz ikke give hende den. Ej heller havde Præsten begæret eller ladet begære Mercurius Suplimati eller Dulcis paa Vordingborg Apotek. Hvad Catrine fortalte, var Løgn erklærede han. Ej heller passede det, sagde Karen, at hun, Catrine og Præsten vilde illudere Justitsen med, at Peder Willumsen ogsaa havde faaet Roden og derfor kunde sværge, at det var ham, den var hentet til og ikke til Hahn.

Men nu oplyste Peder Willumsen og hans Kone, at Catrine havde været hos dem og brugt mange onde Ord for at overtale Peder Willumsen, da hun ellers kom i Ulykke, og at han kunde frelse hende, hvis han vilde (altsaa ved at sige, at Roden var hentet til ham alene). Endvidere forklarede en 12 Aars Dreng, Jens Jacobsen, der tjente hos Gaardmand Peder Svendsen i Nørre-Mern, at Catrine Fastelavnsmandag spurgte ham — da han havde Ærinde til Vordingborg — om han vilde købe Rottevand paa Apoteket for 2 Mark, hvorpaa hun gav ham Pengene og en Hovedvandsflaske. Han kom op paa Apoteket, men fik til Svar, at han fik intet uden Seddel fra Præsten. Da han kom hjem, leverede han Catrine Flasken og Pengene igen. Catrine maatte indrømme, at det var i alle Maader rigtigt, som Drengen havde forklaret.

Et af Vidnerne — Niels Waagen fra Græsbjerg — havde i sin Tid haft Tjeneste hos Apoteker Smith i Vordingborg. Flere Gange havde Magisteren været hos ham og spurgt efter giftige Ting som Mercurius Sublimatus, Walliske Obstruktions-Piller, Walliske Bezoar Pulver, men han havde ikke spurgt, hvorledes saadanne Pulvere skulde bruges.

Catrine havde sagt til sin Moder, Marthe Povl Thomassens: Nu er Hahn død. Nej, han er vel ikke, svarede Marthe. Jo, for jeg har haft Potten paa Ilden efter ham, tilføjede Catrine. Man gik hende nu paa Klingen for dette Udtryk, og efterhaanden løsnedes Tungerne, saa Dommen kunde afsiges d. 11. Oktober 1770. Af denne skal anføres enkelte Ting. „Det er klart og upaatvivleligt, at Zakarias Hahn i hans Dødssygdом, nemlig Natten mellem Torsdag og Fredag, som han døde Lørdag Morgen, er givet en temmelig Portion Brændevin som beskrives at have været en Pægl og saa meget som for 2 Skill. derover, efterhaanden at drikke, som var sat og i 4 à 6 Timer havde staaet paa sønderskaaret Rod af en Urt, der blandt Almuen her i Egnen almindelig kaldes Bombasterurt. Det er ligeledes klart af de 3 Personers egen Tilstaaelse, at de alle har været delagtige i den Handel: Karen Bloch ved at foranstalte Roden afhentet, Catrine Hemmings ved at hente, sønderskære og sætte den paa Øl og Brændevin, Kirsten Christensdatter ligeledes ved at sønderskære og sætte den paa Brændevin — og alle 3 ved at præsentere denne Drik for den syge, efterhaanden som han forlangte Brændevin, indtil det alt var uddrucket.

Fremdeles er det bevist, at Catrine har hentet Rod 2 Gange hos Lars Rasmussen i Bahl. Desuden beviser Responso Facultatis Medicinæ Hafniensis (Erklæringen fra det medicinske Fakultet i København), at den samme Rod, som Catrine har hentet og givet Zakarias Hahn paa Brændevin, den samme Rod er det, hvoraf d. 10. Marts 1769 adskillige Srykker blev opgravet og af Birkedommeren og medhaftede Mænd taget under Forsegling for at indsendes til det medicinske Fakultet. Heraf er et Stykke blevet nedlagt i den medicinske Have og har baaret der baade Blomster og Bær, som siden fra Fakultetet under Forsegling er hidsendt og ved Forevisning for Lars Rasmussen og Hustru af dem er kendt og ved Ed stadfæstet at være selvsamme Urt, som vokser i deres Have af Bombasti — og som Catrine har slaaet Rod af at bruge til Hahn i hans Sygdom. Fakultetet oplyser, at denne saakaldte Bombasterurt er af Botanicis bekendt under Navnet

Atropa Belladonna eller Salamum lethala og for lang Tid siden er holdt for en af de stærkeste Gifte i Planteriget. Den tog ikke i Betænkning at sige, at Hahn var ombragt ved denne Gift. Vel havde Obduktions-Forretningen over Hahn sagt, at den afdøde ikke var omkommen af Gift, men af Sygdom. Men da Giften efter Fakultetets Oplysninger mere udøver sin Virkning paa Hjernen og Nerverne end paa de grove Kødtrævler, saa har den vel ikke kunnet efterlade kendelige Spor nok til, at det kunde opdages ved Obduktionen.

Efter saadan denne besynderlige og saa vanskelige som betydelige Sags Beskaffenhed vides ikke rettere at kende, end at Karen Bloch, Catrine Hemmings og Kirsten Christensdatter bør for deres uforsvarlige, dumdristige og hele mistænkelige Forhold — hver for sig at arbejde i Københavns Tugthus i tvende Aar“.

Naar Præsten ikke dømtes her — siger Dommen — var det, fordi der ikke var udstedt Aktionsordre mod ham.

De tre Kvinder erklærede sig „fornøjet“ med Dommen, der altsaa ikke gik til en højere Instans. Den 5te Novbr. samme Aar blev der givet Ordre til at indsætte dem i Tugthuset paa Christianshavn.

De blev ikke dømt for overlagt Mord, da Straffen i saa Fald vilde være bleven langt strengere. Øjensynligt er det Fakultetets Erklæring, der har fældet dem. Givet er det, at Sagen har vakt megen Opsigt med Præstens Afsættelse og Anklagen mod de fængslede; den har sikkert i lange Tider været Genstand for Drøftelse Mand imellem paa hele Egnen.

Over halvandet Hundrede Aar er henrundet siden, og Tildragelsen forlængst glemt. Her er gjort et Forsøg paa at løfte Fortidens Slør, saa at man kan danne sig et nogenlunde klart Billede af, hvad der foregik i Mern Sogn i hine Tider. Historien er ikke uden dramatisk Effekt og spændende Enkeltheder.

Kilder:

- 1) Gejstlig Justitsprotokol for Smørum Herred.
- 2) Indkomne Breve til Bispekonkoret fra Baarse Provsti.
- 3) Vordingborg Rytterdistrikts Justitsprotokol.
- 4) Udskrift af Dom i Christianshavns Tugthus.

Herreder og Ting i Præstø Amt

indtil 1660.

Af *Henrik Larsen.*

Det danske Rige var fordum delt i 3 *Lande*, hvert med sit Ting og sine Love. Sjælland med Lolland, Falster, Møen og de derved liggende mindre Øer udgjorde det ene og havde sit Ting i eller ved Ringsted. Der fandtes dog ogsaa Landsting for mindre Dele af dette Omraade, for Lolland-Falster og Møen. Men i Danmark finder man desuden en anden gammel Inddeling, *Herredet*, der endnu kendes, selv om man for det meste har forladt den i administrativ Henseende. Derimod anvendes den endnu i statistiske og topografiske Arbejder. Nu deler man Herredet i verdslig Henseende i Kommuner og i gejstlig i Pastorater, der begge kan bestaa af et eller flere Sogne. Kommunerne er en nyere Inddeling, de falder ofte sammen med Pastoraterne, der stammer fra Tiden efter Reformationen, enkelte af disse er endog ældre end denne. Sognene er gamle, men om de er opstaaede sammen med Kirkerne, eller om der allerede i den hedenske Tid har været Kultuskredse, ved man intet sikkert om. Heller ikke ved man, om disse havde faste Grænser, eller som paa Island en Mand kunde vælge mellem flere. En saadan Inddeling kan dog i mange Tilfælde ikke falde sammen med de nuværende Sogne, thi mange af disse, særlig de smaa, er sikkert oprindelig udsondrede fra andre Sogne.

Jylland var i Middelalderen delt i Sysler, som hvert havde sit Ting, og hvis Grænser man kender, enkelte af deres Navne, f. Eks. Vendsyssel, er endnu benyttede. Det vides ogsaa, at der paa Sjælland har været *Sysler*, men

hvor mange der fandtes af dem vides ikke, endnu mindre Kundskab har man om deres Grænser. Sognene er atter delt i Ejerlav, bestaaende af en By eller af en eller flere Ene-stegaarde. Desuden findes der nu nogle Skove, der er særlig matrikulerede. Tidligere fandtes der mange Steder, f. Eks. ogsaa i Præstø Amt, en Del Overdrev, der var fælles for flere Byer, de var ikke sjældent mere eller mindre begroede med Skov.

Herredet var foruden i Sogne tidligere ogsaa delt i mindre Dele, der bar Navne som *Treding*, *Fjerdings*, *Setting* o. s. v., men uden for disse Inddelinger har, muligvis alt fra gammel Tid af, ligget mindre Omraader, der havde deres eget Ting, og kaldtes *Birker*. Senere blev ogsaa Købstæderne udsondrede fra Herredet som egne Jurisdiktioner.

Præstø Amt bestaar nu af 7 Herreder, nemlig Stævns, Bjæverskov, Fakse, Tybjerg, Hammer, Baarse og Møenbo Herreder. Tidligere var Møen delt i 2 Herreder, Øster og Vester Herred. Disse Herreders Omraader er hovedsagelig de samme som i Middelalderen; størst er Forandringen der, hvor tidligere et Sogn var delt imellem flere Herreder. Da Herredernes gamle Omraade bedst er bevaret i gejstlig Henseende, et eller flere Herreder danner et Provsti, er det nærmest de gejstlige Herreder, man nu benytter. Men i kirkelig Henseende har man i Reglen regnet hele Sognet til det Herred, hvor Kirken ligger. Paa denne Maade er det gaet til, at Toksværd Sogn nu henregnes til Hammer Herred, skønt det tidligere var delt mellem Hammer, Baarse og Tybjerg Herreder. Hvad Navnet Herred betyder, er der skrevet meget om, men dette Spørgsmaal skal ikke berøres her.

Der er i Nutiden stor Forskel paa Herredernes Størrelse, skønt Jorden i Amtet dog ikke er saa meget forskellig. Baarse Herred er det største med et Areal af 338 km² eller lidt over 6 Kvadratmil, Tybjerg Herred det mindste, det er 181 km² eller ca. 3,3 Kvadratmil. Men da Møen var delt i 2 Herreder, var de de mindste i Amtet, Øen er nu 231 km² eller lidt over 4 Kvadratmil. Øster Herred var vist lidt større end Vester Herred. Dettets Areal har altsaa været ca. 2

Kvadratmil. Og gaar man tilbage i Tiden, finder man den samme Forskel, skønt man fra Fortiden kun har Oplysning om det dyrkede Areal. Undersøger man det dyrkede Areal i 1682 og Hartkornet efter Matriklen 1688, finder man ogsaa, at Baarse Herred er det største og Tybjerg det mindste i den sjællandske Del af Amtet, baade med Hensyn til det dyrkede Areal og Hartkornet. I Baarse Herred var 21,490 Tdr. Land under Plov, i det sidstnævnte Herred 12,645 Tdr. Land. Og gaar man tilbage til Middelalderen, vil man finde, at paa Valdemar Sejrs Tid var ifølge Kong Valdemars Jordebog Baarse Herred ansat for 330 Plove, Tybjerg Herred for 280 Plove, men baade Fakse og Bjæverskov Herreder var da mindre end dette, det sidste var det mindste med 228 Plove. Møen var ansat til 239 Plove, Herrederne her var altsaa kun halvt saa store, som det mindste af de øvrige Herreder i Amtet. Efter nogles Anskuelse skulde et Herred være 120 Bol, men vi kender desværre ikke det fulde Bolantal for noget Herred. Dog kendes fra Præsteindberetningerne fra 1651 og 57 og fra Markbøgerne Bolene fra nogle Byer, og deraf kan man gøre et Overslag over nogle af Herredernes Bolantal. Stævns Herred synes efter de kendte Bols Gennemsnitsstørrelse at have haft over 120 Bol, muligvis ca. 150—160. I Baarse Herred, hvor man dog kender færre bolskiftede Byer, synes der at have været endnu ere Bol, maaske henved 200. Dette Herred synes altsaa fra Oldtiden af at have været større end de andre. Muligvis kommer det af, at der i Herredet fra gammel Tid af var en Del Byer og Gaarde, der tilhørte Kronen eller Kongen og udgjorde særlige Birker, Stensby, Jungshoved og Risby Birker.

Hvor gamle Herrederne er, ved man ikke noget bestemt om, lige saa lidt kender man noget til, om de Grænser, som de havde i Middelalderen, er de oprindelige eller senere fastsatte. Man har paastaet, at den paa Sjælland almindelige Tingdag Torsdag skulde stamme fra Oldtiden, Tinget holdtes under Tors Beskyttelse og holdtes derfor paa hans Dag. Men i det øvrige Land var Torsdag ikke mere benyttet til Tingdag end de øvrige Dage i Ugen. Men det kan

ogsaa være, at denne Dag er bievat valgt, fordi den var Dagen efter den Dag, som Landstinget holdtes paa, nemlig Onsdag. Af samme Grund har man muligvis ofte valgt Fredag til Tingdag for Birkerne, der var mindre Omraader af Herredet. Endelig har de sidst opstaaede Jurisdiktioner, Købstæderne, faaet Tingdag om Mandagen, idet man formentlig ikke her vilde vælge Lørdag til Tingdag. De forskellige Tingdage kan altsaa godt være fastsatte af Hensyn til Tingenes Rang og Alder.

Herredsgrænserne faldt ikke altid sammen med Sognegrænserne, Toksværd Sogn var delt mellem 3 Herreder, i Nabsognet Olstrup laa Kirkebyen i Hammer Herred, medens Holmegaard laa i Tybjerg Herred. Udby hørte til Baarse Herred, medens Grumløse tidligere hørte til Hammer Herred. Mange flere Eksempler kan nævnes og vil blive omtalte i det følgende. I enkelte Tilfælde synes Herredsgrænsen at have gaaet igennem en Landsby eller dens Marker. I saa Tilfælde synes en Aa at have været Grænsen. Fra Præstø Amt haves netop et Eksempel herpaa. Toksværd Sogn opføres i en Tiendeliste i Roskildebispens Jordebog fra 1370 under Hammer Herred, medens Biskoppens Gods (exactio) Toksværd nævnes under Tybjerg Herred*). I et Skøde til Peder Oxe, dat. 19. Januar 1558, faar denne af Kongen Gods i Tybjerg Herred, Toksværd Sogn og By, formentlig Biskoppens tidligere Gods. Ligeledes nævnes i Vordingborg Lens Extraskattemandtaller Byen under Tybjerg Herred. Nu regnes Byen og Sognet til Hammer Herred, rimeligvis alene fordi Kirken og maaske Præstegaarden, der ved en Aa er adskilt fra den øvrige By, har ligget i dette Herred. I det hele taget synes man at have valgt Aaer til Grænse mellem Herrederne, Køgeaa mod Nord, mellem Bjæverskov og Ramsø Herreder, Præmaaen mellem Bjæverskov og Stævns Herreder, en lille Aa Herredsbæk har endog faaet sit Navn af, at den skiller 2 Herreder Fakse og Baarse fra hinanden. Endelig danner Susaa omtrent fra sit Udspring og til sin Munding

---

*) Scr. Rer. Dan. VII, 113 og 124.

Grænsen for Tybjerg Herred. Herrederne i Amtet grænser alle til Havet med Undtagelse af Tybjerg Herred, som dog støder op til Susaa, der maa have været sejlbar for Datidens Skibe et Stykke af sit Løb.

Inddelingen af et Herred i Fjerdinger eller andre Underafdelinger er utvivlsom gammel. Den ældste Efterretning, som man har om dem, stammer her fra Amtet, idet Biskop Eskild af Roskilde 1135 gav til det Kloster, som senere kaldtes Skovkloster, Bispetienden af en hel Fjerding i Tybjerg Herred. Ifølge Roskildebispen Jordebog fra ca. 1370 havde Skovkloster her Tiende af St. Mortens og St. Peders Sogne og af det nu under Herlufsholm Sogn lagte Vridsløse Sogn. Da Herredet 1370 omfattede 16 Sogne ialt, har Fjerdingen langt fra udgjort en Fjerdedel af Herredet. Om tre andre Herreder Stævns, Baarse og Hammer erfarer man af Lensjordebøgerne fra det 16. og 17. Aarhundrede, at de var delte enten i Settinger eller Tredinger. Ifølge et Jordebogs-egnskab fra 1492 bestod Stævns Herredet da af 6 Settinger nemlig Strøby, Arnøje, Torøje, Frøslev, Lillehedinge og Skørpinge Setting. Nogle Gaarde i en By kunde godt høre til en Setting, andre til en anden, saaledes hørte nogle af Gaardene i Lillehedinge til Skørpinge Setting. Undertiden hørte Gaarde og Byer, der laa langt fra hverandre, til samme Setting, saaledes Gaarde i Holtug til Frøslev Setting og Gaarde i Sigerslev til Torøje Setting. I Regnskabet er alle Selvejrbønderne opførte hver med en Afgift. Dette er derimod ikke Tilfælde med Jordebogen fra 1609 og de følgende Jordebøger. Her anføres for hver Setting, hvis Navne er de samme som i 1492, forskellige Ydelser, ikke ganske ens for de forskellige Settinger, og nogle af disse gav forholdsvis mere af een Ydelse end en anden. Derimod anføres de enkelte Bønder slet ikke. Det var ogsaa Tilfældet i andre Herreder, at nogle Ydelser var lignet paa Tredingen eller Fjerdingen og ikke paa de enkelte Bønder, men Selvejerne er da tillige hver sat for en Afgift. Saaledes var det ogsaa Tilfældet i Baarse og Hammer Herreder. Muligvis har disse Underafdelinger af Herredet egentlig været

Skattelæg. Først senere er man gaaet over til at opkræve Afgiften af de enkelte Bønder. Ofte er der dog blevet flere fælles Ydelser tilbage, som Bønderne da selv har fordelt mellem sig efter gammel Skik og Brug.

I Hammer Herred nævnes i et Jordebogsregnskab fra 1513 3 Tredinger, Bønderne betalte hver en Afgift, men gav tillige under et forskellige Ydelser, særlig Kør og Honning. I Jordebogen for 1611 opføres derimod 4 Tredinger, den nye tilkomne er Sallerup Treding, men de Gaarde, der hørte til denne, synes først at være komne under Kronen efter Reformationen, Sallerup By tilhørte Skovkloster og Resten af Tredingen var vistnok tidligere Bispegods. Der betaltes heller ikke af denne Treding, som af de andre, nogen fælles Afgift. I Baarse Herred var der ifølge den gamle Jordebog fra 1513 ligeledes Tredinger, men hvor mange der var fremgaar ikke klart af den. Derimod nævnes i Jordebogen fra 1611 5 Tredinger i Herredet, nemlig Baarse, Ørslev, Kallehave, Stensby og Bakkebølle, der hver gav en fælles Afgift. De fire sidste Tredinger hørte imidlertid helt eller delvis under Stensby Birk, saa her foreligger særlige Forhold. De Bønder, der her deltog i Fællesafgifterne var næppe Selvejere alle sammen. I nogle af Tredingerne fandtes der vist ingen af dem. Men en stor Del af Godset her var Kron-gods fra gammel Tid af, og for Bønderne paa dette er maaske den gamle Form for Afgiften blevet bevaret. Mærkeligt er det, at Selvejerne i Ørslev hørte under Stensby Birk og ikke under Herredet. I et Dokument fra 1320*) nævnes Brytherups (Brøderup) Fjerdings med hvad dertil hører, den ejedes af Hr. Morten Dues Arvinger. Godset, som den omfattede, ligger nu i Snesere og Everdrup Sogne. Her synes ikke at kunne være Tale om en Herreds fjerdings, snarere en Fjerdedel af et mindre Omraade, f. Eks. et Sogn, men det omtalte Gods ligger nu i alt Fald i 2 Sogne. Om Fjerdinger i de øvrige Herreder Bjæverskov, Fakse og dem paa Møen ved man intet.

Det er egentlig først efter 1660, at man ophører at vide

---

*) Repert. Nr. 1307.

Besked med Herredernes gamle Grænser, og Aarsagen er dels den, at flere Herreder sammenlægges til en Jurisdiktion, dels at der oprettes en Del kongelige og andre Birker, der omfatter Dele af flere Herreder. Derfor havde man nu ingen Interesse for de gamle Herredsgrænser mere. Kun i gejstlig Henseende var det anderledes, her bestod Provstierne af eet eller flere af de gamle Herreder, og det hele Sogn regnedes til det Provsti eller Herred, hvor Kirken var beliggende. Derfor følger Herredsgrænserne nu som Regel Sognegrænserne.

Om de gamle Herredsgrænser faar man Oplysning af gamle Dokumenter og Skøder, af Lenenes Jordebøger og Ekstraskattemandtaller og af Matriklen af 1688, særlig af Markbøgerne og Eng- og Skovtakseringsprotokollerne. Endvidere indeholder Roskildebispens Jordebog fra 1370 Oplysninger om hvilke Sogne, der hørte til hvert Herred, og i hvilke Herreder Biskoppens Gaarde og Gods laa. I det følgende skal gives Oplysning om de gamle Herredsgrænser, saavidt de endnu kan udredes.

Stævn's Herred omfattede 1730 12 Sogne, nemlig: Strøby, Magleby, Holtug, Storehedinge, Lillehedinge, Højrup, Frøslev, Havnlev, Lyderslev, Smerup, Hellested og Varpelev Sogne og disse henregnes alle endnu til Herredet*). Men dette har ogsaa en naturlig Grænse i Tryggevælde eller Pramaaen.

Bjæverskov Herred omfattede 1370 ligeledes 12 Sogne, nemlig: Himlingøje, Lidemark, Volderslev, Gørslev, Bjæverskov, Herfølge, Vallø, Taarnby, Haarlev, Enderslev, Vraaby og Sædder Sogne. Lellinge Sogn henregnes i Biskoppens Jordebog til Ramsø Herred. I Markbogen henføres dog Lellinge By til Bjæverskov Herred, og om Lellingegaard, der ligger Nord for Køge Aa, hedder det der, at den og en Del af dens Mark er beliggende udi Ramsø Herred og en Del i Lellinge Sogn i Bjæverskov Herred. I dette Herred laa ligeledes Gammel Køge By. Herredet er for det meste begrænset af Aaer, mod Nord Køge Aa, mod Øst Tryggevælde Aa, og

---

*) Der tages her intet Hensyn til nye, i de sidste Aarhundreder oprettede Sogne.

mod Syd en Aa, der løber mellem Store og Lille Lindet. Nu henregnes dog Turebylille og Skovene ved den til Fakse Herred og Tureby Sogn, hvorledes det har været tidligere vides ikke, denne Strækning har maaske da været Skov og Overdrev. Mod Vest skilles Herredet ligeledes ved nogle Smaaaaer fra Ringsted Herred.

Fakse Herred bestod 1370 af 10 Sogne, nemlig: Kongsted, Roholte, Fakse, Spjellerup, Alslev, Karise, Øster Egede, Ulsø, Dalby og Tureby Sogne, og disse Sogne hører endnu til Herredet. Dog regnes Rønnede, der tidligere hørte til Kongsted Sogn, nu til Vester Egede Sogn og henregnes tilligemed dette til Tybjerg Herred. Endvidere synes Herregaarden Sparresholm, der tidligere hed Paddeborg, at have hørt til Kongsted Sogn og Fakse Herred. Dette siges i alt Fald i Skødet fra Kongen til Jens Sparre paa de 3 Gaarde, som Gaarden da var delt i. Desuden siges 1387 3 Gaarde i Størlinge at høre til Fakse Herred*), Størlinge, hvor der 1610 var en Selvejer, hørte da til Hammer Herred, medens Sparresholm nu hører til Toksværd Sogn og regnes til Hammer Herred. I Markbogen siges det dog, at den hører til Baarse Herred. Det er muligt, at den har hørt til Fakse Herred, da den ligger lige udenfor dets Grænse, derimod har Størlinge sikkert aldrig hørt til dette Herred, da den ligger et Stykke fra Grænsen og er skilt fra det ved Byer, der forhen hørte til Baarse Herred. Særlig gælder det Selvejergaarden her, der hørte under en af Hammer Herreds Tredinger og betalte Afgifter i Fællesskab med denne. Dette Herred har ikke saa udprægede Grænser som de forrige, dog dannes disse mange Steder af Aaer og Bække. En lille Bæk kaldes endog Herredsbækken, fordi den paa en kort Strækning ved Landevejen til Vordingborg danner Grænsen mellem Fakse og Baarse Herreder.

Tybjerg Herred bestod 1370 af 16 Sogne, nemlig: Vester Egede, Aversi, Tybjerg, Sandby, Vrangstrup, Tyvelse, Næsby, Bavelse, Glumsø, Skelby, Herlufmagle, Rislev, Fensmark,

---

*) Repert. Nr. 3590.

St. Mortens og St. Peders i Næstved samt Vridsløse Sogne. Det sidste Sogn er nu gaaet ind under Herlufsholms Sogn og henregnes tillige med dette til Øster Flakkebjerg Herred, det bestod af den Del af det, som ligger Øst for Susaa. Til St. Peders Sogn i Næstved hører nu Byen Grimstrup Vest for Susaaen, men denne By synes tidligere at have hørt til Flakkebjerg Herred*). Endvidere har Herregaarden Holme-gaard hørt til Tybjerg Herred, den siges 1361, da den kun kaldes Holme, at ligge i dette Herred**), og til dette henregnes den ogsaa i Engtakseringsprotokollen. Desuden har som foran omtalt en Del af Toksværd By hørt til dette Herred. Ligeledes Ravnstrup og Gødstrup i Toksværd Sogn, og maaske ogsaa Boserup, der i Kronens Mageskifte med Peder Oxe, dat. 19. Januar 1558, siges at ligge i Tybjerg Herred, men i Skødet paa Gisselfeldt 1561 til von Dohna i Baarse Herred. Hvis denne By har hørt til Tybjerg Herred, har der været Forbindelse mellem Vester Egede Sogn, der nu ligger skilt fra det øvrige, og dette. Der omtales 1464 en By eller Gaard Storbeth i Vester Egede Sogn i Baarse Herred, som nu ikke mere eksisterer. Ligesaa synes Denderup (nu et Skovvænge) i samme Sogn at have hørt til Baarse Herred***). Grænsen for Tybjerg Herred dannes for største Delen af Susaaen. Dog har Hæsedede, der ligger Syd for denne, fra gammel Tid af hørt til Ringsted Herred.

Hammer Herred omfattede 1370 følgende 14 Sogne: Olstrup, Rønnebæk, Vejlø, Næstelsø, Mogenstrup, Vester Egesborg, Hammer, Lundby, Køng, Sværdborg, Kastrup, Toksværd, Bøgesø og Risby Sogne. Af disse er de 2 sidste nu nedlagte og opgaaede i henholdsvis Everdrup og Baarse Sogne i Baarse Herred. Om Toksværd By er foran talt. Af Sognet hørte de 3 Byer Boserup, Gødstrup og Ravnstrup til Tybjerg Herred, medens Sparresholm muligvis først har hørt til Fakse Herred og senere til Baarse. Til dette

*) Kronens Skøder I, 66.

**) Ældre danske Arkiv Registraturer IV, 105.

***) Kronens Skøder I, 83.

Herred hørte desuden af Toksværd Sogn Dysted, Nørre Tvede, Ravnsbjerg og Sørup. Af Everdrup Sogn hørte Størlinge og Bøgesø til Hammer Herred. Ogsaa længere Syd paa er der foregaaet mindre Forandringer i Herredsgrænsen, idet Grumløse, der i Roskildebispens Jordebog regnes til Hammer Herred, nu henhører til Baarse Herred, hvor Kirkebyen Udby ligger. Endnu 1682 henregnedes Byen til Hammer Herred. Til dette henhørte i Middelalderen ogsaa Risby og Fæby*), senere kom den sidstnævnte By til Stensby Birk, hvad maaske er Grunden til, at den ikke saasom Risby 1682 i Markbogen henføres til Hammer Herred. Ligesaa hørte Knudsby i Vordingborg Sogn ifølge Lensjordebøgerne til Hammer Herred.

Til Baarse Herred hørte 1370 13 Sogne, nemlig: Baarse, Everdrup, Snesere, Beldring, Skibbinge, Jungshoved, Allerslev, Udby, Ørslev, Vordingborg, Øster Egesborg, Mern og Skaaningehavn (Kallehave) Sogne. Af Everdrup, Baarse, Udby, Ørslev og Vordingborg Sogne hørte dog en eller flere Byer til Hammer Herred, og desuden hørte af Toksværd og andre Sogne nogle Byer til dette Herred, hvilket alt tidligere er omtalt. Disse to Herreder Hammer og Baarse har en Form, der er ikke saa lidt længere, end den er bred, og nogen naturlig Grænse er der ikke mellem dem. Man skulde tro, at det havde været mere bekvemt at lade Grænsen gaa i Øst og Vest end i Nord og Syd.

Møens Herreder anføres ikke i Roskildebispens Jordebog, men af Markbøgerne og Engtakseringsprotokollerne ses det, hvilke Sogne og Byer der hørte til hvert Herred. Til Vester Herred hørte Fanefjord og det nuværende Damsholte Sogn, samt af Stege Landsogn den Del, som ligger syd for Stege Nor. Resten af Sognet, Udby, Hovedskov og Slottets Ladegaard hørte derimod til Øster Herred., dog henfører Markbogen den sidste Gaard til Vester Herred. Formodentlig har Ulvehale ogsaa hørt til Øster Herred. Øen Niord hørte 1610 til Jungshoved Birk, men har vel ogsaa hørt til

*) Ældre danske Arkiv Registraturer 1, 127.

dette Herred, hvortil ogsaa de øvrige, østlige Sogne hørte, nemlig Magleby, Keldby og Østerborg (Borre) Sogne.

Af ældre kongelige Birker fandtes der 3 i Amtet, nemlig Stensby, Jungshoved og Risby Birker. Stensby nævnes i Kong Valdemars Jordebog som kongeligt Gods ligesom Jungshoved. Til Stensby Birk hørte en Del af det gamle Konge- og Krongods i Omegnen af Vordingborg, f. Eks. Stensved, Stensby, Masnedø, Ørslev, Kallehave og Farø, der alt nævnes i Jordebogen, desuden Langebæk, Vestenbæk, Bakkebølle, Vintersbølle, Nyraad, der maaske er Byer anlagte i Stensved, og Fæby m. m. Til Jungshoved Birk hørte bl. a. Jungshoved, Viemose, der omtales i Jordebogen, samt desuden en Del Byer i Omegnen af Jungshoved Slot samt Øen Niord. Risby Birk bestod vist kun af Byen Risby, der helt eller delvis erhvervedes til Kronen af Valdemar Atterdag, det var en Tid et særligt Len, men blev senere lagt under Vordingborg Len. Formodentligt er Birket saa blevet nedlagt, thi det omtales ikke i det 17. Aarhundrede, og Risby henhørte til Hammer Herred. Derimod bestod de 2 andre Birker, indtil det Vordingborgske Rytterdistrikt blev oprettet. Det gamle Bispegods, som fandtes her, hørte under Baarse Herred.

Af gejstlige Birker fandtes der muligvis et eller to, det ene paa Øen Gaunø. Da Hans Johansen Lindenov 16. Febr. 1584 fik Skøde paa Øen, fik denne Lov til at beholde sit eget Retterting, som maaske stammer fra den Tid, her var et Kloster. Muligvis har ogsaa Skovkloster haft sit eget Birk, i alt Fald fik Herluf Trolle, der ved Mageskifte den 1. Juli 1560 havde erhvervet det gamle Skovkloster, som han derefter kaldte Herlufsholm, med den største Del af dets Gods, den 8. Juli s. A. fri Birkeret i Skovkloster Sogn, hvortil bl. a. skulde tilhøre hans Gods i Vridsløse, Holsted o. s. v. Dette var det første adelige Birk i Amtet, det næste var det, som Peder Oxe til Gisselfeld 22. Maj 1567 fik oprettet af Braaby Sogn i Ringsted Herred, og hvortil tillige hans Tjenere i Ulsø, Haslev, Vester Egede og Toksværd Sogne maatte høre. Det tredje adelige Birk var Gaunø Birk, som

foran er omtalt. Det fjerde og sidste adelige Birk, der oprettedes her i Amtet før 1660, var Turebygaard Birk, idet Henrik Gøye, der 1. Okt. 1604 ved Mageskifte erhvervede denne Gaard af Kronen, samme Dag fik Birkeret over alle de Bønder i Fakse, Bjæverskov, Ramsø og Ringsted Herreder, som Kongen havde tilskiftet ham med Ret til at lægge et Birketing ved Turebygaard.

Foruden Herrederne og Birkerne er der i Amtet nogle Købstæder, som før havde deres egen Jurisdiktion, nemlig Storhedinge i Stævns Herred, Næstved i Tybjerg Herred, Præstø i Baarse Herred, Vordingborg, som i K. V. J. ligeledes opføres under dette Herred, og Stege, som maaske har hørt til Øster Herred paa Møen. Tidligere var Borre i Møens Øster Herred ligeledes en Købstad, ligesaa Gammel Køge, der laa syd for Køge Aa i Bjæverskov Herred.

Hvert Herred og Birk og hver Købstad havde tidligere sit eget Ting, hvor Retstrætter og Retshandlinger afgjordes. Tinget holdt man i Oldtiden og Middelalderen, da Folk var mere vant til udendørs Liv end nu, altid under aaben Himmel, selv om man dog undertiden i meget slet Vejr søgte Ly i en nærliggende Gaard eller Kirke. Ofte synes man at have valgt Tingstedet ved en Høj, for at Folk i Frastand kunde se, hvor det var, undertiden holdtes det dog ogsaa i en Lund og i Købstæderne vel i Reglen paa Torvet. Meget behøvedes der ikke til et Ting, 4 Tingstokke, og nogle Sten, hvorpaa de hvilte, samt desuden en Sten, der kaldtes Tyvestenen, hvorpaa den anklagede sad. Paa de fire Tingstokke sad Herredsfogeden og de 12 Stokke- eller Tingmænd, der skulde repræsentere Herredets Befolkning og desuden vidne om det, der foregik paa Tinget. I Birkerne var der muligvis færre Tingmænd, saaledes havde Stensby Birk ifølge et Tingsvidne fra 1597 kun 6. Desuden hørte til Tinget ogsaa en Skriver og de Mænd, der skulde medforsegle Dokumenterne. Indenfor Tingstokkene foregik Skødninger og andre Retshandlinger. Det almindelige Folk maatte staa op eller finde sig en Siddeplads, hvor det bedst kunde. Tinget skulde ifølge Eriks

sjællandske Lov holdes paa det Sted, som Kongen og Herredsmændene havde vedtaget, og det maatte ikke forandres uden de sidstes Tilladelse. Senere fik eller tiltog Kongen sig Ret til at bestemme Stedet og den Dag, paa hvilken Tinget skulde holdes. Om de Steder, hvor Tinget holdtes i Middelalderen, ved man ikke stort andet end, hvad Marknavnene fortæller os, senere faar man undertiden nogen Oplysning om Tingstedet af de Breve, som Kongen udstedte, naar det skulde flyttes.

Kongens Gaard inden Herredet nævnes i de gamle sjællandske Love og kan endnu paavises i flere af de Byer, som Herrederne har faaet Navn efter. I Bjæverskov var en større Gaard, et Ornummebol, der kan have tilhørt Kongen, paa Byens Mark nævnes nemlig i Markbogen fra 1682 Kongschous Aas og paa orig. Kort Nr. 1 i Matrikulsarkivet Kongsnæs Agre. I Baarse var der ligeledes et Ornummebol, i denne By ejede Kongen ifølge Kong Valdemars Jordebog Gods. I Hammer var ogsaa et Ornummebol, men dette tilhørte Roskildebispens. I Tybjerg findes fra gammel Tid af Tybjerggaard, som dog ikke vides at have tilhørt Kongen. Heller ikke vides noget om en Kongsgaard i Fakse. Paa Bjæverskov og Baarse Marker findes Marknavne, der minder om, at der her en Gang er blevet holdt Ting, saa Tinget kan undertiden være blevet holdt i Nærheden af Kongsgaarden.

I det følgende skal gives en Del Oplysninger om Tingsteder og om Steder, hvor Tinget kan være holdt. Ligeledes skal gives Oplysning om de Steder, hvor Galger har været rejst, skønt disse maaske ogsaa kunde rejses paa andre Steder end ved Tingstedet.

I Bjæverskov Herred og By fandtes ifølge Markbogen i Tingebyers Mark, Nørre Tingebyers Aas og Tingebyers Aas, paa orig. Kort Nr. 1 i Matrikulsarkivet findes anført Tingebyers Agre liggende Sydvest for Byen. I Sognet findes nu en Tybjerggaard. Her har Tingstedet formodentlig en Gang været, dog maa det allerede i Middelalderen være blevet flyttet til Herfølge, thi 1307 bruges i Sorø Gavebog Udtrykket

„in Placito Herfygle“*). Her holdtes det endnu 1466; thi fra 1. Maj d. A. haves et Tingsvidne udstedt „paa Bjæverskov Herreds Ting i Herføgell“, i hvilken By da ogsaa Herredsfogeden boede. I Sognet ligger nu en Gaard kaldet Tinggaard. I Markbogen nævnes i Herfølge Kirkemark Galle-Aasen, og i Nabobyen Vidskøvles Bøgeskovmark Galle Agerne. Hvor længe man holdt Ting her vides ikke. Endvidere findes nu i Haarlev Sogn en Tingbjerggaard, men noget Tingbjerg nævnes ikke i Markbogen.

Fakse Herreds Ting siges 1588 at have ligget af Arilds Tid imellem Fakse og Værløse ved en Stendysse paa et Sted, som kaldtes Skudelege. Derfra var det flyttet til Fakse; men nu skulde det atter flyttes tilbage til sit gamle Sted, fordi der i Byen fandt megen Uskikkelighed Sted med Drukkenskab og udi anden Maade. Muligvis er dette ikke blevet til noget, thi 12. Juli 1609 befalede Kongen, der havde bragt i Erfaring, at der i Fakse, hvor Herredstinget holdtes, øves stor Gudsfortørnelse, Slagsmaal og anden ond Tingsæd af drukne Folk, som kommer til Tinget, alt til stor Besværing for den menige Mand, at Tinget straks skulde flyttes fra Fakse og siden til Bedste for Herredsmændene henlægges til Gamlerup i Værløse Mark og Fang. I Markbogen for Værløse synes ingen Navne nævnt, der henviser paa, at her er blevet holdt Ting, derimod nævnes i Markbogen i Fakse Vesterskovmark Gl. Galles Agre og Steigl Agre, og paa orig. Kort Nr. 1 findes Syd for Byen anført Store og Smaa Steil Agre.

Herredstinget for Stævns Herred synes 1415 at være holdt i Heddinge, som vel er Storehedinge**), og her holdtes det endnu 12. Juli 1609, da Lensmanden fik Ordre til at flytte det til et Sted, kaldet Kidtshøj udenfor Kongskovs Grøft. Aarsagerne til Flytningen var de samme, som er omtalt under Fakse. Men andre Steder paa Stævns har man maaske ogsaa holdt Ting. I Markbogen for Hellested omtales i Nørremarken Tinghøes Agre og Tinghøjs Stumper, og i Trap berettes om

*) Scr. Rer. Dan. IV, 511.

**) Repert. Nr. 5503.

de nu sløjfede Tinghøje ved Byen I Frøslev findes nu en Tinghøjgaard, i Markbogen nævnes dog ikke nogen Tinghøj, derimod i Storemarken Tingel Røgel, som maaske kan have noget med Tinget at gøre. I samme Mark nævnes i Markbogen en Aas Herridtzberg, men om der er nogen Forbindelse mellem dette Navn og Herredet er ikke let at sige. I Lundby i Hammer Herred fandtes forøvrigt ogsaa et Bjerg af samme Navn. Endvidere nævnes i Markbogen for Smerup en Hangehøj, men dette Navn gaar maaske tilbage til den hedenske Tid og antyder maaske, at her har været en hedensk Offerplads maaske for Odin, til hvem de hængte blev viede.

Fra Tybjerg Herred haves faa Efterretninger om Tingsteder. I Tybjerglille Bankevang nævnes i Markbogen Galle Styckerne, paa Træløse Mark nævnes Galle Banchen, og i Vrangstrup Østermark nævnes ligeledes i Markbogen Tyfve Steen Aassen. Ellers vides intet om Tingsteder i dette Herred.

Hammer Herreds Ting har man muligvis en Gang holdt omtrent paa Grænsen af Svinninge og Over Vindinge Marker; thi her findes flere Marknavne, der tyder derpaa. I Markbogen nævnes i Svinninge Klarskovvang Galle Jyden, Tingjyden og Tingraad, og paa orig. Kort Nr. 1 findes anført Ting Gyder, Galge Gyder, Tingparter og Tingskifter. Paa orig. Kort Nr. 1 over Vindinge nævnes Gamle Galde Agre og Galge Mose. Endvidere finder man i Herredet ifølge Trap ved Myrup i Vester Egesborg Sogn en Stejlehøj, samt ved Vejlø en Tinghøjgaard foruden en Herrisbjergs Aas i Lundby Vestermark. Paa Gavnø, som var et eget Birk, nævnes 1682 i Gallemarken, der tidligere havde tilhørt Byen Gavnø, men nu var lagt under Hovedgaarden, Galgeagre.

I Baarse Herred synes Tingstedet at have været ved Herredsbyen i Byens Galgemark sydøst for Byen ved Aæn. Her fandtes en Del Navne, som mindede om det tidligere Tingsted. I Markbogen nævnes bl. a. Gall Aggere, de Stycker ved Tinget, de Stycker offuer Tingweyen o. s. v., paa orig. K. Nr. 1, der er det originale Udskiftningskort findes bl. a. anført Tinghøys Agre, Tyve Steens Agre, Galge Banke Agre o. s. v., alt liggende sydøst for Byen. Men desuden

nævnes længere mod Nord, syd for Vejen til Risby, ogsaa nogle Tyve Steens Agre. Det er muligt, at Herredstinget en Gang er blevet holdt her, eller at de har faaet Navn ved en Tilfældighed. Maaske har de Navn af, at man fra dem har kunnet se Tyvestenen ved Risby Birks Ting. Dette maa have været noget syd for Risby. Her findes paa Kortet Navnene Tingtved Agre og Tingtved Enge, i Markbogen for Byen nævnes ligeledes flere Ting Tvede Agre. Foruden disse nævnte Navne findes i Markbogen for Hadstrup anført Galle Støckerne. Men den Mark, hvori disse Agre fandtes Giedshaele Marken, stødte op til Risby Aa, der danner Skellet mellem Hadstrup og Barse Galgemark. I Kallehave Sogn findes nu en Gaard Tingbakkegaard, men da Sognet hørte til Stensby Birk, er det maaske dette Birks Tingsted, som kan have været her. Paa Stensby Mark fandtes forøvrigt 1682 en Mark kaldet Tingmark. Ligeledes nævnes da Tingholm og Gallebøeg Agere. Mod Nord i Herredet findes paa Snesere Mark et Galgebjerg, hvor der er fundet Menneskehoveder, i Markbogen nævnes Galnebjergs Agre, i samme Sogn paa Aaside Mark nævnes paa Udskiftningskortet Tinghus Agre*), som ligeledes findes nævnt i Markbogen. Hvis her er holdt Ting, maa det være i temmelig sen Tid, da Tinghuse næppe forekommer før end ind i det 17. Aarhundrede.

Angaaende Tingstederne paa Møen ved man kun lidt. Ifølge Paludan**) holdes Tinget for Øster Herred 1589 i Borre. Paa Keldbymagle Mark findes dog ifølge orig. K. Nr. 1 Tinghøyene, og i Markbogen nævnes i Byens Østermark Tinghøy Sand. Hvad Vester Herred angaar da nævnes i Markbogen i Damme Nørremark Steylebjergs Agre.

Om Birkenes Tingsteder er ogsaa talt i det foregaaende, oftest holdtes Tinget vel ved eller paa den Gaard, hvortil Birket hørte. Købstædernes Ting holdtes vel som omtalt i Reglen paa Torvet.

*) Peter Jensen, Optegnelser om Snesere Sogn 230, 234.

**) Paludan, Beskrivelse over Møen 1, 40.

Herredstingene holdtes i Middelalderen paa Sjælland som Regel om Torsdagen. Dog holdtes paa Møen Øster Herreds Ting i Middelalderen om Tirsdagen men 1629 om Torsdagen og Vester Herreds om Mandagen, medens Lands-tinget holdtes om Onsdagen. I det 16. eller 17. Aarhundrede blev Tingdagen ofte forandret, maaske af Hensyn til, at Ridefogeden i Lenene kunde møde paa alle Tingene i de Herreder, der var ham underlagte, i samme Uge. Saaledes blev ved aabent Brev af 4. Okt. 1596 bestemt, at Bjæverskov Herredsting skulde holdes om Torsdagen, Fakse Herredsting om Fredagen og Stævn's Herredsting om Tirsdagen, disse tre Herreder hørte til Tryggevælde Len. Fakse Herredsting, der ellers holdtes om Torsdagen, synes dog enkelte Gange ogsaa at være holdt om Lørdagen saaledes 1446 og 1471, derimod endnu i 1596 om Torsdagen. Tybjerg Herredsting holdtes endnu 1650 om Torsdagen. Hammer Herredsting holdtes 1486 om Torsdagen, men 1527 og senere om Mandagen. Tinget for Baarse Herred holdtes 1612 og senere om Tirsdagen. For Stensby Birk var Tingdagen 1597 om Lørdagen, men 1612 og 1651 om Fredagen. Jungshoved Birketing holdtes 1651 om Torsdagen. Turebygaard Birk havde 1626 Tingdag om Lørdagen og Herlufsholm Birk 1650 om Tirsdagen. For Risby, Gisselfeld og Gaunø Birker kender jeg ikke Tingdagen.

Købstæderne plejede at holde Ting om Mandagen, og det var ogsaa Tilfældet med dem her i Amtet undtagen Stege, hvis Byting 1629 holdtes om Fredagen.

Sognefogdens Rejse

til St. Helene Kilde.

Af *O. P. Jensen*, Vallø Højskole.

Om ved Aarene 1840—60 var Gaardfæster gl. Peter Jensen paa Nyhavegaarden i Vidskjølle Sognefoged for Herfølge Sogn — eller i al Fald for en Del af det. Han var barnefødt i Jersie et Par Mil Nord for Kjøge, men senere gift med Kristen Mortensens Enke, Karen, i Vidskjølle, med hvem han ved Ægteskabet fik Gaard og Grund. „Karen Per Jens“ — som hun derefter blev kaldt, var fra Højelse, og jeg mindes hende fra min tidligste Barndom som en temmelig høj, gammel Kone med lidt gnavne Træk i Ansigtet, aldrig saa jeg hende le eller være munter, og stadig klagede hun over Lændeværk. Sognefogden var en hel Modsætning til sin Kone, munter og mild, som gerne vilde have sig en Passiar — og som vi Børn paa Dyrehavegaarden kaldte „Farfar“ — af hvilken Grund véd jeg ikke, men Sognefogden følte sig meget glad ved den Titel og tog gærne imod den. Sognefogden var tillige en meget søgt Dyrlæge, saa der gik i Almindelighed et eller flere syge Kreaturer i Indhegningen omkring Gaarden og som ofte havde en Pose med lægende Urter hængende under Halsen. — Naar der ankom en syg Hest plejede Sognefogden at sige til Ældstekarlen paa Gaarden: „Giv den et Hornfuld“. Og dette dannede altid Indledningen til den senere Behandling. Hvor Sognefogden havde sine lægevidenskabelige Kundskaber fra, véd jeg

ikke — og de var vistnok ogsaa meget begrænsede og mangelfulde, men han havde megen Praksis — tog som oftest intet for sine Kure — og Kreaturerne blev helbredede eller døde — akkurat som i vore autoriserede Dage, hvor saadant „Kvaksalveri“ naturligvis ikke kan tillades — hverken overfor Mennesker eller Dyr. Men Sognefogeden var ikke alene en søgt Mand paa flere Omraader, men tillige ved sit milde Væsen en meget afholdt Mand paa Egnen — ja, endog paa fjernere Steder. Karen kom derimod ikke ret meget i Forbindelse med Omverdenen — ud over at gæste sin Søster paa Dyrehavegaarden og sine Slægtninge i Højelse og Egby; men dette havde maaske for en stor Del sin Grund i, at hun stadig havde Lændeværk — som Stiftslægen stod aldeles magtesløs over for. Nu havde hun rigtignok ogsaa flere Gange — sammen med Søsteren paa Dyrehavegaarden — været i Gavneskov ved Karise og krøbet gennem det hule Træ, men det havde heller ikke hjulpet — skønt ligesaa meget som Stiftslægens Piller.

Da skete det en Dag, at der kom en vidt berejst Bissekræmmer til Nyhavegaarden, og han fortalte, at alle andre svagelige Mennesker nu rejste til St. Helene Kirke og Grav i Nordsjælland, og at Masser af syge Mennesker var fuldstændig blevet helbredede ved at sove paa Helgenindens Grav og drikke af Kilden. Han havde selv været der og set et helt Læs af Krykker og Kæppe kastet i en stor Bunke, og det var alle de kunstige Lemmer, som de syge havde kastet fra sig efter Helbredelsen.

Det kunde Karen Per Jens ikke staa for, og nu fik Sognefogden ikke Fred, før han lovede at køre for hende op til denne Lægedomskilde. Det var nu heller ikke saa vanskeligt for hende at faa stemt Sognefogden for Turen — alt efter det gl. Ord: at „den er let at lokke, som gærne vil hoppe“; thi han havde al Tid god Lyst til at se sig om paa længere bortliggende Steder.

Nogle Dage før St. Hansdag kom de saa afsted — udrustet med en stor Madpose og Foder til Hestene for flere Dage. Det var jo i hine Dage som en hel Udenlandsrejse.

En smuk Junimorgen var de tidlig oppe paa Nyhavegaarden. Den store Dag var inde. Efter mange Formaninger til Karle og Piger om at være forsigtige med Ild og Lys og sørge godt for Kreaturerne, gled Vognen ud af Gaarden. Den store lange Rejse var begyndt.

Første Dag naaede vore Rejsende ikke længere end til Sognefogdens Hjemby, Jersie, hvor der var mange Frænder og Venner, han skulde hilse paa og tale med, men næste Dag gik Turen videre op langs Roskilde Fjord til Havelse Mølle — Nord for Frederikssund, hvor Sognefogden havde Bekendtskab, og hvor han og Karen overnattede, for saa at naa Maalet næste Dags Aften, St. Hansaften. Den Dag var de ogsaa tidlig oppe; thi de havde en lang Dagsrejse op forbi den store Arresø og gennem Tisvilde Hegn. Sognefogden, der havde et aabent Øje for Naturen, glædede sig meget ved at se dens forskellige Fremtoninger efterhaanden som de kom frem — medens Karen ikke havde megen Interesse derfor, — det forekom hende alle Steder, at der var langt lunere og pænere hjemme ved Nyhave.

Endelig et Par Timer før Solnedgang naaede de Maalet, men Karen blev helt forskrækket, da hun saa ud over det store Hav, som udbredte sig for deres Øjne. Der var ellers som et helt Marked. Hundreder af Mennesker vandrede frem og tilbage. Rundt om var der rejst Boder, hvor der var baade det ene og andet til Salg — det summede af Menneskestemmer baade nær og fjern.

Sognefogden og hans Kone havde saa godt som slet intet Kendskab til Stedets Historie, derfor var det meget velkomment, at en ældre Mand af Mængden (Sognefogden mente forresten, at det var en gammel Degn) stod op paa en Forhøjning og fortalte Sagnet om den fornemme Kvinde St. Helene, der for de mange Aarhundreder siden blev myrdet for sin kristne Tros Skyld, men af Bølgerne baaret til denne Strandbred, hvor hun havde fundet sit Hvilested — og hvor tillige en Kilde med Lægedomskraft var udsprungen. Sognefogden var meget optaget af Historien, medens Karen hele Tiden længtes efter at komme til at sove paa Graven

og drikke af Kilden for at kunne faa Ro i sine Lænder, som var bleven helt utilbens ved den lange Køretur.

Men der var stor Trængsel om Graven, thi alle vilde til. — Endelig blev der en lille beskeden Plads ledig, og Karen var ikke sen til at lægge sig ned paa Grønsværet og var nu meget spændt paa, at Øjeblikket nærmede sig, hvor hun kunde sige al sit Værk og Elende Farvel, men sove skulde hun, og det var der ikke megen Ro til, thi Sang og Musik, Tale og Raab lød fra alle Sider; dog eftersom hun var træt af den lange Rejse, slumrede hun ind et Øjeblik, men saa skulde andre til. Karen havde alt, mens hun hvilede paa Graven mærket Lindring i alle sine Lemmer, men da hun derefter gik til Kilden og fik et Bæger af Kildens friske Væld — ja, da følte hun sig stærk og kraftig som i hendes Ungpigedage — og kastede Kæppen hen i den store Bunke af Krykker og Kæppe, der laa ved Stien — og følte sig frisk baade paa Legem og Sjæl — og hvor følte hun sig tilmed taknemlig overfor den fromme Kvinde, der havde hjulpet hende, men ogsaa overfor den Bissekræmmer, der havde bragt hende paa de Tanker at rejse til St. Helenes Grav og Kilde.

Sognefogden vilde da ogsaa prøve Kuren, skønt han ikke fejlede noget, og han hvilede da ogsaa et Øjeblik paa Graven og drak af Kilden; thi han sagde: det kunde jo da aldrig skade — og saa havde han prøvet det med.

Nyhavefolkene redte sig nu Natteleje i deres store, grønne Rejsevogn, hvori der var rigelig med Halm — og sov sødelig til den lyse Morgen.

Men nu skyndte Karen paa Hjemrejsen. Hun begyndte at længes efter alt derhjemme — og skønt Sognefogden gerne havde blevet der lidt længere og set sig om paa Eggen, saa gav han alligevel efter for Karens indtrængende Opfordringer — og saa rullede de sydpaa, og Fjerdedagen var de atter hjemme — og da Folkene kom for at tage imod deres Husbond og Madmoder, da hoppede Karen saa rask ned af Vognen, saa de i høj Grad forbavsedes; men nu havde hun ogsaa sovet paa Helene Grav og drukket af Kilde.

At denne lange Rejse, — foruden at have bragt Helsen

ogsaa kastede en egen Glans over Sognefogden og hans Kone — er en Selvfølge — thi ingen i Byen havde været tilnærmelsesvis saa langt borte.

Og ved Lejlighed, naar Sognefogden sad i et godt Bylag, havde han god Lyst til at fortælle, hvad han havde oplevet paa denne berømmelige Fart.

Karens Lændeværk var — som nævnt — forsvundet ved hendes Besøg ved Helenes Grav og Kilde; men efter en halv Snes Aars Forløb begyndte Værket igen at indfinde sig, og det kom nu atter paa Tale at tage afsted til St. Helene; men da Karen imidlertid var blevet en ældre Kone, turde hun alligevel ikke rigtig vove den lange Rejse. Og den blev derfor aldrig gentaget; derimod var hun flere Gange ved det hule Træ i Ganneskov, og da hun fandt lige saa god Lindring ved sine Besøg der, som ved at søge Stiftslægen paa Vallø — saa holdt hun sig til Træet, tilmed da Karen var en økonomisk og sparsommelig Husmoder. Ja, saaledes hjalp man sig i fordums Tider.

Sagaskriveren Klaus Christoffersen Lyskander.

Af *O. P. Jensen*, Vallø Højskole.

Blandt de ældre Præster i Herfølge-Sædder Pastorat er næppe nogen mere almindelig kendt end Klaus Christoffersen Lyskander; men det gaar med ham som med Peter Syv i Hellested og flere andre Præstemænd, at man ved saa saare lidt om deres præstelige Virksomhed. Det er ikke som Præster og Ordets Forkyndere, at deres Navne har faaet Plads i vort Folks Historie, men hvad de har ydet paa andre Omraader — for Lyskanders Vedkommende er det paa Literaturens, som Digter og Historieskriver.

Klaus Kristoffersen Lyskander er født i Nørre Vram Præstegaard i Skaane 1558. Hans Drengaar faldt under den nordiske Syvaarskrig, der stærkest berørte den Landsdel, hvor han havde sit Hjem, og hvor Daniel Rantzau, Herluf Trolle og Otto Rud var Dagens Helte. Efter Krigen sendtes Klaus til det nærliggende Herridsvad Kloster, hvor en af de gamle Skoler endnu bestod, her gjorde han gode Fremskridt i de forskellige Videnskaber. Han havde en Beskytter i den mægtige og hæderlige Adelsmand Hans Skovgaard til Gundestrup, der laa i Nørre Vram Sogn. Denne Mand havde tidligere været kongelig Sekretær, men var nu Rigsraad og højtanskreven Mand hos Kong Frederik d. 2, saa han var jo nok i Stand til at hjælpe sin Sognepræsts Søn frem paa den studerende Bane. —

Lyskanders Studenteraar faldt ved den Tid, da Mænd som Niels Hemmingsen og Thyge Brahe vendte selv Udlandets

Blik mod Danmark. Efter Tidens Skik fremtraadte han som latinsk Lejlighedspoet; saaledes forfattede han en Bryllups-sang ved et adeligt Bryllup i Køge d. 20. September 1579. Han skrev ogsaa en Lovprisning paa latinske Vers over sit Fødeland Skaane, „det skønneste af alle danske Landskaber“. En Tid studerede han ved Universitetet i Rostock, og lagde sig da især efter Historie og Oldtidsvidenskab; men efter hans Hjemkomst fra Tyskland blev Præsteembedet i Herfølge-Sædder ledigt, og da der opstod Strid om Kaldretten mellem Søstrene Mette og Birgitte Rosenkrans til Vallø og Sognekæmændene, saa benyttede Kongen sig af Lejligheden og beskikkede Klaus C. Lyskander til det ledige Embede. Og saaledes blev „det ved Kilder og Lunde ynderige Herfølge“ Lyskanders Hjem, hvor han i over en Menneskealder syslede med Sagaskrivning og Digtning.

Et Par Aar efter Ansættelsen blev han tillige udnævnt til Provst i Bjæverskov Herred.

Det var medens Lyskander var Præst i Herfølge-Sædder, at „et forfærdeligt Huskors“ hjemsøgte og satte den gode By Kjøge i Oprør. Der holdtes Bøn rundt om i Kirkerne paa Egnen, at Gud vilde forbarme sig over Elendigheden. Lyskander maatte flere Gange afgive Vidnesbyrd, da nogle af hans Sognebørn var anklagede som Deltagere og Medskyldige i denne berygtede Sag.

I Aaret 1616 blev han udnævnt til „kongelig“ Historie-skriver, og han havde flere Forudsætninger for at kunde gøre dette Arbejde. Han havde en ualmindelig Gave til at behandle Sproget samt en meget stor Frembringelsesevne, men ved Siden heraf var han i en næsten utrolig Grad blottet for „kritisk“ Sans. Saaledes i sin Bog: „Danske Kongers Slægtbog“, hvor han fører den danske Kongeslægt helt op til Adam, idet han er Mand for at faa Saxos Kongerække og Bibelens Slægtsregistre sammenknyttede — og alt dette var i hans Øjne ikke løst Gætteværk, men sikker og og paalidelig Historie. Ved Udnævnelserne til Historie-skriver skete ingen Forandring i Lyskanders ydre Stilling, for saa vidt, som han fremdeles blev i sit Embede, men den forøgede

Løn satte ham i Stand til at holde en Kapellan. Som Digter staaer Lyskander som en at Tidens betydeligste — særlig som Lejlighedsdigter — saaledes skriver han om Mette Rosenkrantz, der paa den Tid lod det nuværende Vallø Slot opføre:

„Selv var hun en Frue mægtig og god
og holdt sig som en Ridder anstod
i Adfærd, Miner og Lader.
Hun havde og under det Kvindebryst
en Ridders Hjerter og største Lyst
I Dyder at følge sin Fader.

Hun bygde „slot Vallø“ hen op paa ny
over grønneste Skove, højt op i Sky,
med Taarn og rødeste Tinde;
med Sale og Galleri, Port og Bro,
som bliver til Gavn for dem, der skal bo,
og hende til evigt Afminde“.

Der er Fart i disse Linjer.

Medens Lyskander var Sognepræst i Herfølge, foregik der en Forandring, der ogsaa havde Indflydelse paa Præstens Stilling. —

Kongen overdrog nemlig i Aaret 1600 Oluf Rosensparre til Vallø (Søn af Bygherreinden) Patronatsretten til Herfølge Kirke. Rosensparre blev derved i flere Forhold Præstens Foresatte, der var nærmest til at paatale mulige Mangler eller lignende i hans Embedsførelse, og et Tilfælde af denne Art forefaldt i Aaret 1621. Ved en Forordning af 1592 var det blevet Præsterne strengt forbudt at modtage nogen Betaling, Skænk eller Gave for de Begravelser de udførte, hvilket jo kunde være en meget priselig Forordning.

Under Pesten 1619 havde imidlertid flere Sognebeboere i Herfølge paa deres yderste skænket en ung Stud til Kirken og Præsten som Testament. Lyskander kunde ikke modstaa Fristelsen til at modtage denne „Sjælegave“, som man i tidligere Tid vilde have kaldt det, og da Slægtningene ved Graven havde sagt, „at de havde gjort det til et Testament“ mente han sig ansvarsfri.

Kirkepatronen Oluf Rosensparre var imidlertid af en

anden Mening, og indberettede Sagen til Regeringen, da Rosensparre ønskede at høre Kongens Mening om Sagen, inden han skred til videre Paatale. Da Lyskander mærkede hvor farlig denne Sag kunde blive for ham — thi det gjaldt intet mindre end Embedsfortabelse — hvis han kunde overbevises om at have modtaget Betaling for at forrette Begravelser, — sendte han en udførlig Fremstilling af Sagen til Rosensparre, hvori han, idet han udtalte den stærkeste Fordømmelse over de Præster, som modtog Betaling for slige Forretninger, søgte at vise, at Testamenter altid havde været tilladte, og at de godkendtes i den hellige Skrift; samt at næsten alle gudelige Stiftelser havde deres Oprindelse fra saadanne testamentariske Gaver o. s. v. Det lader ogsaa til, at han er sluppet for videre Tiltale, hvad enten man har fundet hans Grunde tilstrækkelige eller af andre Hensyn ikke har ønsket at gøre videre ved Sagen; men Lyskander har næppe senere modtaget slige „tvivlsomme“ Gaver. —

Pesten, der i Aaret 1619 rasede rundt om i Danmark, hjemsøgte ogsaa Herfølge Præstegaard paa den føleligste Maade og berøvede Lyskander hans 28-aarige Søn, Klaus, der var bleven beskikket som Faderens Kapellan. Samtidig havde Lyskander ogsaa mistet sin 15-aarige Datter Martha. En anden Kapellan fik han rigtignok snart igen, men det Tab hans Hus havde lidt, lod sig ikke oprette. Den bedrøvede Fader fandt en Tilfredsstillelse i at sætte sine Børn en smuk Mindetave i Herfølge Kirke.

Paa en Art Medaillon, der indsattes i den nordlige Mur lige over Indgangsdøren til Sakristiet, lod han male et Billede, der forestillede ham selv og hans Søn i Præstedragt, knælende paa den ene Side ved Foden af Frelseren paa Korset — medens hans Hustru og tvende Døtre knælede paa den anden Side. Og under Billedet satte han følgende Indskrift paa Latin, der efter dens Form ogsaa var et Mindesmærke over ham selv og hans Hustru:

Klaus Cristoffersen Lyskander

(Vram — Skaane)

den ophøjede og mægtige Konge Kristian den 4des Historie-

skriver, Herfølge Menigheds Præst og Forstander, tillige med hans elskede Hustru Margrethe Scavenius fra København — og deres kjære Børn, Klaus, som efter at have tilendebragt sit Studium i sit Fødeland og i Tyskland blev kaldet til Menigheden og døde i Aaret 1619 i Slutningen af August i sin Alders 28. Aar, og Martha, som var sin Fader saa kjær, døde midt i sin Ungdoms Blomst i Aaret 1619 den 15. August i sit 15. Aar, Elisabeth og Martha, kaldet fra Vuggen til det himmelske Fædreland, venter i en Grav ved Siden af Kødets herlige Opstandelse. En sørgende Ægteemand og Fader i Aaret 1621 i sin Alders 63. Aar. Husk paa Døden.

Ved Nytaarstid 1624 døde Provst Lyskander, 65 Aar gammel. Sønner efterlod han sig næppe. Som hans Arving nævnes Hr. Nielses Kvinde i Spjellerup — der uden al Tvivl har været hans Datter.

Trods sine Mangler og Skyggesider har Lyskander dog været en betydelig og fremragende Mand i sin Tid, hans Hjærte slog varmt for Fædrelandet, som han aldrig kunde blive træt af at prise; men som alt nævnt, hvorledes han var som Præst og Sjælesørger i Herfølge—Sædder Pastorat — ja, derom tier Historien.

Historisk Samfund for Præstø Amt 1929.

Ved skriftlig Afstemning mellem Medlemmerne genvalgtes de ifølge Loven d. 1ste Januar 1929 fratrædende Bestyrelsesmedlemmer, Kmhr. Howden-Rønnenkamp, Næsbyholm og Landbrugskandidat Hansen, Ellekildegaard. I Stedet for de afdøde Bestyrelsesmedlemmer Provst Petersen, Karise og Landbrugsskoleforst. Morten Nielsen, nyvalgtes Borgmester Jensen-Stevns, Storehedinge og Seminarieforst. Halse, Vordingborg. Til Revisorer genvalgtes Amtsfuldmægtig Andersen, Næstved og Skolefondskasserer Christiansen, Lille Næstved.

Bestyrelsesmøde afholdtes den 8. Maj 1929, paa hvilket Amtmand Toft, Landbrugskandidat, Gdr. Hansen og Arkitekt Tidemand-Dal genvalgtes henholdsvis til Formand, Kasserer og til Sekretær.

Herefter fremlagdes Regnskabet for 1928 i revideret Stand og godkendtes. Det balancerede med 3089,00 Kr.

Samfundets Midler udgør 3198,34 Kr.

Samfundet tæller ved Aarbogens Udsendelse 567 Medlemmer mod 583 ifjor. Under Hensyn til denne beklagelige Tilbagegang henstiller Bestyrelsen indtrængende til Medlemmerne at virke for Tilgang af nye Medlemmer, da det er af allerstørste Betydning for Samfundets Virken, at saa mange som muligt slutter sig sammen om dette.

Søndag d. 30. Juni 1929 afholdtes en velbesøgt Udflugt til Landbrugsmusæet i Lyngby. Statskonsulent K. Hansen

holdt et interessant Foredrag paa Musæet, hvorefter dette og Frilandsmusæet besigtigedes.

Bestyrelsen ønsker overfor Medlemmerne at udtrykke sin Beklagelse i Anledning af Aarbogens sene Fremkomst.

Redaktionen haabede i nærværende Aarvog at kunne bringe Afslutningen af forrige Aarbogs Artikel om Vordingborg Slot og Købstadens Befæstning, og i Henhold til Forfatterens gentagne Løfter afventede man Afslutningen paa Artiklen, men maatte dog tilsidst give op. Man har derfor været nødsaget til med andet Stof at afslutte Aarbogen, som ellers havde været færdig til Udsendelse i November 1929.

Ældre Aargange af Samfundets egne Aarbøger kan faas til Købs for følgende nedsatte Priser: Aargangene 1—8 for ialt 10 Kr. og 1,50 pr. enkelt Aargang, de senere Aargange for 2 Kr. pr. Stk.

Da der af enkelte Aargange nu kun resterer et ringe Oplag, tilraades det snarest at sikre sig, hvad man ønsker.

Modtagne Aarbøger fra andre historiske Samfund afgives til Centralbiblioteket i Næstved, der velvilligst har paataget sig deres Opbevaring og Udlaan.

Forfatterhonorar for Bidrag til Aarbogen er 3 Kr. pr. Side.

Medlemmerne kan i Lighed med tidligere erholde det af Nationalmuseet udgivne Hæfte „Fra Nationalmuseets Arbejdsmark“ til nedsat Pris (2 Kr. + Porto) ved at indsende Bestilling til Gyldendals Forlag. Ved samtidigt Køb af Aargangene 1929 og 1930 kan Aargang 1828 faas gratis, saa længe Forraad haves.

Maj 1930.

G. Toft,
f. T. Formand.

MEDLEMSLISTE

Næstved.

Andersen, A. P., Amtsfuldmægtig
Bakman, K. M., Konsulent
Barfoed, Landinspektør
Berth, Enkefrue
Boeck, Bianco, Amtsforvalter
Borre, Lærer
Børner, Boghandler
Christens, Apoteker
Christensen, N. P., Bogtrykker
Christiansen, Skolefondskasserer
Demuth, Larsen, Boghdl.
Diderichsen, Dommer
Ethelfeld, Cyklehandler, Ramsherredgade
Frandsen, L. P., Gdr., Gramsvej 6
Hansen, Marie, Frk., Nyvej 2
- Otto, Lærer
Holm, Direkt., Bryggeriet Føniks
Horstman, Godsforv., Bornakke, Næstved
Huus, Direktør
Høyrup, Amtsfuldmægtig
Industriforeningen, (Adr.: Direktør Grøn-
holt)
Ingerslev, Læge
Iversen, Peter, Skomagerm., Ny Østergade
Jensen, C., Mineralvandsfabrikant, Køb-
magergade
- Chr., Overretssagfører
Knudsen, Sognepræst
Larsen, Chr., Lærer
- E., Hotelejer, Akselhus
- Vilh., Forretnf., Næstved Tidende
Mathiesen, Overretssagfører
Mørup, S., Sagfører
Nandrup, Konsul, Kbmd.
Nellemann, Løjtnant
Nielsen, Arndt, Uhrmager
- R., Kommune lærer, cand. phil., Iver
Hvidtfeldsvej 1
Nielsen, H., Læge, Jernbanegade
Næstved Centralbibliotek

Olsen, H. P., Redaktør
Porst, Redaktør
Paulsen, Direktør
Smith, Vilh., Konsul, Kbmd.
Struckmann, Amtslæge
Søgaard, Johs., Overlærer
Tidemand-Dal, Architekt
Tirslund, Keramiker, Farimagsvej
Toft, Amtmand
- Frue
Wang, Bogbinder
Ødum, Frue

Præstø.

Bruun, Kr., Redaktør
Dambæk, Sagfører
Damgaard, Farmaceut
Danø, Overlærer
Ernst, Vejassistent
Hansen, Hans, Gdr., Bondest. Sparekasse
- Th., Sognepræst
Haslund, Læge
Kaa, Th., Kantor
Nyvang, Dommer
Orland, Købmand

Stege.

Cruse, Læge
Frederiksen, Præst
Funch, Redaktør
Hansen, Aage A., Typograf
Holmen, Otto, Amtsforvalter
Jensen, Frd., Murermester
- Redaktør
Møns Folkebibliotek
Olsen, Hans Chr., Slagterm., Storegade
Palsøe, Bogholder
Pedersen, Carl, Boghandler
Sandgaard, sen., Manufakturhdler
Sandgaard, jun., Manufakturhdler
Storm, Mejeriejer
Sørensen, Jensa, Læge

Storehedinge.

Christensen, Balthasar, Lærer
Hansen, Jens, Gartner
Jørgensen, Lars, Husejer
Jensen, Stevns, Bankdirektør
Landsperg, Overretssagfører
Pedersen, H. Chr., Gdr., Amdsraadsmedl.

Vordingborg.

Andersen, R. F., Redaktør
Arensbach, Marie, Lærerinde
Caprani, Kæmner
Gregersen, C. V., Murerm., Masnedsund
Halse, Seminarieforstander
Hansen, H., Seminarielærer
Hellum, Lærer
Jensen, A., Agent., Valdemarsgade
Mogensen, sen., Sadelmager, Algade
- P. E., jun, Algade
Olsen, Oluf, Redaktør
Poulsen, Overlærer, Masnedsund
Rasmussen, M., Overlærer
Sennels, Købmand, Masnedsund
Tange, Enkefru, Algade
Teist, F., cand. jur.
Thorbjørn, Uhrmager
Thune, Boghandler

Allerslev.

Elgaard, Lærer, Allerslev
Hage, T., Kaptajn, Oremandsgaard
Hansen, Laur., Gdr., Uglelie, Mern
Jensen, R., Gdr., Uglelie, do.

Alslev.

Andreasen, Andreas, Gdr., Alslev, Karise
Christensen, Lærer, Taagerup, Karise
Jacobsen, Gaardbest., Alslev, Karise
Larsen, Gdr., Bonderødgaard, Faxe
Olsen, J. P., Gdr., Bonderød, Faxe
Pedersen, Gdr., Alslev, Karise
Selchau-Hansen, Propr., Alslevgd., Karise
Stensgaard, H., Lærerinde, Taager., Karise

Aversi.

Jensen, U. P., Gdr., Aversi, Haslev
Krøjgaard, Lærer, Aversi, Haslev

Baarse.

Herskind, Sognepr., Baarse, Lundby
Madsen, Jens, Gdr., Baarse, Lundby

Bogø.

Andersen, A. P., Lærer, Bogø
Pedersen, H. P., Klog, Gdr., Bogø

Borre.

Asmussen, V., Dyrk., Nørreby, Borre
Breitenstein, Johs., Gdr., Sdr. Vestud
- P., Gdr., Raaby, Borre
Byager, Svend, Gdr., Aalebæk, Borre
Christoffersen, Chr., Gdr., Enghaveg, Borre
Didriksen, Jørgen, Gdr., Sønderby, Borre
Dreier, Sofus, Snedkermester, Borre
Heimningsen, Johannes, Gdr., Langmose-
gaard, Borre
Hyllemose, Jens, Redningsforstander, Aale-
bæk, Borre
Jensen Laur. O., Gdr., Raaby, Borre
- Sofus, Gdr., Raaby, Borre
Jørgensen, A., Gdr., Sdr. Vestud, Borre
- Niels, Rentier, Borre
Larsen, Anders, Gdr., Sdr. Vestud, Borre
- P., Mejeribst., Holme Mejeri, Borre
- R. P., Gdr., Hesselholt, Nyborre, Borre
Lundqvist, Lærer, Borre
Møller, F., Læge, Borre
Nielsen, J. P., Raaby, Borre
Nøhr, Anders, Gdr., Tiendegaarden, Borre
Sivertsen, Lærer, Magleby, Borre
Skov, Christen, Gdr., Nørreby, Borre

Dalby-Thureby.

Andersen, Brygger, Rode pr. Haslev
- H., Husejer, Assistent, Dalhøj, Rode,
Haslev
Madsen, R. S., Mejeribst., Druestrup, Thu-
reby
Pedersen, Lars, Gdr., Druestrup, Thureby

Damsholte.

Larsen, L. P., Gdr., Røddinge, Stege
Løve, Sognepræst, Damsholte, Stege
Moltke, Grevinde, Marienborg

Elmelunde.

Bendsen, Hans, Gdr., Raabylille, Stege
Berthelsen, cand. phil., Elmelunde, Stege
Grønager, Johannes, Gdr., Raabylille, Stege
Larsen, Lars, Gdr., Hjertebjerg, Stege
Nøhr, M. A., Rentier, Hjertebjerg, Stege
Pedersen, Johan, Rentier, Elmelunde, Stege
Rasmussen, P., Friskolel., Elmelunde, Stege
Winther, C., Gdr., Hjertebjerg, Stege

Enderslev-Vraaby.

Jørgensen, E., Sognepræst, Enderslev pr.
Haarlev

Everdrup.

Christiansen, H., Murermester, Engelstrup,
Rønnede

Jensen, C., Savskærer, Everdrup, Rønnede
- Kristian, Ungk., Flintemose, Bøgesø
Jørgensen, H. P., Landpostb., Taageskov,
Rønnede
Nielsen, Valdemar, Gdr., Bøgesø
Pedersen, H. C., Gartner, Flintem., Bøgesø

Fakse.

Brasen, Vaskeriejer, Fakse
Boesen, C., Boe, Skolebestyrer, Fakse
Christensen, Sofie, Lærerinde, Stubberup,
Fakse
- Alf., Forpagter, Prøvegaard, Fakse
Hansen, Niels, Købmd., Fakse
Jensen, N., Gdr., Rejnstrup, Fakse
Johannesen, Sagfører, Fakse
Jørgensen, P., Gdr., Værløse, Fakse
Knuth, Greve, Rosendal, Fakse
Larsen, J. Kr., Sognefoged, Fakse
- Ludvig, Redaktør, Fakse
- Vejassistent, Fakse
- Karl N., Købmand, Fakse
Lau, K., Læge, Fakse
Madsen, P., Gaardbestyrer, Værløse, Fakse
Pedersen, L., Overlærer, Fakse
Petersen, Poul, Gdr., Ebbeskov, Fakse
Rasmussen, J. P., Læge, Fakse
Schøler, Fr., Gdr., Blaabæk, Fakse
Vedsmann, Frands, Førstelærer, Ebbeskov,
Fakse

Fanefjord.

Hansen, H., Gdr., Præstebjerg, Dame,
Askeby
- J. C., Gdr., Grønsund Færge., Askeby
Jensen, J. P., Gdr., Askeby
Nielsen, Chr., Gdr., Amtsraadsmedlem,
Tostenæs pr. Askeby
- Niels Jørgen, Dame Koppel, Askeby
Pedersen, P., Overskovfoged, Lerbæk pr.
Askeby

Fensmark, Rislev.

Hansen, P., Lærer, Rislev, Næstved
Nielsen, Karl, Sognefoged, Rislev, Næstved

Frøslev.

Nielsen, H. P., Sognef, Frøslev, Storeh.
Rasmussen, H., Gdr., Frøslev, Storehedinge

Glumsø-Bavelse.

Baden, H. T., Lærer, Glumsø

Haarlev-Himlingøje.

Jensen, Axel P., Lærer, Haarlev

Jørgensen, Jørg., Gdr., Haarlev
Olsen, H., Handelsmand, Haarlev
Petersen, Jørgen Isak, Gdr., Haarlev
Rohde, P., Kontrolassistent, Haarlev St.
Skov, Lærer, Haarlev
Sjølund, Axel, Bovang, Haarlev St.
Velling, S. D., Dyrslæge, Haarlev

Hammer.

Andersen, Johs., Gdr., Lou
Bjerre, N. P., Lærer, Faarup, Lou
Christensen, J. P., Lærer, Aintsraadsmed-
lem, Ring, Lundby
Hansen, H. P., Lærer, Lou
- Chr., Gdr., Hammer pr. Lou
Madsen, N. P., Gdr., Faarup, Lou
Nielsen, Wøldike, Sognepræst, Hammer,
Lou
Petersen, L. P., Gdr., Faarup, Lou
- Hans, Købmand, Hammer, Lou
Schmidt, Lærer, Hammer, Lou

Havnlev.

Bille, Martin, Gdr., Havnlev, Rødvig
Carlsen, Otto, Gdr., Skørpinge, Rødvig
Christensen, P., Lærer, Havnlev, Rødvig
Havnlev Folkebogsamling, Rødvig
Jensen, Chr., Gdr., Havnlev, Rødvig
- Sofie, Fru, Lille Eje, Havnlev, Rødvig
- Martin, Gaardbest., Havnlev, Rødvig
Jørgensen, And., Gdr., Bækkegd., Havn-
lev, Rødvig
Korsholm Hansen, Sydstevns Planteskole
pr. Rødvig
Kristiansen, Sognef., Havnlev, Rødvig
Nielsen, Niels, Møller, Havnlev, Storehe-
dinge
Olsen, N., Handelsmand, Stevns Højskole,
Storehedinge
Pedersen, Johannes, Skørpinge, Rødvig
Petersen, Chr., Mejeribestyrer, „Sydstevns
Andelsmejeri“, Rødvig
- Holger, Gdr., Havnlev, Rødvig
- Joh., Landmand, Havnlev, Rødvig
Rasmussen, Chr., Gdr., Højgd., Rødvig
Ravnshøj, Peder, Gdr., Torbjerg, Skør-
pinge, Rødvig
Tudvad, Friskolel., Sydstevns, Storeh.
Sørensen, H. J., Forp., Thorsgd., Rødvig
Skar, C., Stevns Højskole, Højskoleforst.,
Rødvig

Hellested.

Brandt, Forpagter, Juellinge, Karise

Herfølge.

Andersen, Anders, Gdr., Bakkegaard,
Herfølge
- Anders, Gdr., Hadstrup, Køge
- Hans, Gdr., Kildemosegd., Hastrup pr.
Køge
Christensen, Christen, Gdr., Svansbjerg,
Herfølge
- Niels P., Gdr., Egøje, Køge
Falk-Jensen, Forp., Gunderup, Herfølge
Flejsborg, C., Gdr., Hastrup, Køge
Høgsholt, Entreprenør, Hadstrup, Køge
Ingvorsen, Lærer, Egøje, Køge
- Kristian, Sognefoged, Herfølge
Jensen, N. P., Gdr., Sognef., Svansbjerg,
Herfølge
Jørgensen, H. P., Lærer, Aashøj, Køge
Larsen, J., Hotelejer, Paaskebjerg, Herflg.
Lorentzen, C., Gdr., Egøje, Køge
Mortensen, Lærerinde, Egøje Skole, Køge
Nielsen, Søren Fr., Gdr., Egøje, Køge

Herlufmagle.

Harrekilde, J., pens. Lærer, Herlufm.
Nielsen, H. P., Lærer, Gelsted, Herlufm.

Holmeolstrup.

Herboe, Lærer, Holmeolstrup, Olstrup
Lawaetz, O., Forp., Holmegd., Olstrup

Holtug.

Pedersen, L., Lærer, Holtug, Storehedinge

Hylleholt.

Grot-Hansen, Kbmnd., Fakse Ladeplads
Hylleholt Folkebogsamling
Jørgensen, Johan, Gdr., Vibede, Fakse
Nøkkentved, Kaj, Lærer, Fakse Ladeplads
Rasmussen, N., Gdr., L. Thorshøj, Fakse

Højerup.

Alsbo, Pastor, Højerup, Storehedinge

Jungshoved.

Døllner, Propr., Søbygaard, Præstø

Kallehave.

Andersen, Postmester, Kallehave
Christoffersen, N., Brygger, Viemose
Hansen, L. P., Gdr., Fogedgaard, Stensved
Jørgensen, Th., Sognepræst, Langebæk
Petersen, Lærerinde, Stensved

Rasmussen, Forp., Langebæk, Langebæk
Suhr, Godsejerinde, Petersgd., Langebæk

Karise.

Jørgensen, Jens, Parcl., St. Linde, Haarlev
Kristensen, Hans, Jørslev pr. Karise
Olsen, P., Sogneloged, Førslev, Karise
Søvndal, Købmand, Karise
Trane, V. L., Kbmnd., Karise

Kastrup.

Hansen, Fr., Lærer, Næs, Vordingborg
Madsen, M. A., Sognef., Nedervindinge,
Vordingborg
Michelsen, Møller, Rosenfeldt, Vdbg.
Oxholm, Kmhr.inde, Rosenfeldt, Vdbg.
Spang, Direktør, Rosenfeldt, Vdbg.
Vestergaard, Politiasistent, Kastrup, Vdbg.

Keldby.

Frandsen, H., Parcell, Tolstrup Vænge-
gaard, Stege
Grønager, H. P., Gdr., Pollerup, Stege
- J., Kbmnd., Keldby, Stege
Hansen, H. P., Bankdirektør, Keldby, Stege
- L., Gdr. Sognefoged, Tostrup, Stege
Hemmingsen, Kristian, Pclst., Pollerup
Kullegaard, Hjertebjerg, Stege
Jensen, Jens, Rentier, Tostrup, Stege
- M., Sognepræst, Kjeldbym., Stege
- N., Gdr., Kjeldbylille, Stege
Johansen, Jørgen, Gdr., Pollerup, Stege
Kristiansen, P., Tømrer, Pollerup Kulle-
gaard, Stege
Larsen, H. P., Gdr., Tostrup, Stege
- Hans J., Sogneraadsf., Keldby, Stege
- K., Gdr., Tostrup, Stege
- Laur., Gdr., Raunstedh., Tostr., Stege
Rasmussen, Johanne, Frue, Keldbylille,
Stege
- H. Gdr, Keldbylille, Stege
Sørensen, Anker, Gdr., Tostrup, Stege

Kongsted.

Elmenhoff, Nielsen, Dyrslæge, Hyllede,
Rønnede
Moltke, A., Greve, Lystrup, Fakse
- E., Grevinde, Lystrup, Fakse
Nielsen, N., Gdr., Kongsted, Rønnede
Rørbæk, Lærer, Kongsted, Rønnede
Wurr, A., Lærer, Eskildstrup, Rønnede

Køng.

Hansen, H. P., Egebjerggd., Svinø, Lundby
- R., Gdr., Svinø, Lundby

Larsen, R. E., Lærer, Svinø, Lundby
Nielsen, Ole, Gdr., Kostræde
Pedersen, R., Gdr., Busebjergg., Køng,
Lundby

Lillehedinge.

Christiansen, Hotelejer, Rødvig
Jensen, J. P., Lærer, Rødvig
- J. P., Brugsforeningen, Rødvig
Jørgensen, Lagerforvalter, Rødvig
- L. Fr., Købmand, Rødvig
Olsen, Hans, Gdr., Stigaard, Rødvig
Turistforeningen, ved Aage Nielsen, Lou-
sol, Rødvig

Lundby.

Collet, Kammerherre, Lundbygd., Lundby
- Kammerherreinde, — —
Hansen, Hans Chr., Gdr., Lundby St.
Hjortholm, Lærer, Landbrugssk., Lundby
Henriksen, Postekspedient, Lundby
Johansen, J., Gdr., Lundby
Kristensen, K., Forstander, Landbrugssko-
len, Lundby
Kristensen, Kvist, Landbrugslærer, Sydsj.
Landbrugsskole, Lundby
Larsen, J. P., Parcel., Lundbytorp, Lundby

Lyderslev.

Boesen, Laura, Børnehjem „Esmezer“,
Lund, Rødvig
Brøndkjær, M., Lyderslev Skole, Storeh.
Frandsen, F., Hmd., Gjevnø, Storeh.
Hansen, Niels, Egedegaard, Storehedinge
- Hans P., Gdr., Brøndsager, Lyderslev,
Storehedinge
Jensen, Frd., Gdr., Toftehøj, Storehedinge
Jonassen, Hans, Gdr., Lund, Rødvig
Karlshøj, Poul, Gdr., Gjevnø, Storeh.
Kristensen, Jens, Gdr., Sandager, Lyders-
lev, Storeh.
Larsen, Kr., Gdr., Lund, Rødvig
Lange, F. Chr. Krebs, Frimenighedspræst,
Lyderslev, Storehedinge
Maynty Clausen, J., Forpagter, Højstrup,
Rødvig
Michaelsen, Chr., Bageribestyrer, Lyders-
lev, Storeh.
Mortensen, Lærer, Lund, Rødvig
Nielsen, N. Juel, Gdr., Lund, Rødvig
- Ida, Gdrskc., Spangsbæk, Lund, Rødvig
Olesen, Marie, Forstanderinde, Lyderslev
Syge- og Alderdomshjem
- Osvald, Malermester, Gevnø, Storehd.

Pedersen, Peder, Træskomager, Lyshøj,
Lyderslev, Storeh.
Raunshøj, J., Gdr., Lund, Rødvig

Magleby.

Hyllekvist, pens. Lærer, Magleby, Borre
Jensen, Konrad, Gdr., Budsene, Borre
- O., Købmd., Sømarke, Borre
- V., Lærer, Sømark, Borre
Rosenkrantz, Oluffa, Baronesse, Liselund,
Borre
- Erik, Baron, Liselund, Borre
- Th., Baronesse, Liselund, Borre
Scavenius, Godsejer, Klintholm, Borre

Magleby-Stevns.

Børresen, Jørg., Gdr., Magleby, Klippinge
Hansen, Karen, Frk., Gaardejerske, Klip-
pinge
Jensen, Jens, Gdr., Magleby, Klippinge
Jørgensen, J., Gdr., Magleby, Klippinge
- Mejeribst., Klippinge
Larsen, H. P., Tømrermester, Lykkekro,
Klippinge
Marx, Stationsforst., Klippinge
Nielsen, Hans, Murermester, Klippinge
Petersen, Hans, Gdr., Klippinge
Schmidt, C., Lærer, Klippinge
Smidt, Karetmager, Klippinge

Mern.

Christoffersen, A., Gdr., Mern
- H., Forvalter, Saftstationen, Mern
Ebbehøj, Lærer, Mern
Hansen, E., Gdr., Lilbygaard, Mern
- L., Skovgaard, Gdr., Sandvig, Mern
Jensen, Christoffer, Gdr., Sageby, Mern
- Henr., Gdr., Sageby, Mern
- Johs., Gaardbest., Sandvig, Mern
Larsen, L. P., Ungk., Taageby, Mern
Lassen, Godsejer, Høvdingsgaard, Mern
Meinertsen, Provst, Mern
Olsen, Laur., Landpostbud, Mern

Næstelsø-Mogenstrup.

Andersen, A. O., Mejeribest., Brandelev
Bendtsen, O., Gdr., Brandelev
Carlsen, A., Gdr., Brandelev
Frandsen, J. J., Gdr., Brandelevgaard,
Brandelev
- L. P., Sognefoged, Brandelev
Gasmann, Godsejer, Fladsaagd., Næstved
- Fruc, — —
Glenthøj, Sognepræst, Næstelsø

Hansen, Hans, Gdr., Landbrugskand., Ellekildegaard, Næstved

- H. F., Ungkarl, Næstelsø, Næstved
- J., Lærer, Pederstrup, Lou
- H. P., Gdr., Skovbo, Næstelsø, Næstved
- Chr., Gdr., Pederstrup, Lou
- Ole, Gdr., Blangsløv, Lou

Hermansen, P., Møller, Brandelev

Kristensen, Chr., Gdr., Brandelev

Larsen, Chr., Gdr., Næstelsø

Nielsen, N. B., Gartner, Brandelev

- Ingrid, Frk., Næstelsø Præstegaard

- Hanne, Gaardejerske, Brandelev

Næstelsø Sogns Bogsamling, ved Pastor

Glentehøj, Næstelsø pr. Næstved

Olsen, O. Fr., Sognef., Blanesløv, Lou

Pedersen, Carl, Gdr., Pederstrup pr. Lou

- J. P., Gdr., Nordgaard, Brandelev

Rasmussen, H., Tømrermester, Brandelev

Ravn, Lærer, Næstelsø pr. Næstved

Næsby-Tyvelse

Howden-Rønnenkamp, Kmhr., Godsejer,

Næsbyholm, Sorø

Rønnebæk.

Brandt, Sognepræst, Rønnebæk, Næstved

Collet, Enkeknh. inde, Rønnebæksholm,

Næstved

Hansen, P., Gdr., Stenstrup, Næstved

Jonquières, de, Frk., Grevens Vænge, Nstv.

Lund, Andr., Skom., Stenstrup, Næstved

Pedersen, R., Gdr., Sipperup Østergaard,

Næstved

Rasmussen, J., Gdr., Borup, Næstved

Wolff, Sneedorff, Hofjægerm., Godsejer,

Grevens Vænge, Næstved

Skibbinge.

Jørgensen, O. A., Lærer, Abildhøj, Præstø

Poulsen, H. F., Gdr., Skibbinge, Præstø

Rasmussen, Propr., Lundegaard pr. Præstø

Snesere.

Andersen, J., Sognefoged, Snesere

- L. J., Gdr., Snesere

- E., Forpagter, Askov, Bøgesø

- L., Gdr., Snesere

Bang, Chr., Gdr., Snesere

Dam, Emil, flv. Højskoleforstander, Brø-

derup, Tappernøje

Hansen, H. J., Mejeribst., Sølperup, Tap-

pernøje

Hjortso, A., Enkefrue, Aaside, Snesere

Jensen, Hans Fr., Gdr., Nr. Smidstrup, Tappernøje

- L., Lærer, Nr. Smidstrup, Tappern.

- Laurits, Askov, Bøgesø

- R. M., Lærer, Snesere

- Enkefrue, Højbohus, Snesere

Jespersen, H., Propr., Aasideg., Snesere St.

Jørgensen, Gert, Gdr., Snesereg., Snesere

- Dyrslæge, Snesere

Larsen, N., Gdr., St. Røttinge, Tappernøje

Nielsen, Axel, Gaardbst., Snesere

- Vilh., Murermester, Sølperup, Tappern.

- R., Gdr., Brøderup, Tappernøje

Qvist, Petrine N., Nr. Smidstrup, Tappern.

Rasmussen, Jul., Murermester, Snesere

Spjellerup-Smerup.

Christiansen, Johs., Lærer, Spjellerup, Karise

Jensen, J. P., Gaardbest., Smerup, Karise

Pedersen, Niels, Gdr., L. Torøje, Fakse

Seidenfaden, H., Gdr., Skovgaard, Fakse

Stege Landsogn.

Jensen, Lærer, Lendemark, Stege

Nielsen, Niels, Gdr., Udby, Stege

Storehedinge Landsogn.

Henriksen, Frøhdl., Siersløv, Storeh.

Jensen, Hans, Gdr., Mosegd., Storehedinge

Sørensen, P. J., Bankk., Erikstrup, Store-

hedinge

Strøby.

Heding, E., Lærer, Strøby Egede, Strøby

Pedersen, Anna, Lærerinde, Strøby

Vedel, A., Kammerherre, Vedelsbo, Strøby

Egede pr. Køge

- M., Kammerherreinde, Strøby Egede

Sværdborg.

Christensen, Anna, Gaardejerske, Svær-

borg, Lundby

Pedersen, Otto, Gdr., Klokkekildegaard,

Sværdborg, Lundby

Sædder.

Dreier, Gaardbestyrer, Raarisegaard,

Thureby

Lomholt, Møller, Sædder, Thureby

Toksværd.

Christensen, Forst., Bruunsminde, Tok-

sværd, Olstrup

Christiansen, G., Toksværd, Olstrup St.
Hansen, Knud, Gdr., Nr. Tvede, Olstrup
- A., Gdr., Nr. Tvede, Brandelev
Jensen, Jens, Gdr., Toksværd, Olstrup
- Joh., Gdr., Kristiansm., Dysted, Olstrup
- Albert, Gdr., Toksværd, Olstrup
Nielsen, L. P., Gdr., Boserup, Olstrup
- Anton, Gdr., Nr. Tvede, Brandelev
Rasmussen, Karl, Hmd., Sørup, Olstrup
Troelsen, P., Gdr., Nr. Tvede, Olstrup

Tybjerg.

Frandsen, Gdr., Tybjerglille, Herlufmagle
Steinmann, Kammerhr.inde, Tybjerggaard,
Herlufmagle

Udby.

Madsen, Chr., Gdr., Udby pr. Lundby

Ulse.

Michelsen, J., Lærer, Ulse, Haslev
Nielsen, Jens, Gdbst., Ulse Olstrup, Røn-
nede
Olsen, Marie, Ulse, Haslev

Valløby-Taarnby.

Bluhme, Stiftsdame, Vallø
Brødsgaard, Gartner, Vallø
Johansen, P., Gdr., Valløby, Vallø
Kristiansen, Kr., Gaardbst., Valløby, Vallø
Lichtenberg, Provst, Valløby, Vallø
Sehestedt-Juel, Stiftsdame, Vallø
Vallø Stifts Bibliothek

Vejlø-Vesteregesborg

Hald, Johanne, Lærerinde, Myrup, Lou
Skov, P., Lærer, Abbednæs, Næstved

Vemmetofte.

Egede, Forpagter, Vemmetofte, Fakse
Larsen, K. A., Skovfgd., Vemmetofte, Fakse
Lichtenberg, M. de, Klosterfrk., Vemmeto-
fte
Rosen, Priorinde, Vemmetofte, Fakse

Vesteregede.

Jensen, Skovf., Dænderup Vænge, Haslev

Vollerslev-Gørslev

Hansen, J. C., Kbmd., Gjørslev, Østervang
Nielsen, H. P., Lærer, Gjørslev, Østervang

Vordingborg Landsogn

Heinskou, C. H., Skovfoged, Skovhuset
pr. Nyraad
Yde, Fr., Oversygepl., Oringe, Vdbg.

Ørslev.

Andersen, H. C., Gdr., Ellerødgd., Vor-
dingborg
Hansen, Hans, Gdr., Bragegaard, Ørslev,
Vordingborg

Østeregesborg.

Frandsen, Monrad, Sognepr., Ø. Egesborg,
Mern
Kæstel, Louis, Lærer, Tolstrup, Stensved

Præstø Landdistrikt.

Jespersen, Godsv., Nysø, Præstø

Udenfor Amtet.

Aarup, Kbmd., Holte
Andersen, Erik, Konsul, Grønnegd. 1, Kbh.
- Hee, Pastor, Lille Næstved
Arnholtz, Svend, cand. polyt., Vandbyg-
ningsingeniør., Jerne, Esbjerg
Bagger, Redaktør, Haslev
- Poul, Grosserer, Thorvaldsv. 2, Køben-
havn V.
Behrens, Red., Ny Toldbodvej 55, Kbh.
Bibliotheket for Silkeborg og Omegn
- for Vejle By og Omegn
Blechingberg, Frue, Østerbrog. 13^a, Kbh.
Christensen, Redaktør, Rnigsted
Christoffersen, Christoffer, Gdr., Fjeldgaard,
Braaby
- Vald., Gdr., Hammersgaard, Braaby
Clausen, Krag, cand. theol., Kronprinsens-
vej, Kbh. F
Dahl, Sognepr., Guderup, Als
Dansk Folkemindesamling, det kgl. Bi-
bliotek, Kbh.
Det danske Sprog- og Litteratur-Selskab,
det kgl. Bibliotek, Kristiansgade, Kbh.
Didriksen, Johannes, Direktør, Søvej 33'
Holte
- D., Gymnasielærer, Charlottenlund
- J., Læge, Gylling
Edinger, Overretssagfører, Nørregade 39,
Kbhvn.
Esbjerg Centralbibliotek
Fadum, P., Lærer, Holsted, Næstved
Fugl, Apoteker, Vejen
Gregersen, Lærer, Ørslev Højsk., Egebjerg
Götzsche, Lektor, Herlufsholm
Haase, W. H., Sognepr., emer., Roarsvej 8,
Roskilde
Hansen, Anna, Frk., Adr.: Adjunkt Reh-
ling, Sundvej 33, Charlottenlund
- Herluf, Postass., Struensesgd. 49¹, Kbh. N
- Kr., Statskonsulent, Lyngby

- Hauen, R. v., Fabrikant, Gl. Kongevej 177, Kbh.
- Jensen, Th., Lærer, Velling Skole pr. Ringkøbing
- J. P., Maler, Bakkeh., Haslev
- Jørgensen, S., Lærer, St. Jørg., Torreby, Søllested
- Bankbestyrer, Aalborg
  - N., Forst., Malling Landbrugsskole, Malling
- Kgl. Bibliotek ved Boghdl., Haase, Løvstræde 2, København
- Krarup, Rektor, Herlufsholm, Næstved
- Køge Folkebibliothek
- Landsarkivet for Sjæll., Jagtvej 10, Kbh.
- Landsarkivet for Fyen, Odense
- Langballe, O., Arkitekt. Køge
- Larsen, Anna, Lærerinde, Kølstrup, Fyen
- J., Gdr., Braaby
- Lundby, J. T., Prof., Upsalag. 6^a, Kbh. Ø
- Lundgaard, Lærer, Glamsbjerg
- Nationalmusæets 2. Afd., Kbh.
- Nielsen, Andrup, Købmand, Haslev
- Odense Centralbibliothek
- Petersen, Karl K., Handelsr., Vangehuset, Wergelandsallé 4, Søborg
- Henr., pens. Lærer, Ved Linden 13^a, Kbh.
  - Stenberg, Falkoneralle 57, Kbhvn V
- Preuss, Skovkasserer, Nykøbing F
- Rasmussen, C. R., Gdr., Lysholms Allé, Haslev
- Reitzels Boghandel, København
- Richter, Sognepræst, Vejen
- Rigsarkivet, København
- Rosted, Redaktør, Assens
- Rørdam, Bibliotekar, A. N. Hansens Allé, Hellerup, Kbh.
- Schou, H. H., Direktør, Pileallé 27, Kbh.
- Stevns, Ole, Voldby Højsk., Djursland
- Statens Lærerhøjskole, Odenseg. 14, Kbh.
- Sønderjydske Landsbibliothek, Aabenraa
- Sørensen, C., Forpagter, Hastrupg., Tureby
- Sønderborg By- og Amts Bibliothek
- Statsbibliotheket, Aarhus
- Statens Bibliothekstilsyn, Studiestræde 38, København
- Svenska Landsmål, J. A. Lundel, Upsala
- Tange, H., Sagfører, Aars
- Vedsmann, Skoleinspektør, Søborg, Kbh.
- Hedin, Nørregade 39, Kbh.
- Universitetsbibliotheket, Lund, Sverrig
- — Upsala
  - — København
- Willadsen, Poul, Rosenlund, Østebrogade 88a, København
- Ørum, Direktør, Elektricitetsv., Haslev

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Fiskeriet i Susaa og Fjorden, af Kommunalærer, cand. phil. <i>R. Nielsen</i>	3
Digteren C. A. Lund og Keldby, af Lærer <i>Svend Jørgensen</i> . . .	57
Skiftet efter Niels Petersen, Sognepræst til Baarse og Beldringe, ved <i>Erik Qvistgaard</i>	79
Præsten i Mern, ved Viceskoleinspektør <i>V. Møller</i>	90
Herreder og Ting i Præstø Amt, af Gaardejer <i>Henrik Larsen</i> . .	105
Sognefogdens Rejse til St. Helene Kilde, af <i>O. P. Jensen</i> . . .	122
Sagaskriveren Klaus Christoffersen Lyskander af <i>O. P. Jensen</i> . .	127
Aarsberetning fra Formanden	132
Medlemsliste	134
